

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Křesťanská výchova dívek: Feministická teorie v křesťanství nebo výraz nového hledání pohlavní identity?

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ludmila Muchová, Ph.D.

Autor práce: Eva Míčková
Studijní obor: Učitelství náboženství a etiky
Ročník: VI.

2009

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

20. července 2009

Eva Míčková

.....

Děkuji vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Ludmile Muchové, Ph.D.
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 ÚVOD DO FEMINISMU A POSTAVENÍ ŽENY V HISTORII	9
1. 1 Geneze ženského hnutí a ideologie feminismu	11
1. 1. 1 První vlna feminismu	12
1. 1. 2 Druhá vlna feminismu.....	13
1. 1. 3 Třetí vlna feminismu – současnost.....	14
1. 2 Postavení ženy v historii a tradičních náboženstvích.....	15
1. 2. 1 Pojetí a postavení ženy ve starověku	16
1. 2. 2 Žena v judaismu	17
1. 2. 3 Pojetí a postavení ženy v éře křesťanství.....	18
2 HISTORICKÉ HLEDISKO EMANCIPACE ŽENY V ČESKÉM PROSTŘEDÍ.....	21
2. 1 Počátky emancipace žen v Čechách.....	22
2. 2 Vzdělávání žen v Čechách	23
2. 3 Veřejná činnost žen a první ženské spolky za první Československé republiky (1918 – 1938)	24
2. 3. 1 Aktivity ženských katolických spolků	26
2. 4 Žena v dobách komunistického režimu	27
3 FEMINISMUS A TEOLOGIE	29
3. 1 Feministická teologie	30
3. 1. 1 Geneze feministické teologie	31
3. 1. 2 Hlavní směry ve feministické teologii	32
3. 1. 2. 1 Z čeho vychází feministické teoložky?.....	33
3. 2 Pronikání feminismu do křesťanství	35
4 PASTORAČNÍ HLEDISKO – SLUŽBA ŽEN V CÍRKVI.....	38
4. 1 Uplatnění ženy v katolické církvi	38
4. 1. 1 Otázka ordinace a poslání žen.....	40
4. 2 Důležité biblické pohledy na ženu	43
4. 2. 1 Ježíš a jeho postoje k ženám	46
4. 3 Církev o ženách – dokument <i>Mulieris Dignitatem</i>	48
4. 4 Ženské vzory v katolické církvi	50
4. 4. 1 Panna Maria - mariánská zbožnost	50
4. 5 Svěťice jako ženské vzory?	53
5 ŽENA Z POHLEDU PSYCHOLOGIE	55
5. 1 Hledání identity	56
5. 1. 1 Psychologický pohled na projevy ženské identity v mezilidských vztazích.....	59

6	KRITIKA FEMINISMU	62
7	KVALITATIVNÍ VÝZKUM.....	66
7. 1	Zásady a definice kvalitativního výzkumu	66
7. 2	Cíle výzkumu	68
7. 3	Metoda zkoumání - obsahová analýza (analýza dokumentů)	68
7. 4	Návrh výzkumu - koncept.....	70
7. 5	Analýza dat.....	70
	PRAKTICKÁ ČÁST.....	72
8	ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI VÝZKUMU	72
8. 1	Konkrétní návrh výzkumu.....	73
8. 2	Rozbor učebnic.....	74
8. 2. 1	Učebnice náboženství pro 1. třídu: BŮH MĚ MÁ RÁD	75
8. 2. 2	Učebnice náboženství pro 2. třídu: BŮH NÁS ZVE	77
8. 2. 3	Učebnice katolického náboženství pro 3. třídu: BŮH K NÁM PŘICHÁZÍ.....	78
8. 2. 4	Učebnice náboženství pro 4. třídu: BŮH NÁS VEDE	81
8. 2. 5	Učebnice náboženství pro 5. třídu: BŮH NÁS VOLÁ	83
8. 2. 6	Učebnice náboženství pro 6. třídu: SPOLEČNĚ OBJEVUJEME VÍRU	85
8. 2. 7	Učebnice náboženství pro 7. třídu: ROSTEME VE VÍŘE	88
8. 2. 8	Učebnice náboženství pro 8. třídu: UTVÁŘET ŽIVOT	91
8. 2. 9	Učebnice náboženství pro 9. třídu: VĚŘIT A ŽÍT.....	94
8. 3	Celkové zhodnocení výzkumu	97
	ZÁVĚR.....	104
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	107
	ABSTRAKT	115
	ABSTRACT	116

ÚVOD

K napsání této práce mě vedly některé výroky z úst feministicky smýšlejících žen, které mě vyprovokovaly k zamyšlení se nad posláním a postavením ženy hned z několika úhlů pohledu: církevního, rodinného a zároveň také výchovného. Feminismus je směr, který se otázkou žen a jejich postavením ve společnosti zabývá.

Nelze si upřít pravdu, že existují kultury, které mnohá práva žen v evropském pojetí neuznávají. Mám na mysli např. řadu muslimských zemí, kde žena nesmí vlastnit ani řidičský průkaz. Zde je možná boj za některá základní práva pro ženy na místě. Ostatně ani křesťanská kultura zejména v minulosti nebyla často vůči právům žen pozorná a vstřícná

Co je feminismus, co je emancipace žen a jak se projevuje u nás a v Evropě, jakými otázkami se feminismus zabývá a jak zasahuje do života lidí a církve? Jak ovlivňuje smýšlení žen, rodin, ale i mužů? To jsou otázky, které mimo jiných budu provázet psaní této magisterské práce.

Autorka C. Beidermannová ve své knize, kterou sama nazývá nevědeckou teorií píše, že feminismus je především životní pocit, teprve v druhé řadě se může stát hnutím.¹

Postavení ženy ve společnosti i v církvi se vyvíjí, ovšem jaké oběti musí žena vydat, čeho je schopna se vzdát pro splnění svých cílů? Je feminismus zdravý? Jaká negativa s sebou některé otázky radikálního feminismu nesou? Lze sloučit péči o domácnost, profesní kariéru a výchovu případných potomků? Nebo je třeba se vždy některé z těchto oblastí života, některého z těchto cílů vzdát? Feminismus vytváří model, jak se postavit ke kariéře, má nám svým bojem za rovnoprávnost s muži vybojovat lepší pozice na trhu práce, tvrdí, že „k plotně“ nebyla žena stvořena, ale že se jedná o kulturní problém. Já se ptám, chce feminismus změnit naši kulturu? A podle jakého vzoru? Má na to právo? A jak se to projevuje ve vzdělávání?

¹ Srov. BIDERMANNOVÁ, C. *Mstivá kantiléna*. Praha: Ivo Železný, 1992, s. 21. ISBN 80-7116-300-7.

Hledat odpověď na všechny tyto otázky by byla práce velmi zdlouhavá, náročná, avšak zajímavá, ale pro mou práci je relevantní jedna ústřední otázka a ta se týká křesťanství. Pokusím se nalézt odpověď na otázku, zda a jak se feminismus projevuje v křesťanství, jak se ženy v církvi emancipují a zda feminismus a emancipace ovlivňují katolickou víru a potažmo také křesťanskou výchovu zejména dívek?

Toto je stěžejní téma práce: postavení ženy v církvi a jeho obraz v náboženském vzdělávání. Jde o téma velmi kontroverzní, a proto se chci zabývat také otázkou, zda se feminismus dotýká obsahů křesťanství a víry, jaká je pozice ženy v církvi.

Na začátku práce podám stručný výklad o feminizmu a jeho genezi, také o emancipaci žen. Z tohoto tématu přejdu na vývoj ženské otázky v České republice a na otázky vzdělávání žen v našem prostředí, toto je důležité téma pro další pokračování a výzkum. Záměrem druhé kapitoly bude objasnit otázky dívčího vzdělávání a rozkvět emancipačních hnutí v českém prostředí. Dalším krokem bude zaměření na církve a na roli ženy v církvi, témata týkající se církve rozdělím na poměrně novou teologickou disciplínu, kterou je feministická teologie a po představení této oblasti, která je vědecká, přejdu na praktičtější téma, kterým je působení žen v církvi.

Protože se moje práce zaměřuje jen na ženu (vynechávám mužskou otázku), což je ovšem záměr, musím také ozřejmit psychologický a biologický aspekt vývoje člověka – proces identifikace a rozdílnosti mezi pohlavími.

Ovšem nechci ani opomenout kritiku feminizmu.

Výše uvedená témata jsou součástí teoretické části mé diplomové práce.

Praktická část mé diplomové práce bude vyplněna kvalitativním výzkumem, přesněji obsahovou analýzou. Svou analýzu zaměřím na u nás dostupné a českou biskupskou konferencí schválené učebnice náboženské výchovy, dle kterých se v současnosti náboženství na státních školách vyučuje. Budu vyhledávat zejména body a témata týkající se žen, ženské vzory v církvi, jejich postavení a úlohu. Chci zjistit, zda se emancipace žen nějakým způsobem dotýká osnov

náboženské výchovy a jak se vyučuje podle současných učebních pomůcek ženská otázka.

Cílem tohoto výzkumu bude zjistit, jak učebnice náboženství v České Republice představují místo ženy v církvi, zda nabízejí i jiný než patriarchální model rodiny, jaké uvádějí vzory pro postavení ženy v církvi, k jakým aktivitám v církvi formují dívky a kde se nachází žena v hierarchickém uspořádání církve. Také by mělo z tohoto výzkumu vyplynout, zda úloha ženy v církvi nějakým způsobem koresponduje nebo může korespondovat s představami a myšlenkami feministické teorie.

V práci budu vycházet z literatury, která se zaměřuje na otázky feminismu (Nagl-Docekal, H.- *Feministická filosofie*; Badinterová, E. *Tudy cesta nevede: slabé ženy, nebezpeční muži a jiné omyly radikálního feminismu*; Freiová, M. *Ženské úvahy o feminismu*; Kolektiv autorů *ABC feminismu.*), otázky vývoje postavení ženy v České Republice (Bahenská, M., *Počátky emancipace žen v Čechách*; Burešová, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20.století.*), otázky postavení ženy v církvi (Drápal, D. *Emancipace žen v církvi?*; Císař, I. *Žena v písmu svatém*; Knotková-Čapková, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*; Lenderová, M. *K hříchu i modlitbě*), a na feministickou teologii (Opočenská, J. *Zpovzdálí se dívaly také ženy*).

Praktickou část zahrne výzkum, ve kterém budu čerpat zejména z knih: Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*; Keith, F. P. *Úspěšný návrh výzkumu* Švaříček, R., Šed'ová, K. a kol., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*.

Otázka analýzy se týká učebnic náboženství, které jsou schválené Českou biskupskou konferencí a vydalo je nakladatelství Portál. Jedná se o učebnice pro základní školy od 1. do 9. třídy.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Úvod do feminismu a postavení ženy v historii

V současné době se často hovoří a diskutuje o rovnosti ženy a muže a o způsobech, jak této rovnosti v realitě života dosahovat.

Na univerzitách se dokonce v posledních desetiletích ujal nový obor, „gender studies“ – studium pohlavních rodů, který jako nová mezioborová disciplína usiluje o definici rozdílů mezi muži a ženami.² „Genderové stereotypy jsou předsudečné představy o tom jací/jaké ženy, muži mají být a jak se mají chovat.“³

Gender – je vyjádření pro maskulinitu či femininitu.⁴

Ve většině těchto snah působí jako podhoubí ideový koncept feminismu, myšlenkový proud s mnohaletou historií, který je diferencován na několik základních směrů.

Podle M. Lenderové v počátcích feminismus a emancipace stavěly na partnerství obou pohlaví, šlo jim o vyrovnané a harmonické soužití. Již v březnu roku 1772 vyšla v Paříži kniha abbého Antoina Léonarda Thomase *Esej o povaze, mravech a duchu žen v rozličných stoletích*. Tato kniha chtěla dokázat, že ženy jsou v podstatě schopné všech mužských aktivit, pokud jim to společnost dovolí. Na dílo se snesla velká kritika. Jistá Madame d'Épinay kritizovala esej, tvrdila, že autor nedoceníl ženské schopnosti a odstartovala tak spor, který trvá dodnes a sice: zda se člověk ženou rodí, nebo stává.⁵

Autorka E. Hauserová se ve své knize pokouší nastínit nekritický pohled na feminismus. Tvrdí, že tento směr nemusí být chápán jako vyhlášení boje proti

² Srov. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999, s. 6. ISBN 80-204-0737-5.

³ Kolektiv autorů, Brno: Nesehnutí, 2004, s. 20. ISBN 80-903228-3-2.

⁴ Srov. RENZETTI, C. M., CURRAN D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 20. ISBN 80-246-0525-2.

⁵ Srov. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999, s. 229. ISBN 80-204-0737-5.

mužům, ale může znamenat také jen zkoumání toho, co znamená být mužem nebo být ženou.⁶

Feminismus – jako politický termín – se objevil poprvé ve 20.století. Do hovorového jazyka se dostal počátkem 60.let. V 19.století se slovo „feministický“ užívalo jako termín lékařský. Dnes se tento termín spojuje výlučně s ženským hnutím, které se vyvinulo z emancipačního úsilí žen o získání rovnocenných politických práv s muži. V tomto smyslu je spjato se dvěma základními tvrzeními: že ženy jsou pro své pohlaví znevýhodněny a že s tímto znevýhodněním se může a musí skoncovat.⁷

Vlastní pojmenování feminismus není v současnosti úplně správné. Vhodnější je hovořit spíše o feminismech v množném čísle. Ovšem jde o velmi diverzifikovaný směr a požadavky jednotlivých proudů mohou také stát proti sobě. Jedním z nejkřiklavějších příkladů jsou anarchofeminismus a liberální feminismus. Zatímco liberální feministé/-ky usilují o rovné zastoupení žen a mužů v politických a ekonomických institucích, anarchofeministé/-ky toto pojetí odmítají a požadují úplné odstranění veškerých společenských hierarchií – tedy nejen těch založených na pohlaví.⁸

Moderní feminismus tvrdí, že samotný pojem "ženského" a "mužského" je uměle vytvořená konstrukce, kterou je možné, ba dokonce nutné, dekonstruovat. Od 90. let 20. století se už nepopírá jen polarita mužského a ženského v oblasti životních rolí, ale samotná biologická rozlišenost se převádí na kulturní roli - gender; kulturní role se pak prohlašuje za požadavek mužského světa a prostředek jeho politické moci.⁹

Lze konstatovat, že feminismus v poslední době a v rozličných formách začal získávat svůj společenský a politický vliv, kdy jeho ideje výrazně ovlivňují

⁶ Srov. HAUSEROVA, E. *Jsi přece ženská*. Praha: Grada, 1998, s. 9. ISBN 80-7169-690-0.

⁷ Srov. HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 231. ISBN 80-86861-71-6.

⁸ KAŠPAR, J. Zakázaná slast aneb Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky. [online], [cit. 2009-04-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.feminismus.cz/historie.shtml>>.

⁹ FREIOVÁ, M. Radikální feminismus a žena v křesťanské civilizaci. [online], [cit. 2009-04-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.euportal.cz/Articles/1146-radikalni-feminismus-a-zena-v-krestanske-civilizaci.aspx>>.

definici nejen politických, ale i sociálních práv žen. Tato první kapitola nás uvede do problematiky feminismu, ale také emancipace a zmíníme zde i hledisko vývojové psychologie, protože proces identifikace je stěžejní období pro vývoj člověka a formování názorů a postojů. Psychologie ozřejmuje některé rozdílnosti mezi pohlavími.

1.1 Geneze ženského hnutí a ideologie feminismu

Historie feminismu (či ženského hnutí) bývá dělena na tři vlny, podle převažujících snah a témat.

První vlnu feminismu lze charakterizovat jako kritiku nerovností de iure, a tedy boj za základní lidská práva i pro ženy a jejich zakotvení v legislativě. Druhá vlna se soustředovala především na boj s nerovnostmi, které i přes oficiální rovnost mužů a žen dále de facto přetrvávaly. Třetí vlna feminismu (od 90. let 20. století) kritizuje předchozí základní definici feminity a rozbíjí jednotný feminismus na mnoho dalších směrů, které zohledňují různost žen (podle věku, barvy pleti, sexuální orientace, původu apod.).¹⁰

Feministické hnutí je dnes různorodé a obsahuje mnoho směrů od umírněných, které prosazují základní lidská práva pro ženy (např. volební) až po radikální, které popírají jakékoliv rozdíly mezi muži a ženami.

Existují ale určité principy, na nichž se všechna stanoviska, která se deklarují jako feministická shodují. „*Feministické paradigma uznává, že při procesu osvojování genderu hraje roli jak biologická predispozice, tak i učení.*“¹¹

A. Heywood ve své knize identifikuje základní feministická témata takto: patriarchát, pohlaví a gender, rovnost a rozdílnost.¹²

¹⁰ Wikipedie. Otevřená encyklopedie. Heslo „FEMINISMUS“. [cit. 2009-03-02]. Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Feminismus#.C3.9Avod#.C3.9Avod>>.

¹¹ RENZETTI, C. M., CURRAN D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 30. ISBN 80-246-0525-2.

¹² Srov. HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 234. ISBN 80-86861-71-6.

Dá se říci, že společným znakem jednotlivých proudů je přesvědčení o nižším postavení žen ve společnosti oproti mužům. Představy, jak tuto nerovnost odstranit, se však v jednotlivých proudech rozcházejí. Neexistuje také konsensus o tom, jak chápat pojem rovnost. Dalším společným znakem všech proudů může být také historie feminismu.

1. 1. 1 První vlna feminismu

Feministické sociální hnutí se ustavilo teprve na počátku 19. století. V této době neměly ženy moc na výběr, jak se účastnit veřejného života. Jedinou volbou, která se nabízela, pokud nechtěly-li trávit čas doma pletením nebo šitím, byla filantropická činnost. Jistou ironií je, že to byly právě zkušenosti z působení v organizacích bojujících za zrušení otroctví, co přivedlo mnoho žen ze středních a vyšších tříd k feminismu.¹³

Za první feministický text se zpravidla považuje Obrana práv žen (1792) od autorky Mary Wollstonecraftové. Zhruba v polovině 19. století se ženské hnutí zaměřilo na jedno jediné ústřední téma, totiž na volební právo žen. Požadavek hnutí zněl, aby ženy měly stejná politická práva a stejné právní postavení jako muži.¹⁴

K nejvýznamnějším událostem v rámci boje za volební právo, kterým příkládá důraz L. Sokačová, patřila petice 1 500 žen, která byla předložena britskému parlamentu v roce 1866. Požadovala, aby bylo zavedeno plné hlasovací právo pro ženy. Petice však byla ignorována.¹⁵

¹³ RENZETTI, C. M., CURRAN D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 37. ISBN 80-246-0525-2.

¹⁴ Srov. HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 232. ISBN 80-86861-71-6.

¹⁵ SOKAČOVÁ, L. *Stručná historie feminismu*. [cit. 2009-03-24]. Dostupné na WWW: <<http://www.feminismus.cz/historie.shtml>>.

„První vlna“ feminismu skončila uzákoněním volebního práva žen. Poprvé se tak v roce 1893 stalo na Novém Zélandě. Dále pak i v USA v roce 1920 a ve Spojeném Království v roce 1918.¹⁶

Hlavními požadavky 1. vlny feminismu bylo zakotvení základních politických, občanských a lidských práv v zákonech. Jednalo se především o právo volební a o rovný přístup ke vzdělání (první dívčí gymnázium ve Střední Evropě, Minerva, bylo založeno v Praze roku 1890 zásluhou Elišky Krásnohorské).¹⁷

1. 1. 2 Druhá vlna feminismu

Mnoho aktivistek se domnívalo, že získáním volebního práva dosáhly ženy plné emancipace. Jak píše A. Heywood, ženské hnutí znovu ožilo v 60. letech 20. století, kdy začala „druhá vlna“ feminismu. Oživení pomohla kniha Betty Friedanové *Mystika ženství* z roku 1963. V této knize se autorka pokouší prozkoumat frustraci a pocity zoufalství, které mnoho žen prožívá v důsledku toho, že jejich role ve společnosti jsou omezovány na roli domácí hospodyně. Tyto ženy si uvědomovaly, jak omezené jsou jejich možnosti osobního růstu, přestože své potřeby podřídily potřebám svých mužů a dětí. Veliký přínos této knihy spočívá v pohledu na problém, B. Friedanová tento problém pojímá jako společenský, a nikoli individuální.¹⁸

Cílem „druhé vlny“ feminismu už nebyla jen politická emancipace, ale „osvobození žen“ projevující se v idejích sílícího *Hnutí za osvobození žen*. K dosažení tohoto cíle mělo být dle feministek zapotřebí radikální a možná i revoluční společenské změny.¹⁹

¹⁶ Srov. HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 232. ISBN 80-86861-71-6.

¹⁷ SOKAČOVÁ, L. Stručná historie feminismu. [cit. 2009-03-24]. Dostupné na WWW: <<http://www.feminismus.cz/historie.shtml>>.

¹⁸ RENZETTI, C. M., CURRAN D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 44. ISBN 80-246-0525-2.

¹⁹ Srov. HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 234. ISBN 80-86861-71-6.

Feministické hnutí 2. vlny se myšlenkově diverzifikovalo. Přináší také nová témata a nové přístupy. Do popředí se dostává např. problém socializace, jazyka a postavení žen v rozličných oblastech společenského života.²⁰

1. 1. 3 Třetí vlna feminismu – současnost

Vývoj feminismu nekončí druhou vlnou. Jedním z cílů současné feministické teorie je změna pohledu na ženu, na její identitu, na ženskost obecně.²¹

Někteří stoupcí feminismu (např. Mirek Vodrážka) hovoří o třetí vlně, která se neomezuje pouze na pracovní či politickou oblast, ale snaží se zkoumat samotné sexistické základy společnosti a odhalovat subjektivitu ženy. Jiní však protestují s tím, že nelze mluvit o další vlně, pokud nebyly naplněny požadavky vlny předchozí.²²

Hlavní charakteristikou feminismu v třetí vlně je vnitřní pluralita (liberální feminismus, feminismus pohlavní diference, ekofeminismus, gay a lesbický feminismus, feministická teologie, a další). Některé feministické proudy vnímají rodovost (gender) nejen jako sociálně a kulturně podmíněný konstrukt, ale jako tzv. performativní roli, jako „převlek“, který člověk přijímá, nebo který chce a může naopak změnit.²³

90. léta jsou příznačná existencí feministických organizací ve všech západních zemích i ve většině rozvojového světa. Tento vývoj byl však provázen dvěma procesy. První je postupná deradikalizace, která vedla k ústupu do různých pozic, příznačných pro feminismus počátku 70.let. To vedlo k zpopularizování myšlenky „postfeminismu“. Druhým procesem je fragmentace. To znamená, že feministické myšlení se výrazně diferencovalo; k „hlavním“

²⁰ SOKAČOVÁ, L. Stručná historie feminismu. [cit. 2009-03-24]. Dostupné na WWW: <<http://www.feminismus.cz/historie.shtml>>.

²¹ Srov. FAJEJTA, M. *K některým strategiím feministické politiky: rekonstrukce rodové/genderové symboliky*. In Sociologický časopis, r. 38/2002, č. 5 s. 593-606. [cit. 2009-03-24]. Dostupné na WWW: <http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/111_fajejta.pdf>.

²² SOKAČOVÁ, L. Stručná historie feminismu. [cit. 2009-03-24]. Dostupné na WWW: <http://www.feminismus.cz/historie.shtml>.

²³ Srov. KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. Praha: Paseka, 2008, s. 12. ISBN 978-80-7185-890-4.

feministickým proudům – liberálnímu, socialistickému, resp. marxistickému a radikálnímu – je dnes třeba připojit feminismus postmoderní, psychoanalytický, černošský, lesbický, atd.²⁴

I méně radikální feministky se dnes mohou shodnout na tom, že patriarchální společnost si pod sexualitou často představuje dobytí ženy mužem. Instituce heterosexuality vyzývají ženy, aby byly krásné, přitažlivé a poslušné. Lze tedy jen apelovat na výchovu, neboť dívka vychovávána k poslušnosti a přítulnosti se mnohem hůře brání násilí než dívka sebevědomá, prosazující svou vůli.²⁵

Názorová rozmanitost hnutí však feminismu přinesla i problémy. Mezi nejvýznamnější patří problém, který bývá nazýván „sklerózou hnutí“, jehož jednotlivé složky se zájemně oddělily a zatvrdily. Místo vnitřního dialogu se jen kategorizuje (př. radikální feministky, socialistické feministky, marxistické,...).²⁶

1.2 Postavení ženy v historii a tradičních náboženstvích

Postavení a úloha ženy se v dějinách lidstva vyvíjela a různými směry měnila. Proto se pokusím podat přehled o základním vývoji, abychom porozuměli také z čeho vycházely české ženy. Popíši vývoj ve starověku, judaismu a v dobách křesťanství.

Dodnes můžeme mluvit o neustálených podmínkách pro ženy v jednotlivých kulturách, ale i zemích a náboženstvích. Což je vidět zejména v muslimských zemích, kde stále ženy podléhají mužům. Nicméně i v současnosti někteří muži těžko nesou iniciativy feministických aktivistek a nechtějí se vzdát svého patriarchálního postu.

Slovo emancipace pochází z lat. *e-mancipare*, propustit z područí, od *manus* ruka a *capere*, uchopit, držet. V římském právu původně znamenalo propuštění dospělého syna z otcovské pravomoci (*mancipium*), takže se stal svobodným

²⁴ Srov. HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 234. ISBN 80-86861-71-6.

²⁵ FAFEJTA, M. *K některým strategiím feministické politiky: rekonstrukce rodové/genderové symboliky*. In Sociologický časopis, r. 38/2002, č. 5 s. 597. [cit. 2009-03-24]. Dostupné na WWW: <http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/111_fafejta.pdf>.

občanem. Později se užívalo i o propuštění otroka a podobně. V přeneseném smyslu se hovoří o emancipaci ve smyslu uvolnění společenských zábrán a větší svobody také v literatuře a v umění.²⁷

1. 2. 1 Pojetí a postavení ženy ve starověku

Starověká společnost je cele založena na patriarchálním modelu. Hovoříme o společnosti starých Řeků a Římanů, kteří nejvíce ovlivnili vývoj Evropy a jejichž vztah k ženám se promítl do středověkých i pozdějších názorů evropské společnosti.

Žena ve starých Athénách nemohla vlastnit majetek – s výjimkou šatů a šperků a osobních otroků, musela mít svého ochránce, jímž byl manžel nebo u nevdaných žen otec, v ostatních případech jiný blízký příbuzný. Zatímco muži mohli být promiskuitní od vdaných žen se očekávala naprostá věrnost.²⁸

Řekové ženu považovali za bytost nedokonalou, negativní, za neuskutečněného muže (Aristotles).²⁹

Postavení ženy v Římě nebylo zpočátku o mnoho lepší. Ženy neměly žádná politická práva, ze státních i veřejných úřadů byly vyloučeny, dokonce nesměly být ani poručníky svých vlastních dětí.³⁰

Úloha ženy spočívala v udržování ohně v krbu. Římské právo dovolovalo muži, aby svou ženu zabil za opilství či za nevěru. Prvorozené dcery byly zpravidla odloženy na ulici, kde zemřely žářem slunce.

V pozdním Římě se situace poněkud změnila, D. Drápal uvádí, že ženy mohly vlastnit majetek, spravovat své obchodní a finanční záležitosti, dědit a odkazovat

²⁶ RENZETTI, C. M., CURRAN D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 49. ISBN 80-246-0525-2.

²⁷ Wikipedie. Otevřená encyklopedie. Heslo „EMANCIPACE“. [cit. 2009-03-02]. Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Emancipace>>.

²⁸ Srov. DRÁPAL, D. *Emancipace žen v církvi?* Praha: Návrat domů, 2003, s. 43. ISBN 80-7255-084-5.

²⁹ Srov. CÍSAŘ, I. *Žena v Písmu svatém*. Brno: Cesta, 1995, s. 75. ISBN 80-85319-46-2.

³⁰ Srov. GÜNTHER, R. *Římské císařovny mezi láskou, mocí a náboženstvím*. Praha: NS Svoboda, 2000, s. 11.

majetek. Toto zlepšení vyplývalo ze skutečností, jenž se pojily s celkovým rozvojem Říma.³¹

Jak zmiňuje R. Günther, ženy se mohly stát kněžkami, to byla jediná výjimka, která pro ženy existovala. Emancipace v tomto období byla doménou spíše žen z bohatých a vážených rodin. Postavení ženy bylo závislé na roli, kterou zaujímala v náboženském a kultovním životě. V popředí stály funkce zrození, výživy a mateřské ochrany.³²

1. 2. 2 Žena v judaismu

Židovské náboženství mělo veliký vliv na náboženskou tradici. Vývoj židovské teologie zachovaný v biblických textech zachycuje nejen nahrazení polytheismu (mnohobožství) monotheismem (náboženství jednoho boha) a přírody jako sféry působení božských sil dějinami jakožto sféru božské aktivity, ale také nahrazení ženského božstva mužským.³³

Písmo dávalo Židům mnohem lepší předpoklady k tomu, aby žena měla důstojné postavení, přesto se pozice ženy v judaismu příliš nelišila od ženy řecko-římské společnosti.³⁴

V Palestině prvního století žila žena podřízena muži: do dvaceti let byla pod autoritou otce, potom manžela. Na veřejnosti se směla ukázat až jako vdaná, ale se závojem na hlavě.³⁵

Dle Josepha Flavia: Zákon říká, že žena je v každém ohledu podřadnější než muž.³⁶

Talmud uvádí deset údajných kleteb vyslovených proti ženě. Kromě jiného je prý prokleta při rození a výchově dětí, v nezřízené sexuální touze po svém

³¹ Srov. DRÁPAL, D. *Emancipace žen v církvi?* Praha: Návrat domů, 2003, s. 44. ISBN 80-7255-084-5.

³² Srov. GÜNTHER, R. *Římské císařovny mezi láskou, mocí a náboženstvím.* Praha: NS Svoboda, 2000, s. 12.

³³ Srov. Kolektiv autorů, *ABC feminizmu.* Brno: Nesehnutí, 2004, s. 153. ISBN 80-903228-3-2.

³⁴ Srov. DRÁPAL, D. *Emancipace žen v církvi?* Praha: Návrat domů, 2003, s. 46. ISBN 80-7255-084-5.

³⁵ Srov. CÍSAŘ, I. *Žena v Písmu svatém.* Brno: Cesta, 1995, s. 70. ISBN 80-85319-46-2.

³⁶ Srov. DRÁPAL, D. *Emancipace žen v církvi?* Praha: Návrat domů, 2003, s. 46. ISBN 80-7255-084-5.

muži, v tom, že on nad ní panuje, v její povinnosti oblékat se jako ten, kdo truchlí, a v tom, že se na veřejnosti nesmí objevit s nepokrytou hlavou.³⁷

Žena byla chápána především jako zdroj možného rituálního znečištění, např. v důsledku menstruace nebo porodu (srov. Lv 12, 1-8). Přitom jako matka byla žena nepostradatelná pro zachování biologické a kulturní kontinuity vyvoleného národa. V židovské tradici se klade důraz na rodinnou jednotku jako na základ náboženského života. Příležitost k náboženské službě poskytovala zejména domácí role ženy. Žena však byla vyloučena z náboženského vzdělávání a rituálních funkcí, v synagoze jí byl vyhrazen zvláštní prostor.³⁸

C. M. Renzetti a D. J. Curran dělí současný judaismus na tři hlavní typy kongregací: ortodoxní, konzervativní a reformní. Ortodoxní muži a ženy mají podle židovského práva oddělená a velmi jasně definovaná práva a povinnosti. Badatelská i duchovní sféra je vyhrazena tradičně mužům. Ženám přísluší role manželky, matky a tvůrkyně domova. Reformní judaismus odmítá autoritu talmudu a zaměřuje se na význam vytváření osobního etického standartu. Jeho charakteristickým znakem je důraz na rovnost rolí žen a mužů. A konečně konzervativní judaismus by se dal považovat za střední cestu mezi ortodoxní a reformní kongregací. Tedy postupně podporuje ženy, aby se účastnily náboženského vzdělávání dětí, péče o synagogu a v dalších krocích.³⁹

1. 2. 3 Pojetí a postavení ženy v éře křesťanství

Díky svým židovským kořenům se vznikající křesťanství v náboženské rovině soustředilo od počátku na mužského spasitelského boha, ženský princip v něm prakticky nebyl.⁴⁰

S příchodem křesťanství jako oficiálního náboženství, tj. rokem 313, kdy byl vydán edikt milánský se postavení ženy mění. Konstantin Veliký tímto ediktem

³⁷ Srov. tamtéž, s. 46.

³⁸ Srov. Kolektiv autorů, *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 154. ISBN 80-903228-3-2.

³⁹ Srov. RENZETTI, C. M., CURRAN D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 429-435. ISBN 80-246-0525-2.

⁴⁰ Srov. Kolektiv autorů, *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 155. ISBN 80-903228-3-2.

ukončil pronásledování křesťanů a fakticky povýšil křesťanství na státní náboženství.⁴¹

Základem jedinečného postavení ženy v křesťanské civilizaci je především její postavení v životě náboženském: i v době, kdy žena byla z pohledu světského práva bytostí závislou, obrací se k Bohu přímo, bez mužského zprostředkování.⁴²

„Existuje množství důkazů o tom, že v raných dobách křesťanského hnutí se na vedení podíleli muži i ženy. Muži i ženy působili jako misionáři a šířili dobrou zvěst o spasení. Ukřývali pronásledované, studovali a vykládali Písmo a prorokovali. Sto let po vzniku církve však již fungovala pevná výlučně mužská hierarchická struktura.“⁴³

V období mezi 4. a 5. stoletím vznikla v křesťanství klauzura – tj. striktní oddělení obou pohlaví. Ovšem jak popisuje autorka Knotková – Čapková, klauzurní předpisy byly mnohem přísnější pro ženy než pro muže. Autorka se také zamýšlí nad otázkou, proč byl klášterní život pro ženy tak atraktivní:

1. *„Kláštery jim poskytovaly ochranu před násilím a před negativními aspekty manželství a mateřství.“*
2. *V klášterech se ženám otevírala možnost vzdělání.*
3. *Ženám se slibovala účast na nebeské odměně.*
4. *V klášterech žily ženy ve společnosti jiných žen. Mohly v něm zaujímat pozici vedení a přejímat správní úkoly. Úřad abatyše byl jediným úřadem, kterého mohly ženy v církevní hierarchii dosáhnout.“⁴⁴*

V době středověku si mnoho žen vstup do kláštera nezvolilo svobodně, do klášterů byly posílány již v dětství. Počet vzdělaných žen ve středověku byl zanedbatelný. Vzdělavcem raného středověku byl takřka výhradně klerik.

⁴¹ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. Praha: Paseka, 2008, s. 82. ISBN 978-80-7185-890-4.

⁴² Srov. Kolektiv autorů, *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 158. ISBN 80-903228-3-2.

⁴³ RENZETTI, C. M., CURRAN D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 436. ISBN 80-246-0525-2.

⁴⁴ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. Praha: Paseka, 2008, s. 83. ISBN 978-80-7185-890-4.

Nemůžeme opomenout také jednu nepříjemnou éru křesťanství ve středověku. Tehdy docházelo k obviňování žen z čarodějnictví a následném upalování. O síle a moci nenávisti k ženám svědčí činnost církevní inkvizice ve vrcholném středověku i v novověku - hon na čarodějnice. Negativní náhled na ženu jako původkyni dědičného hříchu vydržel v církvi vládnout až do encykliky "Casti connubii" (1930) Pia XI. Papež zde učí, že v lidské důstojnosti a osobnostních právech jsou si muži i ženy rovny.⁴⁵

V rámci křesťanské tradice jsou muži a ženy charakterizováni rozporuplně. Muži mají být racionální, autoritativní a ženy jsou často zobrazovány jako svůdkyně a jsou příčinou mužova hříchu. Z těchto představ také vychází křesťanské učení o sexualitě, prakticky dodnes se většina sekt a církví na nemanželský sex dívá nelibě.⁴⁶

Závěrem této kapitoly bych chtěla podotknout, že otázka feminismu je velmi mladá záležitost, nicméně co se týče emancipace ženy, jedná se o otázku dlouhodobější, až několik století i tisíciletí zpět. Dnes se může zdát, že jde o vyhocený proces zejména z úsilí feministek, ve kterém jde hlavně o to, aby si ženy vydobýly nové pozice v rozličných oblastech života.

S. K. Neumann ve svém díle tento proces zařazuje mezi přirozený vývoj lidstva. Popisuje tři epochy v životě, přičemž v té první šlo jen o pohlavní diferenciaci (mezipohlavní dělbu práce), v druhé epoše došlo k diferenciaci muže, tedy o specializaci na rozličné obory činnosti (hospodáři, lovci, kněží, obchodníci, vojáci, panovníci, atd.), přičemž ženy zůstávaly u domácích prací. A před několika lety tedy započala třetí epocha, ve které jde o diferenciaci žen.⁴⁷

⁴⁵ KAŠPAR, J. Zakázaná slast aneb Dva tisíce let zakázané sexuální morálky. [online], [cit. 2009-04-17]. Dostupné na: <<http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=115099>>.

⁴⁶ Srov. RENZETTI, C. M., CURRAN D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 429-438. ISBN 80-246-0525-2.

⁴⁷ Srov. NEUMANN, S. K. *Dejiny ženy – Žena novodobá a moderná*. Bratislava: Epoque, 1971, s. 259 – 260.

2 Historické hledisko emancipace ženy v českém prostředí

Emancipace žen se postupně ze západu šířila také do Evropy a neminula ani naše území. Ačkoli je nutno podotknout, že ve střední Evropě byly tyto snahy a tužby ženy po sebeprosazení aktuální s větším zpožděním oproti západu. Také je třeba zdůraznit, že pro evropské ženy a stejně tak i muže bylo 20. století stoletím extrémů (mír x válka, demokracie x diktatura).

Důležité vývojové linie v dějinách žen, především otázka občanských, politických a sociálních práv, pak přerušily události, které měly kořeny mimo vztah obou pohlaví, přesto, jak popisuje G. Bocková ho výrazně ovlivňovaly. Jde o holocaust - neúctu k životu, války, které po sobě zanechaly spoustu mrtvých především vojáků a osamocených žen. Tyto ženy pak byly nuceny se o sebe a druhé postarat. Nahrazovaly muže ve zbrojním průmyslu v době války, ale i v jiných odvětvích. „*Některé ženy pracovaly, aby obhájily svou samostatnost, mnohem větší část jich však chodila do zaměstnání v zájmu své rodiny.*“⁴⁸

Podle autorky M. L. Neudorflové ovlivnila emancipační hnutí v Evropských zemích myšlenka rovnocennosti a rovnoprávnosti lidí, která měla zdroj v názorech řady osvícenců, v původním křesťanství a v počátečních ideálech Velké francouzské revoluce.⁴⁹

Důležitým bodem v emancipačních snahách sehrál komunistický režim, někteří hovoří až o násilné emancipaci ženy.

Tento oddíl se zabývá vzděláváním žen na našem území, politikou a celkovým vlivem ženy v české společnosti.

⁴⁸ BOCKOVÁ, G. *Ženy v evropských dějinách: od středověku do současnosti*. Praha: Lidové noviny, 2007, s. 229. ISBN 978-80-7106-494-7.

⁴⁹ Srov. NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století*. Praha: Janua, 1999, s. 9. ISBN 902622-2-8.

2.1 Počátky emancipace žen v Čechách

Počátky výzkumu ženské problematiky v České Republice se řadí až do doby konce dvacátého století, kdy začaly vznikat různé studie a téma se stává předmětem vědeckého výzkumu. Vzniká např. Nadace Gender studies u jejíhož zrodu stojí známá česká socioložka Jiřina Šiklová.

Ovšem už v 19. století začínají některé české ženy považovat tradiční přístupy za hluboce nespravedlivé a nemravné, protože předpokládají, že žena je jako bytost nerovnocenná s mužem.⁵⁰

Žena počátku 19. století soustředila svou pozornost na „*Kinder, Küche, Kirche*“.⁵¹

České ženské hnutí nebylo soustředěno jen na získávání větších práv a možností pro ženy, ale bylo spojeno s potřebami českého národa jako celku.

Za první českou feministku je považována Magdalena Dobromila Rettigová, je však nutné zdůraznit, že ve srovnání s další generací byla do značné míry výjimkou pro svou důsledně konvenční a konzervativní orientaci ve vztahu k manželství a k mužskému pohlaví. A to zejména proto, že věřila, že manželský svazek, rodina a existenční zajištění jsou hlavním zdrojem důstojnosti ženy a že záleží především na ženě, jakou náplň rodina bude mít.⁵² Rettigová vydala roku 1840 spis o tom, jak si žena „*počínati má, aby své i manželovy spokojenosti došla*.“⁵³

Oproti západu přišla emancipace do Čech poněkud později a také se lišila. Nešlo totiž o vymezování se vůči mužskému světu, ale o spolupráci s ním a to zejména v otázce vlastenectví. Národně uvědomělá matka zaručovala výchovu v národně uvědomělém duchu.⁵⁴

⁵⁰ Srov. NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století*. Praha: Janua, 1999, s. 10. ISBN 902622-2-8.

⁵¹ Srov. BAHENSKÁ, M., *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri/Slon 2005, s. 7. ISBN 80-7277-241-4 (Libri), ISBN 80-86429-48-2 (Slon).

⁵² Srov. NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století*. Praha: Janua, 1999, s. 13. ISBN 902622-2-8.

⁵³ LENDEROVÁ, M. *K hříchu i modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999, s. 51. ISBN 80-204-0737-5.

⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 237.

2. 2 Vzdělávání žen v Čechách

Rozvoj dívčího školství v našich zemích bývá spojován s druhou polovinou 19. století. Ovšem povinná školní docházka byla zavedena pro všechny země monarchie a to „tereziánským školním zákonem“, který vešel v platnost již k 1. lednu 1775. Tento zákon znamenal vzdělávací povinnost pro všechny děti, chlapce i dívky bez rozdílu.⁵⁵

O rok později vzniká na Malé straně v Praze škola, ve které již existovalo zvláštní dívčí oddělení. A také bylo v témže roce, tedy 1775 staveno zákonem, že součástí hlavních škol mají být dívčí školy zaměřené na základní vzdělávání a vyučování ručním pracem.⁵⁶ Ovšem dívky ze škol odcházely dovršením dvanáctého roku a to bez výjimky. Čekaly je práce v domácnosti, na poli, často chodily do služby. Do patnáctého roku měly dívky ještě navštěvovat nedělní opakovací kurzy, víc už pro svou gramotnost udělat nemohly.⁵⁷

Dívčí vzdělávání probíhalo buďto na veřejných dívčích školách nebo v rodinách. Později se v souvislosti s konkordátem, dohodou mezi rakouským císařstvím a papežskou kurií z roku 1855, posílila pozice katolické církve také ve vzdělávacím systému. Dívčí školství bylo svěřeno školským sestrám, ženským kongregacím věnujícím se výhradně výchově dívek na školách.⁵⁸

Koncem devatenáctého století začaly zámožné rodiny posílat své dcery do penzionátu v zahraničí.

V roce 1870 vznikl dívčí učitelský ústav, pedagogium, které bylo ukončeno maturitou. Důležitým mezníkem v historii českého školství bylo založení dívčího gymnázia. Gymnázium bylo chápáno jako příprava pro vstup na univerzitu, což bylo považováno, jako něco pro ženu naprosto nepotřebného a zbytečného. Pro většinu mužů bořila středoškolsky vzdělaná žena staletý mýtus ženství. Přičemž nešlo jen o vzdělanost partnerky, ale i o konkurenci na trhu práce,

⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 44.

⁵⁶ Srov. BAHENSKÁ, M., *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri/Slon 2005, s. 10. ISBN 80-7277-241-4 (Libri), ISBN 80-86429-48-2 (Slon).

⁵⁷ Srov. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999, s. 46. ISBN 80-204-0737-5.

⁵⁸ Srov. tamtéž, s. 57.

o ohrožení letité mužské dominance. Soukromé dívčí gymnázium Minerva, vydržované stejnojmenným spolkem, se stalo nejstarším dívčím gymnáziem v Rakousko-Uhersku.⁵⁹

Po vzniku prvního gymnázia se postupně začaly otevírat také další dívčí školy. „Kolem roku 1906 dosáhl počet lyceí 11 s necelými 2000 studentkami a počet dívčích gymnázií 5, s počtem přes 800 studentek.“⁶⁰

Nutno ale podotknout, že žádná „emancipistek“ od Honoraty Zapové po Věnceslavu Lužickou nikdy nezpochybnila biologickou předurčenost ženy k mateřství. Žofie Podlipská dokonce soudila, že žena, která vychovává deset dětí, vykonala víc nežli žena, která napsala deset románů.⁶¹

2.3 Veřejná činnost žen a první ženské spolky za první Československé republiky (1918 – 1938)

Volební právo získaly české ženy v teprve v únoru roku 1920 Československou ústavou. Ovšem emancipační hnutí začalo působit v Čechách v šedesátých letech 19. století. Ženám šlo především o určité hospodářské osamostatnění a hlavně o vzdělání. Tyto emancipační tendence zesílily na počátku 20. století, kdy se ženy začaly hlásit o svá politická práva.⁶²

Ústava ČSR z roku 1920 sice zaručila ženám volební právo, ale tato rovnoprávnost nepřešla okamžitě do každodenní praxe. Přijetí volebního práva pro ženy bylo prozatím jen formalitou, za jejíž faktické a opravdové naplnění musely ženy vyvinout právě v průběhu dvacátých i třicátých let mnoho energie.⁶³

Snaha o rovnoprávnost a společenskou prospěšnost slučovala ty nejaktivnější ženy v různá sdružení a liberálně orientované spolky.

⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 66 - 68.

⁶⁰ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století*. Praha: Janua, 1999, s. 126. ISBN 902622-2-8.

⁶¹ Srov. LENDEROVÁ, M. *K hřtchu i modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999, s. 253. ISBN 80-204-0737-5.

⁶² Srov. BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Universita Palackého v Olomouci, 2001, s. 40. ISBN 80-244-0248-3.

⁶³ Srov. tamtéž, s. 41.

Již kolem roku 1865 jak uvádí M. Lenderová z iniciativy muže Vojty Náprstka vzniká v Praze „Americký klub dam“. (Tento zmiňuji, jelikož sehrál důležitou roli v zakládání dalších spolků.) Jednalo se o volné sdružení, jehož členkou mohla být pouze Češka starší šestnácti let. Cílem klubu bylo sebevzdělání, filantropie, podpora technického pokroku v domácnosti, péče o děti a mládež. Prostředkem k získávání informací byly přednášky s různým obsahem a zaměřením. Klub působil také v charitativní oblasti – ženy navštěvovaly nemocné, obdarovávaly chudé, atd. Díky tomuto klubu vznikla i celá řada dalších spolků pro ženy (např. Domácnost, Minerva).⁶⁴

Ženy se sdružovaly do liberálně orientovaných spolků a sdružení, tyto spolky se vyznačovaly tím, že jsou nepolitické. Zastřešujícím sdružením se v období první republiky stala *Ženská národní rada*, ta vzniká 8. 4. 1923. Činnost této rady se vztahovala na celé území ČSR, ale nejaktivnější byla v Čechách.⁶⁵

Na Moravě byla nejaktivnější skupinou *Zemská organizace pokrokových žen moravských*. „*Žádala kulturní, sociální, politickou a hospodářskou rovnoprávnost žen s muži*.“⁶⁶

„*K hlavním problémům, které pokrokové ženy považovaly za potřebné řešit, patřily: V oblasti vzdělávání účast lékařů a lékařek při školní zdravotní výchově, urychlení zřizování pokračovacích lidových kursů a škol, reformu mateřských škol a jejich zařazení do celkové školské soustavy pro správu ministerstva školství, zákonem upravené postavení jejich učitelek, zrušení klášterních učitelských ústavů a církevních škol vůbec a jejich nahrazení školami veřejnými, pro přípravu učitelů zavedení po středním všeobecném vzdělání odborné na pedagogických fakultách při univerzitách*.“⁶⁷

Jak je z úryvku patrné, tyto ženy byly proti církevnímu vzdělávání a proti podílu církve na vzdělání jako takovém. Je možné, že už tehdy viděly v církvi určitou překážku pro svoje působení nebo prosazování svých myšlenek?

⁶⁴ Srov. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999, s. 242. ISBN 80-204-0737-5.

⁶⁵ Srov. BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 42. ISBN 80-244-0248-3.

⁶⁶ Tamtéž, s. 43.

⁶⁷ Tamtéž, s. 44.

Možná to vyplývá z dalšího textu autorky J. Burešové. Moravský proud žádal také sociální a právní rovnost v manželství i mimo ně. Prosazovaly civilní sňatek a žádaly, aby práva a postavení dětí i matek žijících mimo manželství byla postavena zcela na roveň dětem manželským.⁶⁸

Určitým protipólem těchto liberálních organizací se staly katolické ženské organizace, které se projevovaly mnohem konzervativněji.

2. 3. 1 Aktivity ženských katolických spolků

V první Československé republice nejvýrazněji český katolicismus reprezentovala *Československá strana lidová*. „Vytvořila se jako jednotná strana s římskokatolickou ideologií z několika předválečných katolických stran.“⁶⁹

K programu této strany patří tzv. křesťanský solidarismus, jenž vycházel z nutnosti spolupráce všech tříd a vrstev na základě křesťanské víry. Československá strana lidová měla ve svých řadách téměř poloviční počet žen. Jak popisuje J. Burešová právě ženy využívala tato strana k plnění svých programových cílů, ale také k získávání významnějších pozic ve společnosti. Ženské katolické organizace byly početně nejmohutnějšími zájmovými organizacemi ČSL. Bráno ve světovém měřítku, ženské katolické organizace v meziválečném Československu patřily k nejpočetnějším na světě.

Katolický ženský tisk byl oporou ženám zejména ve třicátých letech v době poznamenané hospodářskou krizí. Články a příběhy v katolických časopisech, které pojednávaly o těžkém životě žen a dětí opilců, zlých a tyranských manželů, kde ženy násilí překonávaly za pomoci víry a Boha, pomáhaly ženám tyto těžkosti života snášet.⁷⁰

Ovšem katolické ženské organizace se nezabývaly pouze situací v Československé republice, ale i děním za hranicemi vlasti. Na vzniklé situace

⁶⁸ Tamtéž, s. 45.

⁶⁹ Tamtéž, s. 212.

⁷⁰ Tamtéž.

reagovaly ženy různými formami charity a osvětou v katolickém duchu, prováděnou především prostřednictvím tisku.⁷¹

2.4 Žena v dobách komunistického režimu

Ženy v komunistickém Československu si protrpěly několik vln ideologických tlaků. „Totaleinsatz“ padesátých let, který trhal matky od dětí a vyháněl je do zaměstnání, vytvořil generaci předčasně zestárlých, vyčerpaných a zahořklých žen.⁷²

V padesátých letech, jak popisuje M. Freiová, se postavení ženy ve společnosti v Čechách odvíjí oproti západu zcela opačně. Je zde tendence k radikální přeměně ženského údělu, jde o proměnu ženy matky a manželky v proměnu ženy – zaměstnance. Ženy umisťují své děti do jeslí a státních zařízení, zakládají se další školky, dokonce se prosazuje nová instituce: týdenní jesle.

Roku 1950 vstupuje v platnost nový zákon o právu rodinném. Tento zákon ruší rozdíl mezi rozvodem a rozlukou, ruší jasně definované důvody k rozvodu a zavádí pojem „objektivního rozvratu“ (používá se do dnes).

V roce 1951 se rozbíhá akce „Půjdu také pracovat.“ Ženy nastupují do těžké manuální a málo placené práce.⁷³

C. Biedermannová dělí činnost žen za dob komunismu na budovatelskou – převážně manželky stranických funkcionářů nebo pracovní – byly přesvědčovány, že nepracovat je zkrátka ostuda.⁷⁴

Dobu komunismu M Freiová popisuje jako „*bezpohlavní, dobu redukující ženu na úderníka v montérkách, dobu, kdy dítě v ženské náruči neznamena víc než ideologický symbol.*“⁷⁵

⁷¹ Tamtéž, s. 213.

⁷² Srov. FREIOVÁ, M. *Ženské úvahy o feminismu*. Praha: Občanský institut, 2004, s. 25. ISBN 80-86228-10-X.

⁷³ Srov. Tamtéž, s. 19.

⁷⁴ Srov. BIEDERMANNOVÁ, C. *Mstivá kantiléna*. Praha: Ivo Žezný, 1992, s. 87. ISBN 80-7116-300-7.

⁷⁵ FREIOVÁ, M. *Ženské úvahy o feminismu*. Praha: Občanský institut, 2004, s. 20. ISBN 80-86228-10-X.

M. Freiová se zmiňuje také o interrupcích (zákon legalizující umělé ukončení života účinný od 1958), jejichž uzákonění mělo být následkem snížené úcty k životu. Nástup ženy do práce byl procesem odženštění, a oderotizování ženy, jenž ztratila svou tradiční roli.⁷⁶

Na závěr můžeme toto období komunistické diktatury shrnout jako čas, který poskytl ženám nucenou emancipaci, jako období díky němuž žena strádala nedostatkem péče o své děti a v neposlední řadě také tato doba přispěla k osamocení ženy a jejímu novému pohledu na muže, manželství a rodinu. „*Objevila se tendence, patrná do dneška, že ženy podávají větší část žádostí o rozvod.*“⁷⁷

Jak zdůrazňuje M. Freiová, ženy přestaly spoléhat na manžela, staly se méně tolerantními, a především začaly využívat tu fázi svého života, kdy se vrátily do zaměstnání, získaly samostatný příjem, jsou zajištěné, ale jsou ještě mladé, zdravé a hezké.⁷⁸

Ženy se pokoušely o samostatnost v celých dějinách lidstva, jde o přirozený vývoj. Každý se chce nějakým způsobem a v určitých oblastech realizovat a také každá doba může nabídnout něco zcela jiného. Ovšem také každá kultura nabízí rozdílné pohledy na tutéž skutečnost. Zatímco v západní Evropě postupovala emancipace určitým směrem, ve střední Evropě tento proces násilně urychlil komunistický režim, který způsobil zaměstnanost žen, ale také s tím související rozklad základních hodnot, jako je rodina (stoupla rozvodovost).

Nutno také zmínit skutečnost, že ačkoli ženy se v dobách komunismu musely zapojit do pracovního řetězce, režim nedovolil, aby ženy obsazovaly vedoucí a manažerské funkce. Rovnocennost v zaměstnání nikdy nepřesáhla určitou hranici. Což dokazují studie zaměřené na počet žen na vědeckých postech, či ve vedoucích funkcích z této doby (např. Kratřková, D., Motyková, J. 2007).⁷⁹

⁷⁶ Srov. Tamtéž, s. 20.

⁷⁷ Tamtéž, s. 27.

⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 23.

⁷⁹ ŠTRBÁŇOVÁ, S. Ženy ve vědě v letech 1840–1989. *Ženy ve vědě* [online], 2008, [cit. 2009-06-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.veda.cz/article.do?articleId=22769>>.

3 Feminismus a teologie

Feminismus proniká do mnoha sfér lidského života, do mnoha oblastí bádání, ovlivňuje řady lidí a to jak lidí bez vyznání, tak i lidí věřících. Jak píše P. M. Zulehner, ženy jsou „více či méně úspěšné na cestě změny svých životních podmínek, svého sebepochopení a své identity.“⁸⁰

V teologické oblasti také vystávají nové pohledy na současné problémové otázky týkající se emancipace a postavení ženy ve společnosti. „Od osmdesátých let 20. století se pojem genderu začal objevovat v teologických výkladech.“⁸¹

Vznikají různá nová teologická hnutí. Jedním z nich je i *teologie osvobození*, což je hnutí soustřeďující se na politické, ekonomické a ideologické příčiny sociální nerovnosti zejména v zemích Latinské Ameriky. „V širším smyslu označuje pojem teologie osvobození všechna teologická hnutí, která kritizují formy útlaku a vidí osvobození jako integrální součást teologických snah. Hlavními typy teologie osvobození jsou teologie feministické, afroamerické a některé asijské.“⁸²

„Úkolem teologie osvobození je objevovat poznání a zkušenosti těch, jejichž hlas byl umlčen.“⁸³

V oblasti teologické vědy jde buď o hledání ženských elementů v Písmu svatém a na základě těchto citací či úryvků o výklad rovnosti pohlaví a na druhé straně o pohled na Písmo s jiného úhlu a tedy pohled a výklad textu skrze ženské vnímání.

⁸⁰ ZULEHNER, PAUL M. *Církev: přístřeší duše: situace a perspektivy dnešní církve*, Praha: Portál, 1997, s. 61. ISBN 80-7178-158-4.

⁸¹ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, Praha: Paseka, 2008, s. 68. ISBN 978-80-7185-890-4.

⁸² FIORENZA, F. S., GALVIN, J. P. *Systematická teologie 1*. Brno: CDK, 1996, s. 65. ISBN 80-85959-33-X.

⁸³ Tamtéž, s. 67.

3.1 Feministická teologie

Feminismus se snaží popsat a ovládnout mnoho aspektů a činností lidského společenství. Ani náboženství před ním nebylo ušetřeno, protože dle feministek je pokřiveno patriarchálním pohledem na svět. Jak píše B. Knotková-Čapková, feministky mají pocit, že do popředí je vyzdvihována pouze "mužská" stránka Boha a jeho "ženská" stránka byla potlačena nebo jí nebylo dovoleno se projevit.⁸⁴

Prvním důvodem pro vznik feministické teologie, jak zmiňuje T. Machula, jsou výroky v Bibli, které jsou vůči ženám kritické (např. 1Kor 14,34 – žena má v církvi mlčet; 1Kor 11,7 - žena je odleskem mužovi slávy; 1Tim 2,12 – učít ženě nedovoluji). A také výroky některých významných filosofů a teologů (př. T. Akvinský, M. Luther), které nejsou ženám nakloněny. Jako druhý důvod uvádí autor článku fakt, že až na některé výjimky bylo teologické myšlení omezeno pouze na muže.⁸⁵

V českém prostředí se feministickou teologií nejvíce zabývá teoložka J. Opočenská. Ta usiluje o revizi maskulinních atributů božství. Zdůrazňuje historickou podmíněnost společenské podřízenosti žen v náboženských tradicích. Odmítá sexismus a diskriminaci.⁸⁶

Feministická teologie podle T. Machuly není něco, co by šlo uchopit do pevně vymezené formy. „*Je to spíše termín zastřešující obrovsky širokou paletu směrů, názorů a přístupů k teologii, kterým je společné pouze to, že nějak zohledňují téma "žena".*“⁸⁷

F. S. Fiorenza a J. P. Galvin popisují feministickou teologii jako oblast, která „*se soustřeďuje na útlak žen v patriarchálně strukturovaných společnostech.*“⁸⁸

⁸⁴ Srov. KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, Praha: Paseka, 2008, s. 12. ISBN 978-80-7185-890-4.

⁸⁵ MACHULA, T. Podoby feministické teologie, *Katolický týdeník* [online], 2004, č. 14 [cit. 2009-06-03]. Dostupné na WWW:

<<http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=218>>.

⁸⁶ Srov. KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, Praha: Paseka, 2008, s. 12. ISBN 978-80-7185-890-4.

⁸⁷ MACHULA, T. Podoby feministické teologie, *Katolický týdeník* [online], 2004, č. 14 [cit. 2009-06-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=218>>.

⁸⁸ FIORENZA, F. S., GALVIN, J. P. *Systematická teologie 1*. Brno: CDK, 1996, s. 65. ISBN 80-85959-33-X.

3. 1. 1 Geneze feministické teologie

Feministická biblická hermeneutika vznikla koncem 19. století ve Spojených státech amerických, a to společně s výborem pro revizi bible. Ten vydal ve dvou svazcích „The Woman’s Bible“ (New York 1885). Bible žen je dvousvazkový komentář ke všem textům Starého a Nového zákona, které jsou důležité pro ženy. Tento komentář byl vytvořen dvacetičlennou mezinárodní ženskou komisí.⁸⁹

Práce této ženské komise vycházela ze zkušenosti, že v 19. století teologové, neteologové i konzervativní ženy užívali biblických citátů o ženách jako zbraně proti ženám, usilujícím o občanská práva a rovné postavení v církvích.⁹⁰

Novou sílu nabrala feministická biblická hermeneutika v 70. letech 20. století.

Je třeba rozlišovat více proudů feministických biblických hermeneutik. Všechny sjednocuje společné téma – žena, a cíl, který sledují: osvobození ženy a dosažení rovnoprávnosti.⁹¹

J. Opočenská zastává názor, že feministické biblické studium především pozorně analyzuje jednotlivé texty. Mimoto ovšem také sleduje, jak se tyto texty chápaly, překládaly a vykládaly v průběhu dějin. Biblické badatelky zjišťují v biblických textech tzv. androcentrické zatemnění, zastření.

Androcentrismus v antropologii znamená – doslova přeloženo – „mužstřednost“, mužství v centru. Ženy jako odvozené a podřízené bývají na okraji. Taková antropologie je výslednicí myšlení a struktur, které hierarchizují, tj. některé nadřazují a jiné podřizují. Úkolem stále ještě před námi – ve společnosti, v církvích a v teologii – je nikoho nepřivilegovat, všechny zahrnout.⁹²

⁸⁹ Srov. KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, Praha: Paseka, 2008, s. 96. ISBN 978-80-7185-890-4.

⁹⁰ Srov. OPOČENSKÁ, J. *Zpovzdálí se dívaly také ženy*. Praha: Kalich, 1995, s. 44. ISBN 80-7017-912-0.

⁹¹ *Výklad bible v církvi*. Papežská biblická komise (1993). Praha: Zvon, 1996, s. 55. ISBN 80-7113-156-3.

⁹² OPOČENSKÁ, J. *Ženy a bible, ženy v bibli*, Texty o ženské spiritualitě 12.5. 2009 [online], *Katolická unie žen* [cit. 2009-05-12]. Dostupné na WWW:

<<http://ukz.katolik.cz/texty/opocenska-zeny%20v%20bibli.htm>>.

Je patrné, že v této oblasti bádání chybí ženský prvek a ženský pohled na věc. Některé biblické texty může žena vyložit naprosto odlišným způsobem než muži. Důležité je, aby nebyl popřen základ, který jednotlivé výpovědi v Písmu udávají.

Feministická kritika patriarchálních rysů monoteistických náboženství (např. Simone de Beauvoir) kritizuje zejména 2. kapitolu Genesis, kde je žena stvořena nejen jako "ta druhá" proto, aby muž nebyl osamělý a aby mu žena byla ku pomoci, tedy žena nikoliv jako cíl o sobě, ale jako prostředek pro muže. Druhá linie této kritiky se zaměřuje na univerzalizaci muže jako člověka a vnímání ženy jako specifického "druhého", zde tedy nejen ve smyslu časové posloupnosti, ale i posloupnosti významu.⁹³

Intenzivní vývoj feministické teologie započal více než před dvěma desetiletími, proto ještě nelze za tak krátkou dobu očekávat vyvrážený celek nové teologické reflexe. Cílem není vytvořit ucelený naukový systém, ale ženy potřebují spíše popsat specifické důrazy, které jsou pro ně důležité. Feministická teologie připisuje velkou váhu zkušenosti. Jde zejména o zkušenost sociální – o nový pohled na život Božích dětí, které se ocitly na okraji společnosti a zápasí s osvobozením.⁹⁴

„Každodennost, každodenní všední život, přežití, vzájemnost, nové pochopení tělesnosti, sexuality a spirituality – to jsou významná aktuální témata v teologii žen.“⁹⁵

3. 1. 2 Hlavní směry ve feministické teologii

Mezi hlavní směry feministické teologie patří 3 následující:

Reformní feministická teologie – „cílem reformních bohoslovek je otevírat církevní a synagogální společenství přínosu obsaženému ve víře a teologické

⁹³ ČAPKOVÁ, B. K., Uplatňování hlediska pohlaví v náboženství, *text je přepracovanou a zkrácenou verzí "Úvodní přednášky ke kurzu Gender a náboženství"* (Ročenka Centra/Katedry genderových studií 03-04, FHS UK Praha, s. 90-102). [online], 28. 5. 2006 [cit. 2009-04-23]. Dostupné na WWW: <http://bohyně.mysteria.cz/gender.html>.

⁹⁴ Srov. OPOČENSKÁ, J. *Zpovzdálí se dívaly také ženy*. Praha: Kalich, 1995, s. 7-8. ISBN 80-7017-912-0.

reflexi žen.“⁹⁶ Prakticky jde o snazší přístup žen k teologickému vzdělání a možnosti zaměstnání v církvích a synagogách.

Radikální feministická teologie (feministická teologie osvobození) – usiluje o dobrání se kořenů židovské a křesťanské víry. Zde jde o přesvědčení, že v biblické víře se vyskytuje kritická transformující tradice, která může být základem osvobození žen a mužů od sexismu, tedy od diskriminace dle pohlaví.

Tento radikální proud „*zcela odmítá autoritu bible; říká, že bibli vytvořili muži s cílem zajistit nadvládu muže nad ženou (androcentrismus)*.“⁹⁷

Feministická spiritualita matriarchální – „*odmítá myšlenku, že v bibli nebo církevních dějinách existovala jakákoliv kritická nebo mesiánská tradice, která by byla pro ženy relevantní*.“⁹⁸ Ženy, které vyhledávají tuto spiritualitu, opouštějí klasické náboženské instituce. „*Chtějí znovu obnovit nebo vytvořit náboženství, které by ve svém středu mělo ženský element*.“⁹⁹

„*Feministické teologie odrážejí zápas žen o vlastní spiritualitu. Spirituálně žít znamená sebezpřesahovat a vědomě žít ve vztazích*.“¹⁰⁰

3. 1. 2. 1 Z čeho vychází feministické teoložky?

V centru těchto teologických reflexí nestojí žena, nýbrž Bůh ve vztahu, Bůh žijící s lidmi. Nejde tedy o žádnou „*egologii*“ žen samých. Jde o to, že tradiční teologie převážně ignorovala ženy a ženskou teologickou reflexi. Ovšem ženy už nechtějí být pouze náboženskými konzumentkami, nechtějí pasivně vnímat teologii druhých, ale objevují teologii jako tvořivý akt, do něž přináší skrze vlastní tradici a zdroje svou zkušenost Boží přítomnosti.¹⁰¹

⁹⁵ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, Praha: Paseka, 2008, s. 100. ISBN 978-80-7185-890-4.

⁹⁶ OPOČENSKÁ, J. *Zpovzdálí se dívaly také ženy*. Praha: Kalich, 1995, s. 9. ISBN 80-7017-912-0.

⁹⁷ *Výklad bible v církvi*. Papežská biblická komise (1993). Praha: Zvon, 1996, s. 56. ISBN 80-7113-156-3.

⁹⁸ OPOČENSKÁ, J. *Zpovzdálí se dívaly také ženy*. Praha: Kalich, 1995, s. 10. ISBN 80-7017-912-0.

⁹⁹ Tamtéž, s. 11-12.

¹⁰⁰ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, Praha: Paseka, 2008, s. 105. ISBN 978-80-7185-890-4.

¹⁰¹ Srov. OPOČENSKÁ, J. *Zpovzdálí se dívaly také ženy*. Praha: Kalich, 1995, s. 12. ISBN 80-7017-912-0.

Feministická teologie využívá ve své práci metodu induktivní, čili výchozím materiálem je pro ni životní situace. J. Opočenská tuto teorii dále rozvádí o prožívané zkušenosti, historický globální proces, to vše ve vztahu ke svědectví bible. Feministické teoložky dokonce uvádějí, že všechna přetrvávající dogmata jsou založena na zkušenostech. Proto také existuje častá tendence pokládat zkušenost za jedinečný základ feministické teologie. Na rozdílnosti zkušenosti mužů a žen poukázala V. S. Goldenstein, která tvrdí, že je třeba identifikovat pohlaví osoby, která koná teologickou práci. Poprvé v dějinách se stává předmětem rozsáhlé diskuse sexismus (tedy diskriminace kvůli příslušnosti k určitému pohlaví).¹⁰²

Významnými osobnostmi v této oblasti jsou K. Millet – podle které je naše civilizace patriarchální, M. Daly podává pronikavou analýzu patriarchátu, protože dle autorky proniká patriarchát vším ovlivňuje způsob, jak poznáváme, myslíme a jednáme. M. Daly soudí, že patriarchát je „*démonska mocí, která všechno, co existuje, zavádí do záhuby.*“¹⁰³

Patriarchátem se zabývá také feministická teoložka S. D. Collins, či muž E. Borneman, ten zastává stanovisko, že „tragédií patriarchátu je sebezničení muže jako výsledek pokusu učinit ženu svou otrokyní, zničení ženského sebevědomí, vymazání všech vzpomínek ženy na svou předpatriarchální minulost, blokování poznání, kým žena kdysi byla, kým dnes je a kým zítra opět může být.“¹⁰⁴

Známá jsou ještě další jména např. E. S. Fiorenza, E. M. Wendel nebo L. Schottroff, všechny feministické teoložky se snaží rozebrat patriarchát a hledat důvody pro prosazení se žen v teologických vědách.

Feministky kladou důraz nejen na zkušenost, ale pohlíží na bibli jako na historicky podmíněné lidské svědectví, a to svědectví mužů. Čili zdůrazňují nutnost analyzování a vyhodnocování všech textů o ženách. Biblická feministická hermeneutika se shoduje v těchto bodech:

- a) Bibli je nutné zkoumat jako dílo patriarchální kultury

¹⁰² Srov. tamtéž, s. 13.

¹⁰³ Tamtéž, s. 31.

b) Biblická interpretace je vždy ovlivněna stanoviskem a zájmy interpretující osoby.¹⁰⁵

3.2 Pronikání feminismu do křesťanství

Křesťanský pohled na ženu a na její postavení ve společnosti vychází z komplementarity dvojího modu lidské existence, který je dán rozdílem pohlaví. Papež Jan Pavel II. na setkání s rodinami v brazilském Riu řekl, že dnešní podobou útoku na Boha je útok na člověka jako na Boží stvoření. Boží láska k člověku je jak láskou otce, tak láskou matky.¹⁰⁶

Je vůbec možné sloučit feminismus a křesťanskou víru? Někteří odborníci se o to pokoušejí. Patrné je to například na odvětví feministické teologie, kdy se ženy snaží vnést nový pohled na Písmo svaté, ale znamená to, že tyto ženy také přebírají veškerá dogmata a víru, tak jak ji hlásá církev?

Pokusy o to vnést ženský prvek do křesťanství jsou a vždy byly. Jaká je současná představa Boha? Většina západních křesťanů a židů si Boha představuje jako muže bělocha. Také většina pokusů o ztvárnění Ježíše jako černocho, nebo obsazení ženy v náboženské hře do role Boha, se vždy setkalo s velikou nevolí.¹⁰⁷

Feministky usilují o rovnost s muži, a proto se snaží pronikat i oblasti, kterým právě muži dominovali a dodnes dominují. Na boj o rovnost jsou různé názory: „*Kdo chce být jako muž, nemá žádnou ctižádost.*“¹⁰⁸

Jak píše P. M. Zulehner, ženy však žádají, aby byly společensky definovány jako osoby, a to nezávisle na své funkci (tedy na formě života nebo práci). Tento

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 33.

¹⁰⁵ Srov. tamtéž, s. 45.

¹⁰⁶ FREIOVÁ, M. Radikální feminismus a žena v křesťanské civilizaci. [online], [cit. 2009-04-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.euportal.cz/Articles/1146-radikalni-feminismus-a-zena-v-krestanske-civilizaci.aspx>>.

¹⁰⁷ Srov. RENZETTI, C. M., CURRAN D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 423. ISBN 80-246-0525-2.

¹⁰⁸ ZULEHNER, PAUL M. *Církev: přístřeší duše: situace a perspektivy dnešní církve*, Praha: Portál, 1997, s. 61. ISBN 80-7178-158-4.

požadavek žen odpovídá podle autora evangelium, protože důstojnost člověka nevyplývá z jeho funkce, ale zakládá se už v osobě člověka.¹⁰⁹

Pokud pomineme zcela radikální větve hnutí za práva žen, pak můžeme mluvit o přínosu ženského pohledu pro jakoukoli vědu. Nelze totiž popřít, že pohled ženy na určité skutečnosti je odlišný od pohledu mužského.

Na druhou stranu zaznívají i názory opačné např. od autora M. Čejky, který tvrdí, že křesťanství a katolicismus zvlášť, je nepřítel číslo jedna většiny feministek. Toto nepřátelství nemusí být vždy zjevné, protože k otupení pozornosti křesťanů slouží různé feministické teologické proudy, které často používají tradiční terminologii. Důvodem jeho názoru jsou také hlasy feministek, které velmi často hovoří o době matriarchátu. Dle toho se také staví k uctívání boha. Feministky požadují návrat k původnímu, matriarchálnímu uspořádání a kultu Velké Bohyně, která má dát novou naději lidstvu a vytvořit harmonickou společnost.¹¹⁰

Autorka J. Opočenská formuluje cíle, o které by mělo jít feministickým teoložkám: „*křesťanský feminismus volá po celkové transformaci, jde o nové pochopení transcendence, nové pochopení Boha, jež by bylo svobodné od monismu i od strnulého a sterilního dualismu. Na místo panství a podrobení má nastoupit vzájemnost, společně s Bohem, společně s lidmi a se vším tvorstvem.*“¹¹¹

Nerovnost, která v minulosti charakterizovala většinu křesťanských vyznání, přiměla mnoho věřících k otázkám po relevanci organizovaného křesťanství pro jejich vlastní život a pro současný svět. Někteří křesťanskou víru opustili a jiní členové se rozhodli setrvat a pracovat pro změnu tím, že protestují proti církevnímu učení a „depatriarchalizují“ náboženský jazyk, symboly a rituál. Do této skupiny patří také křesťanské feministky.¹¹²

¹⁰⁹ Srov. tamtéž, s. 62.

¹¹⁰ ČEJKA, M. R. Feministky, čarodějnice a opičky bonobo. www.katolikrevue.cz [online], [cit. 2009-06-03]. Dostupné na WWW: <http://www.katolikrevue.cz/civitas/feministky_bonobo_martin_r_cejka.htm>.

¹¹¹ OPOČENSKÁ, J. *Zpovzdálí se dívaly také ženy*. Praha: Kalich, 1995, s. 40. ISBN 80-7017-912-0.

¹¹² Srov. RENZETTI, C. M., CURRAN D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 441. ISBN 80-246-0525-2.

V rámci křesťanského feminismu došlo k ustavení *Ženské církevní hnutí*, což je koalice skupin feministických křesťanek, které jsou sice ekumenické, ale tvoří je převážně ženy římskokatolického vyznání. Toto hnutí kritizuje tradiční křesťanství „a s ní poskytuje členkám i alternativu, rituály a formy uctívání soustředěné kolem ženského principu. Existují např. liturgie na oslavu první menstruace mladých žen i dalších stadií života ženy. Ženské církevní hnutí praktikuje stejně jako všechna náboženství kající rity a rity odpuštění, jeho členky se však modlí i za to, aby členové patriarchální církve litovali svých hříchů.“¹¹³

Na závěr této kapitoly je třeba zdůraznit, že ženy již pronikly do teologické vědy, ale svými názory prostoupily také křesťanskou víru a učinily tak přítrž čistě mužskému pohledu a dominanci v této oblasti. Ovšem kromě tohoto pozitivu? s sebou ženy do teologie přinesly řadu nových otázek k diskusi.

Dle mého pohledu méně podstatnou otázkou, kterou nelze zodpovědět ani objasnit, a o které se dá jen dlouze diskutovat, je otázka: zda je Bůh muž či žena, ale další závažnější a praktičtější je otázka po ordinaci žen v církvi nebo otázka ženských hnutí a jejich požadavků v rámci křesťanství.

Tou, z mého pohledu méně podstatnou otázkou, kterou nelze zodpovědět ani objasnit, je otázka, zda v souvislosti s pojmem Bůh užívat ženského či mužského rodu. Z mého pohledu by otázka po souvislosti pojmu Bůh s mužským či ženským rodem neměla mít dopad pro katolickou víru. Víra je založena zejména na vztahu důvěry mezi já a Bůh. A pro každého křesťana, by dle mého názoru měl být Bůh tou největší autoritou bez ohledu na to, zda je Bůh muž či žena.

¹¹³ Tamtéž, s. 441.

4 Pastorační hledisko – služba žen v církvi

V předchozích kapitolách byly představeny základní myšlenky feminizmu, feministické teologie a přehled o postavení ženy v různých kulturách a v Čechách.

V této kapitole se zaměřím na působení žen v církvi, na jejich poslání a cesty, na zmínky o ženách v Písmu svatém a na argumenty, které se týkají právě úlohy ženy v církvi. Konkrétně budu psát o katolické církvi. Pokusím se nastínit problém ordinace ženy, možnosti realizace ženy v církvi, poukážu na dokumenty, které se otázkou ženy v církvi přímo zabývají.

Také zde bude vyložen vztah k ženám, který zastával Ježíš Kristus. A zaměřím se na ženské vzory, které nám katolická církev a Písmo svaté nabízí.

Otázkou postavení ženy ve společnosti a církvi se zabýval podrobně papež Jan Pavel II., který je též autorem encykliky *Mulieris Dignitatem* – O důstojnosti a povolání ženy. Této encyklice budu věnovat celou podkapitolu ve své práci.

4.1 Uplatnění ženy v katolické církvi

Již v prvotní církvi se setkáváme s ženami, kterým jsou svěřovány různé služby v církvi, např. donášení eucharistie, pomoc v duchovní službě, nikdy však služby podle potridentského pojetí obsahově totožné s oprávněními sakramentálních jáhnů.¹¹⁴

Dle Písma církev svěřovala ženám určité úkoly: jde o zapsané vdovy (1 Tm 5,9-10), o diakonku Foibé (Ř 16,1), která právě patřila mezi jáhenky, pověřené přípravou žen na křest a asistencí při něm, službou nemocným a potřebným ženám. Podstatným povoláním ženy zůstává být manželkou a matkou. Dle příkladu Panny Marie se stává povoláním ženy i panenství zasvěcené Bohu a duchovní mateřství.¹¹⁵

¹¹⁴ ZEDNÍČEK, M. Jáhenky v církvi, *Texty o ženské spiritualitě* (otištěno v časopise *Salve* 1/05) 12.5. 2009 [online], Katolická unie žen [cit. 2009-05-12]. Dostupné na WWW: <<http://ukz.katolik.cz/texty/zednicek-jahenky.htm>>.

¹¹⁵ Srov. CÍSAŘ, I. *Žena v Písmu svatém*, Brno: Cesta, 1995, s. 73. ISBN 80-85319-46-2.

V prvních stoletích byly pověřovány jáhenským úřadem ženy (jáhenky). Od středověku bylo jáhenství chápáno jako stupeň na cestě ke kněžství.¹¹⁶

Otázku ordinace žen rozeberu podrobněji v další podkapitole, ale nyní se zaměřím na možnosti uplatnění ženy v církvi v současnosti. Jelikož je církev uskupení hierarchizované a v podstatě patriarchální, možnosti působení ženy je zúženo do oblasti vzdělávání, farní pomoci a rodiny. Tomuto tématu se podrobněji věnovala M. Koronthályová, která vymezila tyto oblasti:

Jak se může žena v katolické církvi dnes konkrétně uplatňovat?

1. jako ochránkyně víry a modlitby – v rodině, ve farnosti
2. jako katechetka nebo učitelka náboženství
3. jako pastorační asistentka
4. jako farní hospodyně
5. může zpívat na kůru (ještě v r. 1903 v konstituci *Inter plurimis* se zpívání ženám zakazovalo)

6. v liturgii: – až do r. 1969 nesměla žena vstoupit do presbytáře (případně služby musela vykonávat mimo presbytář)

– teprve v r. 1994 vyšla instrukce o legitimitě žen – ministrantek.

Církevní dokumenty hovoří o laicích vždy bez rozlišení na muže a ženy.¹¹⁷

W. Beinert ve *Slovníku katolické dogmatiky* zmiňuje specifický profil ženy, který je zakotven „v povolání k mateřství“.¹¹⁸

O možnostech žen se v obecné rovině zmiňují také dokumenty II. vatikánského koncilu, kde jsou zmínky o ženách v konstituci *Gaudium et spes* ve smyslu rovnoprávnosti s mužem (GS, čl. 9), ale např. i o důležitosti role matky v rodině (GS, čl. 52).¹¹⁹

¹¹⁶ Srov. BEINERT, W. *Slovník katolické dogmatiky*, Olomouc: MCM, 1994, s. 68.

¹¹⁷ KORONTHÁLYOVÁ, M. *Referát: „Co očekává církev od žen a ženy od církve“ ze setkání „Eunika“ 12. - 14. 6. 1998 v Českých Budějovicích* [online], [cit.2009-04-24]. Dostupné na WWW: <<http://ukz.katolik.cz/texty/mkor-co%20ceka%20zena.htm>>.

¹¹⁸ Srov. BEINERT, W. *Slovník katolické dogmatiky*, Olomouc: MCM, 1994, s. 472.

¹¹⁹ *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3.

4. 1. 1 Otázka ordinace a poslání žen

Některé zmínky vztahující se k působení žen v církvi pocházejí již z dob ranného křesťanství. „*Jedno z prvních obrodných hnutí v církvi – montanisté – bylo známo tím, že v něm ženy hrály důležitou úlohu. Syrský spis Didaskalia ze 3. století dává vhled do služby diakonek. Dle tohoto spisu pomáhaly při křtu žen a při péči o nemocné. Zřejmě teprve Ladicejský konil z roku 363 zakázal ženám, aby konaly úřad starších.*“¹²⁰

V prohlášení *Inter insigniores* z roku 1977 *Kongregace pro nauku víry*, tedy církev potvrdila, že k svátosti svěcení lze připustit jen muže. Argumentem pro svěcení mužů často bývá odkaz na Ježíše, který si přece vyvolil za své nejbližší spolupracovníky pouze muže, totiž apoštoly. V 1Tm 2, 11 - 12 čteme známá slova: „*Žena ať přijímá poučení mlčky s veškerou podřízeností. Učit ženě nedovolují.*“¹²¹

Ovšem ne všichni v církvi přijímají vyloučení žen z kněžství úplně pasivně. Někteří katoličtí teologové poukazují na skutečnost, že zákaz ženských kněží nelze zdůvodnit ani biblicky, ani z vývoje úřadů v mladé církvi.

V křesťanském měsíčníku *Getsemany* vyšel například článek, kde se autor vyjadřuje k ordinaci žen těmito slovy: „*Kněžské svěcení žen snad (!) představuje rozkol s dlouhou církevní tradicí, neznamená však v žádném případě rozkol s praxí Ježíše. Proto je dnes doba zralá k novému slyšení Ježíšova poselství, k jeho novému chápání a zavedení do našeho církevního života.*“¹²²

Katolická církev se také musí vyrovnávat s problémem svěcení žen v jiných církvích (př. anglikánská církev – kde byly ženy přijaty k diakonátu a ke kněžství). Otázku po postavení ženy v církvi není možné izolovat ani vytěsnit.

¹²⁰ DRÁPAL, D. *Emancipace žen v církvi?* Praha: Návrat domů, 2003, s. 72. ISBN 80-7255-084-5.

¹²¹ VAN DER MINDE, H. J. Kněžské svěcení žen? *Getsemany, křesťanský měsíčník* [online], 169-únor 2006 [cit. 2009-04-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.getsemany.cz/node/816>>. ISSN 1210 485X.

¹²² Tamtéž.

B. Knotková – Čapková se vyjadřuje proti svěcení žen a uvádí tento argument: nejen, že Ježíš nepovolal ženu mezi dvanáct apoštolů, ale že Krista jako muže v jeho funkcích může reprezentovat zase jen muž.¹²³

Také I. Císař hájí povolání ke kněžství jako doménu mužů a tvrdí, že „*nejde o zaměstnání v sociologickém smyslu, ale o povolání a stav, jako je např. otcovství nebo mateřství.*“¹²⁴

Stejný pohled na svěcení žen nabízí také článek autorky J. Ferrarové, kde je svěcení mužů objasňováno:

*„Proč nemůžeme mít duchovní otce (kněze) a duchovní matky (kněžky)? Odpověď je taková, jakou feministky nerady slyší - totiž že kněz je jakousi ikonou Krista a u oltáře a ve zpovědnici jedná in persona Christi. Vatikán roku 1976 vydal instrukci Inter Insignores neboli "Prohlášení o připuštění žen ke služebnému kněžství". Tento dokument říká, že nemůžeme přehlížet skutečnost, že Kristus je muž. Je to ženich; církev je nevěsta. Toto zasnubní tajemství se objevuje po celém Starém i Novém zákoně. Pokud by člověk vyzýval ke svěcení žen, musel by být hrubě nevhodný k důležitosti této symboliky pro ekonomii spásy. Existují činnosti, "při nichž je reprezentován Kristus, sám autor Smlouvy, Ženich a Hlava církve". V těchto chvílích musí Kristovu roli (což je původní význam slova persona) převzít muž. To platí především v případě eucharistie, kdy Kristus koná svoji službu spásy.“*¹²⁵

J. Opočenská zmiňuje tento problém ve své studii a poukazuje na „*církev žen*“. Toto označení mělo vzniknout v kruzích amerických katolických žen dosud vylučovaných z kněžství a církevního vedení. Jde o společenství žen a mužů, kteří zápasí ve společnosti a církvi o rovnost a vzájemnost.¹²⁶

Je zvláštní, jak se bijeme za práva žen a chceme pro ně rovnost s muži za každou cenu. Ale není přeci jen dobré udržet a přijmou některé tradiční dělení

¹²³ Srov. KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, Praha: Paseka, 2008, s. 98. ISBN 978-80-7185-890-4.

¹²⁴ CÍSAŘ, I. *Žena v Písmu svatém*, Brno: Cesta, 1995, s. 64. ISBN 80-85319-46-2.

a hodnoty? Stvořil nás Bůh k tomu, abychom měli vše stejné, když jsou naše těla rozdílná, naše myšlení, emoce a prožívání rozdílné? Znamená rovnost ve stvoření také stejnost?

Přesto je otázka kněžského svěcení žen v katolické církvi dnes jednou z nejkontroverznějších. Argumentem pro zrovnoprávnění žen vzhledem ke kněžskému svěcení bývá biblický příběh žen u prázdného hrobu. Maria Magdalská, která zvěstovala učedníkům o Kristu, bývá nazvána „*apostolkou apoštolů*“.¹²⁷ A jestliže se z prvenství Petra před Janem při jejich následné cestě k prázdnému hrobu vyvozuje symbolický poukaz na jeho primát v církvi, měla by událost dostat podle těchto názorů stejný symbolický výklad ve vztahu k úloze žen v církvi.

Ostatně v České podzemní církvi existoval podobný výklad v okruhu biskupa F. M. Davidka. V tomto kruhu přijala kněžské svěcení žena. L. Javorová dodnes žije a působí v církvi, zavázala se však, že nebude vykonávat kněžskou službu.¹²⁸

Přitom pastorační role žen se rozmáhá, mnohdy jako důsledek vzrůstajícího nedostatku kněží. Ženy působí v pastoračních službách jako je poradenství, kázání a přijímání. Ovšem ženy v tomto postavení uvádějí, že „*největší zdroj jejich nespokojenosti vyplývá ze striktních omezení, která jim ukládá církevní hierarchie, zejména církevní zákaz, aby tyto ženy prováděly rituály, jež provádějí mužští duchovní.*“¹²⁹

¹²⁵ FERRAROVÁ, J. *Feminizace křesťanství: Dva pohledy na svěcení žen*, Teologie&Společnost 1/2004 [online]. [cit. 2009-05-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.cdk.cz/ts/clanky/51/dva-pohledy-na-sveceni-zen/>>.

¹²⁶ Srov. OPOČENSKÁ, J. *Zpovzdálí se dívaly také ženy*. Praha: Kalich, 1995, s. 50. ISBN 80-7017-912-0.

¹²⁷ JAN PAVEL II. *Mulieris Dignitatem: O důstojnosti a povolání ženy*. Praha: Zvon, 1992, s. 41. ISBN 80-7113-053-2.

¹²⁸ WINTEROVÁ, M. T. *Z hlubin bezedných: Příběh Ludmily Javorové vysvěcené na římskokatolického kněze*. Cesta: Brno, 2003. ISBN 80-7295-042-8.

¹²⁹ Srov. RENZETTI, C. M., CURRAN D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 94. ISBN 80-246-0525-2.

4.2 Důležité biblické pohledy na ženu

V Písmu svatém nalezneme řadu výroků, které se týkají ženy a jejího povolání.

Danost rozdílu mezi pohlavími je neoddelitelnou součástí lidské přirozenosti (Gn 1, 27). Uvnitř stvoření činí žena z muže svého manžela a tím jej naplňuje, mělo jít o rovnocenný vztah v odlišnosti, ale hřích jej pokřivil a učinil z ženy bytost, podřízenou muži (Gn 3, 16).¹³⁰

Nejdůležitějšími ženskými postavami z Písma jsou beze sporu Eva a Marie. Eva jako první žena a Maria jako neposkvrněná matka vykupitele člověka. Eva jako asociace prvotního hříchu. Maria jako vzor ctnosti, odevzdanosti a maximální křesťanské důvěry v Boha a jeho záměry.

V Bibli nacházíme nádherná a osvobozující poselství, J. Opočenská je popisuje jako poselství, která posilují a udávají směr a tím pomáhají člověku žít. Avšak v témže biblickém kánonu existují také hlasy a svědectví, která – stejně jako tomu bývá v lidském životě – nerespektují základní hodnoty – soucítění a vzájemnost, z nichž žijeme – a proto jsou škodlivá. Sdílejí naši lidskou dvojznačnost. Jsou v bibli v menšině, ale také v ní jsou. Sloužily a dodnes slouží ke zneužití. Jako příklad nám mohou posloužit dvě místa, obsahující zákaz řeči žen v křesťanských shromážděních a jejich omezení na domácí oblast (1 Kor 14,34–35; 1 Tm 2,9–16).¹³¹

Starý zákon

Ve Starém zákoně je jako první žena zmiňována Eva, jde o první ženu ve stvoření. Úloha Evy ve Stvořitelově plánu je nezvratná. Eva zhřešila, dle knihy Gn 3, 15: „*Nepřátelství ustanovuji mezi tebou a ženou, mezi potomstvem tvým a jejím. Její potomstvo ti zasáhne hlavu, zatímco ty zasáhneš jeho patu.*“

Žena Eva není jen prvním vychovatelem k životu ve společenství lidí, ale je matkou všech živých.

¹³⁰ SLOVNÍK BIBLICKÉ TEOLOGIE, Velehrad – Křesťanská akademie Řím, 1981, s. 639.

¹³¹ OPOČENSKÁ, J. *Ženy a bible, ženy v bibli*, Texty o ženské spiritualitě 12.5. 2009 [online], Katolická unie žen [cit. 2009-05-12]. Dostupné na WWW: <<http://ukz.katolik.cz/texty/opocenska-zeny%20v%20bibli.htm>>.

Eva není jedinou ženou, o které se píše ve Starém Zákoně. Hovoří se zde také o ženách, jejichž jména se vyskytují dokonce v rodokmenu předků Ježíše Krista (podle sv. Matouše): Támar, Rachab, Rút a Bat-šeba.¹³² Nebo se hovoří o ženách, kterým jsou věnovány zvláštní knihy: venkovská žena Rút, bohatá vdova Judit a královna Ester.

A ani to nejsou zdaleka všechny významné ženy Starého zákona, nebudu vypisovat všechny, protože to není ani zdaleka podstata této práce, ale pokusím se charakterizovat alespoň obecně jejich postavení.

U většiny těchto žen jsou vyzdvíženy jejich ctnosti: Rút vyniká láskou k příbuzným, pro něž snáší i vyhnanství a chudobu, neporušenými mravy vírou v Boha a svrchovanou věrností; za což se jí dostává nečekané odměny: ač pohanka, je přijata do středu vyvoleného národa. Judit je zdobena ctnostmi statečnosti, čistoty, lásky k vlasti a svému náboženství a modlitby. Dále mohu zmínit ženy jako Zuzana, která snáší křivé obvinění a chystá se na smrt, matku sedmi synů makabejských, která své syny viděla všechny postupně umírat v mukách. V Písmu je řada dalších žen, které vynikaly svou ctností.¹³³

Ženy Starého zákona jsou představeny jako ženy velmi pevné ve své víře a díky této víře také často snášejí různá příkoří. Některé z nich byly odměněny. Tento aspekt odměny za způsobená příkoří, trpělivost a pevnou víru bývá často obsažen v příbězích Starého zákona.

Nový zákon

Stejně jako Starý zákon má i Nový zákon jednu ústřední ženu, která protíná všechna evangelia. Je to Panna Maria, o které bude pojednávat celá jedna podkapitola.

Tři ženy Nového zákona jsou si podobny obdivuhodnou vírou v Ježíše: Maria, Alžběta a Anna. První byla Panna počtovaná důstojností božského mateřství; druhá

¹³² Srov. ULFANOV, A. B. *Pramatky Ježíše Krista*. Praha: One Woman Press, 2003, s. 7. ISBN 80-86356-27-2.

¹³³ CÍSAŘ, I. *Žena v Písmu svatém*. Brno: Cesta, 1995, s. 10. ISBN 80-85319-46-2.

matka, naplněná při Mariině navštívení Duchem svatým; třetí vdova, prorokyně.¹³⁴

V celém evangeliu nacházíme zmínky o mnoha ženách. Řada z nich prošla utrpením (např. Lk 13,11 nebo Mk 5,25–34, Mk 1,30, atd.), a každá z těchto žen byla uzdravena. Ježíš ženy nejen uzdravoval, ale také ho směly doprovázet, vyskytují se také v některých podobenstvích, skrze která Ježíš vysvětloval svým posluchačům pravdu o Božím království.

Důležitými postavami Nového zákona jsou také Maria Magdalena a Marta, starostlivá a pečlivá sestra Mariina, matka Zebedeových synů. Maria Magdalena je v Písmu zachycena ve třech obrazech: první zachycuje obrácení, druhý znázorňuje očišťování, třetí zobrazuje mystické vytržení. Maria Magdalena kající, trpící spolu s Ježíšem a radující se s ním.¹³⁵

Jak zdůrazňuje I. Doležalová v Novém zákoně lze vyčíst dvě protikladné linie. Jedna jakoby se vyslovovala pro ocenění a snad určitou rovnoprávnost žen, druhá naopak odkazuje do postavení závislého na mužích, jak bylo obvyklé v tehdejší společnosti. Mezi ty pozitivní patří pasáž Gal 3, 28, protikladem můžeme uvést úryvky, které zakládají důvody k vyloučení žen z kazatelské a misijní činnosti (1Tm2,11-12).¹³⁶

„Není už rozdíl mezi Židem a Řekem, otrokem a svobodným, mužem a ženou. Vy všichni jste jedno v Kristu Ježíši.“ (Gal 3,28–29a). Z výše uvedeného úryvku je zřejmá rovnoprávnost muže a ženy, jak ji uvádí Písmo svaté. Autor I. Císař na základě tohoto úryvku píše, že *„křesťanství dalo či vrátilo ženě rovnoprávnost s mužem.“*¹³⁷

Žen se týkají také dva oddíly, které obsahuje 1.list do Korintu. Právě ony argumenty, jak zmiňuje B. Knotková-Čapková zřejmě ovlivnily pohled na ženy v následujících stoletích. Hlavním východiskem byla pro Pavla myšlenka pomyslného hierarchického žebříčku: *„Rád bych, abyste si uvědomili, že hlavou každého muže je Kristus, hlavou ženy muž a hlavou Krista je Bůh. Muž...“*

¹³⁴ Tamtéž, s. 28.

¹³⁵ Tamtéž, s. 32-33.

¹³⁶ Srov. Kolektiv autorů, *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 156. ISBN 80-903228-3-2.

¹³⁷ CÍSAŘ, I. *Žena v Písmu svatém*, Brno: Cesta, 1995, s. 72. ISBN 80-85319-46-2.

je obrazem a odleskem slávy Boží, kdežto žena je odleskem slávy mužovy... Muž přece nebyl stvořen pro ženu, ale žena pro muže“. (1 K 11,3–16). Poměrně negativní stanovisko vůči ženám dále zaujímají dva listy adresované Timoteovi a list adresovaný Titovi.¹³⁸

*„Ženy byly v Pavlových církvích také apoštolsky činné; tak jako Priscilla (Sk 18,2.18,26; Ř16,3; 1J 16,19) Euodia a Syntyhcé (Fp 4, 2-3).“*¹³⁹

Kromě zmínek o ženách najdeme v Novém zákoně také mnoho důležitých vyznání, které se týkají člověka. Každý si jistě přijde na své. Jak už jsem zmiňovala mnoho vět je kontroverzních a tak není problém započít různé výklady těchto textů, které se navzájem výrazně odlišují.

4. 2. 1 Ježíš a jeho postoje k ženám

*„Uvažujeme-li o Ježíši Kristu a o ženách, můžeme rozlišit dvě roviny: 1. co pro ženy znamená Ježíšovo vykupitelské dílo, a 2. jak Ježíš během svého pobytu na zemi s ženami jednal.“*¹⁴⁰

V celém Ježíšově jednání nenalzáme nic, v čem by byla patrná diskriminace ženy, příznačná pro jeho dobu. Právě naopak, jeho slova a činy vyjadřují vždycky ohleduplnost a úctu, jak ženě náleží.

Nejvíce patrné je Ježíšovo chování vůči ženám, které byly společností vyloučeny pro své skutky.

V Písmu svatém je řada textů, které se týkají Ježíše a žen. Ať už jde o jednání s ženami, či promluvami Ježíše s nimi. Pokud známe alespoň trochu dobové pozadí, vidíme, že postoj Ježíše Krista k ženám byl dosti nekonvenční. Příkladem tohoto postoje může být rozhovor se samařskou ženou (J 4,4–42).¹⁴¹ Jen pro vysvětlenou uvádím, nešlo jen o podřadnou ženu, ale také o to, že Židé

¹³⁸ Srov. KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, Praha: Paseka, 2008, s. 73-74. ISBN 978-80-7185-890-4.

¹³⁹ CÍSAŘ, I. *Žena v Písmu svatém*, Brno: Cesta, 1995, s. 73. ISBN 80-85319-46-2.

¹⁴⁰ DRÁPAL, D. *Emancipace žen v církvi?* Praha: Návrat domů, 2003, s. 35. ISBN 80-7255-084-5.

¹⁴¹ Srov. DRÁPAL, D. *Emancipace žen v církvi?* Praha: Návrat domů, 2003, s. 36. ISBN 80-7255-084-5.

Samařany pohrdali. „Ježíš odvážně překračoval hranice. Nikým nepohrdal.“¹⁴²
A také proti zvyklostem svého okolí praktikoval vůči ženám novou formu společenského styku.¹⁴³

Lukášovo evangelium zachycuje příběh o uzdravení ženy v synagóze v sobotu (Lk 13:10–17). Zajímavý na tomto příběhu je fakt, že ženy v synagóze měly vyhrazená místa a Ježíš tedy musel hledět směrem do těchto prostor. Ženu si nechal vyvolat a ta se tedy dostala do části synagógy, kam by jí jinak vstup povolen nebyl. Nekonvenčnost Ježíšova jednání je něco, co dnešnímu čtenáři již uniká, protože v naprosté většině našich kostelů se ženy přirozeně pohybují.¹⁴⁴

Lukáš nám ve svém evangeliu zachoval více zpráv o tom, že kolem Ježíše byly i ženy (Lk 8:1–3). Byly to právě ženy, kdo s Ježíšem vydržely až do konce (Lk 23:55), byly to ženy kdo objevily prázdný hrob (Lk 22:22). Stejně tak byly i ženy účastny vylití Ducha svatého.

B. Knotková – Čapková píše ve své knize o Ježíšově konání jako o ztotožnění se s božím záměrem. Přičemž za tento záměr autorka považuje obnovu „plného lidství všech, žen a mužů, starých a dětí, Židů a nežidů všech stavů a sociálního zařazení.“¹⁴⁵

Rovnoprávnost žen a mužů je vyjádřena v listě Gal 3, 28 a 1 Kor 11, 11. Na druhé straně ovšem stojí texty o podřízenosti ženy vůči muži (Kol 3, 18- 4,1; Ef 5,22 – 6,9).¹⁴⁶

Ježíš jednal vůči ženám naprosto svobodně a svrchovaně, když zdůrazňoval jejich důstojnost a povolání, aniž by se přizpůsoboval převládajícím tradicím.¹⁴⁷

¹⁴² KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, Praha: Paseka, 2008, s. 72. ISBN 978-80-7185-890-4.

¹⁴³ Srov. BEINERT, W. *Slovník katolické dogmatiky*, Olomouc: MCM, 1994, s. 471.

¹⁴⁴ Srov. DRÁPAL, D. *Emancipace žen v církvi?* Praha: Návrat domů, 2003, s. 38. ISBN 80-7255-084-5.

¹⁴⁵ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, Praha: Paseka, 2008, s. 72. ISBN 978-80-7185-890-4.

¹⁴⁶ Srov. BEINERT, W. *Slovník katolické dogmatiky*, Olomouc: MCM, 1994, s. 472.

¹⁴⁷ Srov. CÍSAŘ, I. *Žena v Písmu svatém*, Brno: Cesta, 1995, s. 73. ISBN 80-85319-46-2.

4.3 Církev o ženách – dokument *Mulieris Dignitatem*

*„Nastává hodina, a již nastala, kdy se plně rozvíjí povolání ženy, hodina, kdy žena získává ve společnosti možnosti, vliv, vyzařování, jakých dosud nedosáhla. Proto ve chvíli, kdy lidstvo prochází tak hlubokou proměnou, mohou ženy, osvícené duchem evangelia, pomoci lidstvu, ohroženému úpadkem.“*¹⁴⁸

Církevní dokument *Mulieris Dignitatem* o důstojnosti a povolání ženy rozebírá postavení ženy ve společnosti a církvi, jde o papežský list papeže Jana Pavla II. sepsaný v roce 1988.

Tento dokument je rozdělený do několika kapitol, ve kterých hledá odpovědi na otázky týkající se ženy skrze Písmo svaté. Poukazuje zejména na **rovnost stvoření** muže a ženy, což je důležitý fakt pro stoupenky feministických hnutí. Ovšem zároveň poukazuje na důležitost **jednoty muže a ženy**, čili na důležitost manželského svazku, protože jen skrze spojení muže a ženy lze nalézt dokonalosti ve stvoření.

Ostatně podobně se vyjadřuje i teolog C. V. Pospíšil, klade ovšem důraz na ženský element: *„Muž a žena představují dvojí specifické a vzájemně se doplňující vydání Božího obrazu. Z tohoto důvodu vtělení Slova bytostně potřebuje na lidské rovině doplnění o prvek ženství.“*¹⁴⁹

Encyklika Jana Pavla II. rozmyšlí nad úlohou ženy v životě. Marii popisuje jako vyvolenou ženu, jenž dosáhla povýšení ke spojení s Bohem v Ježíši Kristu. *„Z tohoto hlediska je „žena“ vzorem a prototypem (pravzorem) celého lidského pokolení: představuje lidství, které je vlastní všem lidským bytostem, jak mužům, tak ženám.“*¹⁵⁰

Jde o zvláštní spojení Bohorodičky s Bohem, přičemž jde o ryzí milost a jako taková je darem Ducha svatého. Ovšem současně také Mariina odpověď vyjadřuje

¹⁴⁸ JAN PAVEL II. *Mulieris Dignitatem: O důstojnosti a povolání ženy*. Praha: Zvon, 1992, s. 7. ISBN 80-7113-053-2.

¹⁴⁹ POSPÍŠIL, C. V. *Maria – mateřská tvář Boha*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 22. ISBN 80-7192-949-2.

¹⁵⁰ Srov. JAN PAVEL II. *Mulieris Dignitatem: O důstojnosti a povolání ženy*. Praha: Zvon, 1992, s. 13. ISBN 80-7113-053-2.

její svobodnou vůli, a tedy její plnou ženskou účast na skutečnosti vtělení. Maria se svým božským mateřstvím zapojuje do mesiášské služby Kristovy.¹⁵¹

Biblický text podle encykliky poskytuje dostatečné předpoklady pro uznání zásadní rovnosti mezi mužem a ženou z hlediska lidství. Dokument MD popisuje muže a ženu jako „jednotu dvou“, mají prožívat společenství lásky a promítat toto společenství ve světě.

Z mnoha kapitol dokumentu MD si dovolím vyzvednout tu, která se přímo dotýká otázek vztahu mezi mužem a ženou.

Je to kapitola „*On Ti bude vládnout*“. V biblické zprávě o stvoření najdeme tento úryvek: „*Po svém muži budeš dychtit, ale on ti bude vládnout*“ (Gn 3, 16). Zde je patrné porušení rovnováhy, která byla v „jednotě dvou“. V tomto výroku je dle dokumentu MD nepřímě obsažen vzájemný vztah mezi mužem a ženou v manželství.¹⁵²

Tento úryvek, pokud jej vytrhneme z kontextu, může tedy výrazně nahrávat feministickému hnutí, protože může posloužit jako důkaz nerovnováhy mezi mužem a ženou a také v neprospěch instituce manželství. Ovšem takové výklady opomíjí fakt, že v textu jde o popis důsledků hříchu, nikoli o normu pro manželské soužití. Feministky nepovažují podřízenost žen mužům v manželství za zdravou a přirozenou.

Přítom další řádky dokumentu prozrazují, že „*manželské spojení vyjadřuje dokonalé zachování skutečné a přirozené osobní subjektivity obou. „Žena se nesmí stát “předmětem“ “vlády“ a “vlastnictvím“ muže.*“¹⁵³

Přínosem tohoto textu je i to, že nejenže vyzdvihuje důležitost stvoření a symbiózy muže a ženy, ale vyjadřuje se také k otázce odžensštění žen a domáhání se stejných podmínek žen a mužů. „*Přednosti vlastní ženské přirozenosti jistě nejsou menší než přednosti mužské, jenom jsou odlišné. Žena tedy má – jako ostatně i muž – usilovat o své uskutečnění jako osoby. Má usilovat o svou důstojnost a své povolání na základě těchto zdrojů, podle bohatství svého*

¹⁵¹ Srov. tamtéž, s. 14-15.

¹⁵² Srov. tamtéž, s. 27.

¹⁵³ Tamtéž, s. 13.

*ženství, které obdržela v den svého stvoření a které stále dědí jako výraz Božího obrazu a podoby, jež jsou jí vlastní.“*¹⁵⁴

Je nutno zdůraznit, že církev zastává jasný názor na roli ženy. Žena je s mužem rovna ve stvoření, není méně cenná ani nemá menší důstojnost nežli muž, ale přesto všechno stvoření je dokonalé ve chvíli, kdy muž a žena dojdou k manželské jednotě.

*„Zjevená pravda o stvoření člověka jako muže a ženy je hlavní argument proti všem situacím, které jsou objektivně škodlivé, čili nespravedlivé, a proto obsahují a vyjadřují dědictví hříchu, jež všechny lidské bytosti v sobě nosí.“*¹⁵⁵

4. 4 Ženské vzory v katolické církvi

Jaké vzory pro své působení v církvi mohou hledat katolické ženy a dívky? Kdo je vyzdvihován kromě žen, o kterých se zmiňuje Písmo svaté? Velikou a oslavovanou ženou, Bohorodičkou, matou církve je Panna Maria. Kromě Kristovy matky jsou v katolické církvi ještě svěťice, které oslovují svým životem a velikou zbožností. V následujících řádcích se o nich zmíním a vyzdvihnou zejména roli, která je těmto ženám přiřazována.

4. 4. 1 Panna Maria - mariánská zbožnost

Ve východní církvi se Marie začala uctívat ve 3. století a v západní církvi v 6. století. Uctívání Marie přerušila reformace, protože zatlačovalo Boha a Krista jako pravý střed víry.

Efezský koncil roku 431 přijal o Marii termín Bohorodička, tento posléze nabyl formy dogmatu. Další mariánská dogmata následovala. Jsou to dogmata o Mariině panenství, mateřství a bezhříšnosti, která se často v katolické církvi jeví jako chápaná doslovně.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 28.

¹⁵⁶ Srov. KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, Praha: Paseka, 2008, s. 84. ISBN 978-80-7185-890-4.

Konstituce *Lumen gentium* (Světlo národů) předkládá jasnou syntézu učení církve o Kristově matce, kterou ctí jako nejmilejší matku a jako vzor víry, naděje a lásky. O Marii také píše Pavel VI. v encyklice *Christi Matri*, a v apoštolských listech *Signum magnum* a *Marialis cultus*, kde vyložil zásady a měřítko zvláštní úcty, jaké se dostává Kristově matce v církvi, i různé formy mariánské zbožnosti – v liturgii, mezi lidem a v soukromí – tak, jak odpovídají duchu víry.¹⁵⁷

Od počátku své historie křesťanství vyzdvihuje ženu v postavě Marie: Ježíš Kristus, Syn člověka, přijímá své tělesné lidství ze ženy, která ho tak rodí i s jeho božskou přirozeností, je rodičkou Boží, Theotokos. To se nemohlo neodrazit na společenském a právním postavení žen ve společnosti.¹⁵⁸

Marie je nejen osobností historickou, kterou dosvědčují evangelia, ale je také postavou symbolickou, ztvárňovanou různými umělci a dávanou za vzor zejména ženám.¹⁵⁹

Tato žena je v církvi na jednu stranu opěvována jako „Bohorodička“, „Spoluvykupitelka“ a opřádána zbožnými legendami, na druhou stranu bývá považována za „katolickou modlu“.

Také se o ní hovoří jako o možném styčném bodu mezi lidovou kulturou a teologií. Zjevení v Lurdech, různé obličejové zjevení Panny Marie nebo sochy prolévající slzy, to jsou cíle poutí mnoha věřících. To lze brát jako projev něčeho velmi hlubokého, něco co je ve vztahu k ženské dimenzi božství.¹⁶⁰

Mariologie sklídila kritiku od feministických teoložek, protože došly k zjištění, že na sebeobraz ženy negativně působil mytizovaný protiklad Eva – Maria. S Evou se pojil negativní pohled na tělo, tělesnost a sexualitu, protože překročila Bohem dané hranice a Maria se naproti tomu stávala novou Evou, poslušnou boží služebnicí, svobodnou od chyb vlastního rodu. Tradiční androcentrická mariologie

¹⁵⁷ JAN PAVEL II., *Redemptoris mater: O blahoslavené Panně Marii v životě putující církve*. Praha: Zvon 1995, s. 8-9. ISBN 80-7113-116-4.

¹⁵⁸ FREIOVÁ, M. Radikální feminismus a žena v křesťanské civilizaci. [online], [cit. 2009-04-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.euportal.cz/Articles/1146-radikalni-feminismus-a-zena-v-krestanske-civilizaci.aspx>>.

¹⁵⁹ Srov. KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, Praha: Paseka, 2008, s. 84. ISBN 978-80-7185-890-4.

¹⁶⁰ SPOUSTA, J. Maria bojová zástava i projekční plátno. *Getsemany*, 2009, roč. 204, č. 4, s. 85.

vyvolala v první fázi feministické teologie protesty a odmítnutí.¹⁶¹ Ostatně podobná analogie platí i pro obraz muže; Kristus – Nový Adam.

Velmi kritický je také názor M. Daly která popisuje Marii jako „*bohyni znásilněnou patriarchátem*.“ A autorka M. Kassel v Marii spatřuje „*personifikaci ženského mateřského prvku Božství*“.¹⁶²

Podle B. Knotkové - Čapkové je postava Marie uctívána zejména v katolickém křesťanství, kde vakuum po ženském božském principu zaplnil mariánský kult, tj. uctívání Ježíšovy matky. V Bibli Marie takto výraznou roli ovšem nehraje. Středověký kult ji vyzdvihuje takřka na roveň Kristu, zastává především roli orodovnice člověka. V mariánském kultu zaznívá archaický kult bohyně Matky, mystickým spojením mateřství s panenskou čistotou však umožňuje zasazení do nezbytného patriarchálního rámce. Evangelické křesťanství mariánský kult odmítá a žádnou božskou či svatou ženskou postavu neuznává.¹⁶³

C. V. Pospíšil popisuje, že právě „*nedostatečné rozvinutí vpravdě teologických důsledků mariologie, neodhalení toho, co o Bohu jedinečným způsobem skrze Marii zjevuje věčné a vtělené Slovo, vede k nedozírným následkům. Mnoho žen je nespokojeno se svým ženstvím, mnohé pokřtěné nepřijímají svou vlastní důstojnost a usilují ke škodě nás všech o rozličné formy svého pomužštění, protože v tom spatřují emancipaci*.“¹⁶⁴

Velmi komplexně vidí roli Marie teologická antropologie. Na jedné straně byla Maria úplně člověkem, matkou člověka Ježíše; jako člověk se narodila, žila a zemřela. Také je vzorem lidské zbožnosti: Slyší slovo boží a přijímá boží vůli, na druhou stranu počala skrze Ducha svatého, porodila dítě jako panna a také pannou zůstala celý život; po smrti bylo její tělo vzato do nebe. Tedy tento aspekt

¹⁶¹ Srov. KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, Praha: Paseka, 2008, s. 85. ISBN 978-80-7185-890-4.

¹⁶² Tamtéž, s. 85.

¹⁶³ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. Uplatňování hlediska pohlaví v náboženství [online], "Úvodní přednášky ke kurzu *Gender a náboženství*" (Ročenka Centra/Katedry genderových studií 03-04, FHS UK Praha, s. 90-102) [cit. 2009-04-24]. Dostupné na WWW: <<http://bohyně.mysteria.cz/gender.html>>.

¹⁶⁴ POSPÍŠIL, C. V. *Maria – mateřská tvář Boha*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 24. ISBN 80-7192-949-2.

dokonalého následování a lásky vždy obrácené k druhému je vzorem ženství pro všechny ženy. ¹⁶⁵

Tomu se ale brání feministické teoložky. Spíše prý připomíná stereotypní obraz poddajné ženy, který feministky odmítají.

„Řada feministických vědkyň interpretovala Marii nově, s důrazem na její sílu. Maria sdílí utrpení všech matek na světě, jejichž děti jsou trýzněny, ale proti nespravedlnosti také protestuje. Jako dívka, kterou společnost pro její neočekávané těhotenství odmítá, je pro jiné mladé ženy vzorem, jak takovou situaci přijmout a osvědčit sílu. Především v Magnificat, chvalozpěvu opěvujícím povýšení ponížené, se Maria stává přímluvkyní chudých i tou, která již vidí život v království božím. Maria je vnímavá pro boží slovo, ale přijímá je i aktivně.“ ¹⁶⁶

4. 5 Světice jako ženské vzory?

Ženských postav, které byly svatořečeny, je celá řada, a proto není možné obsáhnout všechny světice v této práci. Zmíním proto pro nás důležité české světice a jen okrajově několik známých světových jmen.

Kdo jsou to vlastně svěťci? Svatí jsou *„přinejmenším dobrým příkladem a skvělým inspiračním zdrojem a výtečným modelem.“* ¹⁶⁷

V prvních stoletích to byli zejména mučedníci. Co se svatosti týče, výraz „světec“ odpovídá latinskému pojmu „sanctus“ a řeckému „hagios“ a hebrejsky „kadeš“. K vyložení smyslu těchto pojmů bychom měli užít adjektiva „posvěcený“. A mezi klíčová slova překladu tohoto pojmosloví patří dozajista hrdinství a obětování. ¹⁶⁸

Svatost byla a je prohlašována v procesu kanonizace, čili svatořečení. Tento proces má svá pravidla. ¹⁶⁹

¹⁶⁵ ROSSOVÁ, S., A. Maria – bytost lidská, ženská, božská? *Getsemany*, 2009, roč. 204, č. 4, s. 88.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 85.

¹⁶⁷ RAVNIK, S. *Velká kniha světců*. Praha: Regia, 2002, s. 11. ISBN 80-86367-24-X.

¹⁶⁸ Srov. Tamtéž, s. 13.

¹⁶⁹ Srov. Tamtéž, s. 35.

Mezi nejznámější patří **svatá Ludmila**, tato žena byla vzorem křesťanských ctností a také bývá zdůrazňován její vliv na výchovu svatého Václava. Zemřela násilnou smrtí. Její hlavní role spočívá tedy ve zbožnosti a výchově.

Svatá Anežka Česká žila ve 13. století. Po otcově smrti vstoupila do kláštera, jejími vzory byli František a Klára z Assisi, kteří opustili vznešené příbytky svých rodičů a bydleli v kláštorech menších bratří a sester na okraji města, kde se dělili s chudými o jejich úděl. Sv. Anežka je patronkou Čech, nemocných, chudých a trpících. Vynikala péčí o chudé a nemocné.

Svatá Zdislava vzdělávala a vychovávala hradní čeleď, ošetřovala i jinak pomáhala (ve špitále, který rovněž založila) nemocným, chudým, bezdomovcům a válečným uprchlíkům (byla to doba tatarských vpádů do střední Evropy). V době časté manželovy nepřítomnosti (byl pravou rukou krále Václava I. a jeho oporou, když se proti němu vzbouřil jeho syn Přemysl Otakar II.) musela za něho vést celé panství.

Svatá Hedvika Slezská žila ve 13. století, vyrůstala v klášteře, ve dvanácti letech však byla provdána za Jindřicha I. a o rok později mu porodila první z pozdějších sedmi dětí. Žila ve velmi šťastném manželství až do smrti. Celý svůj život věnovala blahu svého lidu, zakládala nemocnice, ošetrovací ústavy a klášter cisterciáček, kde byla abatyší její dcera, jediné z dětí, které Hedvice zbylo.¹⁷⁰

Svatá Barbora patří mezi čtrnáct nejoblíbenějších světců a pomocníků v krajní nouzi. Svatá Kateřina byla popravena a svatá Apolena, ta zemřela za císaře Decia v plamenech, ale ještě předtím jí vytrhali zuby.¹⁷¹

Další světice, které patří mezi ty známější, jsou Jana Orleánská, Kateřina Sienská, Lucie a z těch dobově nám bližších je to například Matka Tereza, která se starala o chudé a bídou zubožené a Edit Stein.

Většinou jsou tyto ženy vzorem dobré matky a vychovatelky nebo vynikají zejména svou péčí o chudé a nemocné.

¹⁷⁰ *Čeští svatí: Svatí ochránci naší vlasti* [online], [cit. 2009-06-24]. Dostupné na WWW: <<http://www.abcsvatych.com/rozdeleni/cestisvati.htm>>.

¹⁷¹ Srov. RAVNIK, S. *Velká kniha světců*. Praha: Regia, 2002, s. 24. ISBN 80-86367-24-X.

5 Žena z pohledu psychologie

„Kde žena panuje, tam vrtoch vládne.“

To je jeden z citátů o ženách, kterými je uvedena kniha *Psychologie ženy* z roku 1912. Na několik úvodních stránek vypsál autor citáty dobré a zlé o ženách. Tímto chci ukázat, že už v době začátků psychologického bádání se vědci zabývaly rozdíly mezi mužskou a ženskou „psyché“. *„Pohlížíme vždy na svou družku sklem lásky nebo nenávisti, ale nikdy prostým okem; činíme z ní Boha nebo ďábla, a ona není ani tím ani oním. Jest toliko člověkem, samičí lidskou, která má mnoho ctností a mnoho vad jako my; ale její ctnosti a vady jiné jsou nežli naše.“*¹⁷²

Kdy se tedy utvářejí základní názory na to, co je ženské a co je mužské? *„Interakce biologického založení a vlivu okolí začíná již před narozením coby souhra mezi genetickým a nitroděložním prostředím.“*¹⁷³

Otázkami ženského a mužského vývoje se zabývá také J. Poněšický. Ve své knize rozebírá podmíněnosti lidského vývoje. Autor zdůrazňuje, že nejnovější studie poukázaly na relativitu biologických vlivů na výslednou ženskou a mužskou identitu. Do poloviny 20. století přitom dominovala představa, že psychické rozdíly mezi pohlavími jsou určovány tělesností.¹⁷⁴

*„V současnosti se rozmohl feminismus, který soutěží s muži, jako by jen „moc“ a mužská zaměstnání byly kladné hodnoty, a zanedbává psychologické vlastnosti ženy.“*¹⁷⁵ Přitom žena má nesmírný vliv na muže, už jako matka, pak jako manželka, a tedy i na politiku a na dějiny.¹⁷⁶

¹⁷² MANTEGAZZY, P. *Psychologie ženy*, Praha: Nakladatel I. L. Kober, 1912, s. 7.

¹⁷³ PONĚŠICKÝ, J. *Fenomén ženství a mužství: Psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. 3. doplněné vydání. Praha: Triton, 2008, s.14. ISBN 978-80-7387-106-2.

¹⁷⁴ Srov. tamtéž, s.14.

¹⁷⁵ CÍSAŘ, I. *Žena v Písmu svatém*, Brno: Cesta, 1995, s. 64. ISBN 80-85319-46-2.

¹⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 65.

J. Poněšický vidí problém v tom, že je jen jedna psychologie namísto psychologie muže a ženy, protože se nebere v úvahu, co je u každého pohlaví primární a nejdůležitější a co sekundární.¹⁷⁷

V následujících řádcích nastíním rozdílnosti v psychologii ženy a muže, tak jak jsou známy zejména z vývojové psychologie.

5.1 Hledání identity

„V době, kdy ve snaze o sociální rovnost a spravedlnost dochází k postupnému odstraňování diskriminace mezi pohlavími, jsou ve společenských vědách znovu objeveny pohlavní rozdílnosti.“¹⁷⁸

C. M. Renzetti a D. J. Curran se zaměřují především na genderovou socializaci v raném dětství. Svou studii začínají bezesporu nejznámějším autorem, který se zaměřil na teorii pohlavní identity, Sigmundem Freudem. Ten popisuje osobnostní vývoj dítěte, které prochází několika stádii. Přičemž právě během třetího, tedy falického stádia, dochází u dítěte k identifikaci, kdy si dítě po vzoru rodiče stejného pohlaví nevědomky utváří vlastní chování a učí se tedy chovat způsobem příslušejícím jeho genderu.¹⁷⁹ Tato identifikace probíhá u dětí v předškolním věku.

Dalším důležitým obdobím pro rozvoj pohlavní identity je puberta. P.Říčan ji charakterizuje následovně: *„mít identitu znamená znát odpověď na otázku, kdo jsem, znát sám sebe, rozumět svým citům, vědět kam patřím, kam směřuji, čemu doopravdy věřím, v čem je smysl mého života.“¹⁸⁰*

Říčan popisuje sexuální identitu jako jistotu vlastním ženstvím nebo mužstvím. Tato identita obnáší v době adolescence radostné přijetí druhotných pohlavních znaků (růst prsou, rozšiřování boků, atd.), ale i přijetí své ženské role. Ženskou

¹⁷⁷ Srov. PONĚŠICKÝ, J. *Fenomén ženství a mužství: Psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. 3. doplněné vydání. Praha: Triton, 2008, s.32. ISBN 978-80-7387-106-2.

¹⁷⁸ GILLIGANOVÁ, C. *Jiným hlasem: o rozdílné psychologii žen a mužů*, Praha: Portál 2001, s. 35 ISBN 80-7178-402-8.

¹⁷⁹ RENZETTI, C. M., CURRAN D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005, s. 94. ISBN 80-246-0525-2.

¹⁸⁰ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*, 2. přeprac. vydání, Praha: Portál, 2004, s. 217. ISBN 80-7178-829-5.

úlohu v současné kultuře a její vývoj popisuje těmito slovy: „*K tradiční a nezastupitelné ženské úloze matky totiž přibývá úloha být rovnocenná muži v jeho tradiční oblasti práce a jiného společenského uplatnění, jak žádá běžný emancipační model.*“¹⁸¹

Ženství – mužství je tématem také mladé dospělosti, kdy jde o navázání hlubokých intimních vztahů mezi muži a ženami, které se mohou rozšířit i do jiných oblastí života jako je přátelství apod., jsou ale základním tématem mladé dospělosti. Právě v rámci popisu této životní etapy se Říčan vyjadřuje k volbě žen: „*Mladá žena musí někdy volit mezi rodinou a slibnou kariérou, zejména chce-li mít víc dětí a chce-li je mít v době, která je optimální pro jejich rození. Populární mýtus ženských časopisů o nadané, energické ženě, která všechno stačí, jen když manžel trochu sleví ze svého mužského sobectví, je samozřejmě falešný.*“¹⁸² Přičemž podle Říčana chyba ve společnosti ovládané muži, je zejména v tom, že ženě stěžuje, aby získala plnou suverenitu a sebevědomí jako žena a matka.

To se dostáváme k dalšímu vývojovému období, kterým je střední dospělost, jeho hlavním tématem ve vztahu k identitě je rodičovství, péče o generaci dětí. Žena zde má nezastupitelnou úlohu matky, která v prvním roce předává dítěti postoj základní důvěry ke světu, přičemž podstatný úkon, ze kterého tento její úkol vychází, je kojení. V tom je, zdá se, velmi těžko zastupitelná mužem.

Podle autorky Butlerové není pohlaví pevným atributem lidské osoby, ale spíše fluidní variací, která se přesouvá a mění v různých kontextech a v různých dobách. Idea identity jako jakéhosi "free floating", to jest nikoli identity jako podstaty, ale identity jako výkonu, je u ní jednou z klíčových představ. Naše identita nevyjadřuje naše nitro, ale spíše vyjadřuje efekt našeho výkonu. Říká: „*Neexistuje nic jako pohlavní identita - identita se ustavuje samotným svým "vyjadřováním". Jinak řečeno, je pohlaví člověka něco jako výkon: vyjadřuje to, co v dané situaci děláte, a ne to, co universálně jste.*“¹⁸³

¹⁸¹ Tamtéž, s. 219.

¹⁸² ŘÍČAN, P. *Cesta životem*, 2. přeprac. vydání, Praha: Portál, 2004, s. 237. ISBN 80-7178-829-5.

¹⁸³ FREIOVÁ, M. Radikální feminismus a žena v křesťanské civilizaci. [online], [cit. 2009-04-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.euportal.cz/Articles/1146-radikalni-feminismus-a-zena-v-krestanske-civilizaci.aspx>>.

Zdá se tedy, že zatímco staré emancipační proudy se vymezovaly proti "mužskosti", vymezuje se dnešní feminismus proti samotnému rozlišení na mužské a ženské.

Říčan považuje identitu za: *kontinuitu* - jsem týž, kdo tu by včera či před týdnem; dále jako *jasné vědomí sebe jako subjektu* – jsem to já kdo se rozhoduje, kdo se odhodlává a jedná; a také ji považuje za *vědomí jedinečnosti* – jen já mám toto jediné poslání, tento úděl, jediné já mohu zodpovědět tyto otázky.¹⁸⁴

Říčan také zdůrazňuje, že v procesu hledání identity nesmí být opomenuta společnost. Tady si myslím, že má feminismus mezeru. Pokud totiž feministky zdůrazňují, že žena je kulturně ovlivněna a „místo u plotny“ ji nenáleží, že má stejná práva jako muž a musí si za ně bojovat, pak opomíjí fakt, že některé ženy se mohly dobře identifikovat s rolí ženy v domácnosti a s rolí ženy, „udržovatelky rodinného krbu“, aniž by chtěly jakákoli další privilegia, jako je rovnoprávné rozdělení péče o děti, rozdělení pomoci v domácnosti, atd. Jinými slovy, tyto ženy prostě mohly prostřednictvím mechanismu opakovaných identifikací v dětství a mládí akceptovat vliv kultury, do které vrůstaly. Je těžké rozhodnout, zda psychologicky platí nerozlišitelnost mužské a ženské identity, jak ji postuluje Butlerová, nebo naopak „jistota vlastním pohlavností“, jak ji definuje Říčan. Neexistuje však důvod pro to, aby ti, kteří požadují omezení tlaku kultury na vedení přísné hranice mezi mužskou a ženskou rolí, si osvojovali právo označovat tento tlak za nemorální.

Skutečností, že muži a ženy prožívají vztahy odlišně, se zabývá J. Poněšický stejný názor zastává i autorka Gilliganová, ta popisuje vztah mezi muži a ženy následovně: „v současné době se muži a ženy nejspíš jen částečně shodují na tom jaká je dospělost, kterou prožívají. Bez vzájemného porozumění pokračují vztahy mezi pohlavími na různém stupni omezení a nátlaku, čímž se projevuje „paradox egocentrismu“.“¹⁸⁵

¹⁸⁴ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*, 2. přeprac. vydání, Praha: Portál, 2004, s. 218. ISBN 80-7178-829-5.

¹⁸⁵ Srov. GILLIGANOVÁ, C. *Jiným hlasem: o rozdílné psychologii žen a mužů*, Praha: Portál 2001, s. 170 ISBN 80-7178-402-8.

5. 1. 1 Psychologický pohled na projevy ženské identity v mezilidských vztazích

Vzhledem k rozsahu této práce se v psychologickém popisu typicky ženského chování v mezilidských vztazích, které souvisí s její pohlavní identitou, omezíme pouze na chování k dětem a k partnerovi. Do určité míry totiž platí analogicky i pro jednání žen s muži v profesním životě.

Nesporná výhoda u ženy je její přirozený identifikační vzor, kterým je matka. Naproti tomu chlapec se od ní coby identifikačního vzoru musí odvrátit a přiklonit se k otci. Právě v tomto plynulém vývoji spatřuje J. Poněšický velké pozitivum oproti mužům. Jak dále popisuje, s tímto vývojem je spjat i nepřerušovaný vývoj k sobě samé. Tento pevný základ je psychologicky zodpovědný i za to, že ženy více vydrží.¹⁸⁶ Ženy vykazují větší odolnost směrem k dlouhodobé psychické zátěži, ale například i co se bolesti týče, vydrží více než muži (viz př. porod).

Podmínkou individuace je sled vývojových kroků, díky nimž se dítě vymaňuje postupně ze symbiózy s matkou, v níž žili v době těhotenství. Zde to mají zase jednodušší chlapci. Ti svou odlišnost vidí a vnímají. Tento proces odtržení mnoho matek svým dcerám stěžuje. Matka prožívá svou dceru jako pokračování sama sebe, přeje si, aby se jí svěřovala, chce být její přítelkyní, v podstatě má tendenci nedovolit dceři se od ní odtrhnout. Přičemž dívkám hrozí dvojí extrém: na jedné straně zůstat v symbióze s matkou a na druhé straně se od ní zcela odvrátit.¹⁸⁷

Proces přimknutí a separace jako hlavní pilíře lidského života popisuje také autorka Gilliganová. Tyto procesy, které zobrazují povahu a posloupnost vývoje malého dítěte, se v adolescenci a v mladé dospělosti objevují jako identita a intimita.¹⁸⁸

„Vzhledem k odlišné dynamice separace a přimknutí při formování pohlavní (genderové) identity, kdy je pro adolescentní prožitky chlapců a dívek charakteristická divergence identity a intimity, mužské a ženské hlasy typicky

¹⁸⁶ Srov. PONĚŠICKÝ, J. *Fenomén ženství a mužství: Psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. 3. doplněné vydání. Praha: Triton, 2008, s.37. ISBN 978-80-7387-106-2.

¹⁸⁷ Srov. tamtéž, s. 41.

¹⁸⁸ Srov. GILLIGANOVÁ, C. *Jiným hlasem: o rozdílné psychologii žen a mužů*, Praha: Portál 2001, s. 167. ISBN 80-7178-402-8.

vypovídají o tom, jak jsou tyto dvě odlišné pravdy důležité: mužský hlas hovoří o roli separace, která definuje a posiluje já, kdežto ženský hlas o nepřetržitém procesu přimknutí, který vytváří a udržuje lidskou komunitu.“¹⁸⁹

J. Poněšický uvádí 4 typy žen, které slouží jako identifikační vzory pro dívky. Pokud matky podporují u dcery roli, spojenou s její mateřsky – ženskou „čistou“ identitou, tu řadí k tradici jména **Maria** (na úkor dcery klade matka menší důraz na tělesnost a pohlavnost). Jménem **Eva** lze asociovat skutečnost, kdy matka s obavami sleduje psychosexuální vývoj a na místo toho podporuje pouze zdravou tělesnost a prostotu, eventuálně zprostředkuje sexualitu jen jako biologický proces. Když se matka sluní v atraktivitě svých dcer, jde o prototyp řecké **Heleny** a poslední jméno je **Sofia** a znamená zralost a moudrost – dcera přerůstá svou matku, očekává respekt od rodičů. „*Tato 4 jména jsou jakési stanice či stavební kameny na cestě k individuaci. To zdůrazňuje zejména Jungovská tradice.*“¹⁹⁰

J. Poněšický uvádí, že žena má přinejmenším trojí moc nad mužem: Achillovo patou muže je nutnost si své mužství neustále dokazovat (např. soutěžením s muži, atletickou postavou, apod.), žena mu může buď poskytovat uspokojení této potřeby nebo jej naopak frustrovat. Ve druhé úrovni může žena muže ohrožovat svou touhou, zde jde o erotickou rovinu. A třetí „pákou“ ženy je emoční chování, proti němuž jsou muži téměř bezmocní.¹⁹¹

Z výše uvedeného textu je patrné, že „ženy mají široké možnosti získávat moc nad muži, ale poněvadž to není tak očividné, zdá se, jako by měli nadvládu muži.“ Přesto mnoho žen tyto možnosti nevyužívá, to může souviset s jejich sebevědomím nebo s obavou, že muž by mohl reagovat odchodem.¹⁹²

Na druhou stranu Poněšický zdůrazňuje, že ženy mají větší tendenci převzít roli, již očekává partner, aby udržely klid a mír (v rodině). Také všechny problémy kolem sebe pokládají za vlastní, dávají se k dispozici, někdy se až obětují. Přitom právě pocit vlastní ženské identity je spojen s tím, do jaké míry si

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 171.

¹⁹⁰ PONĚŠICKÝ, J. *Fenomén ženství a mužství: Psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. 3. doplněné vydání. Praha: Triton, 2008, s.44. ISBN 978-80-7387-106-2.

¹⁹¹ Srov. tamtéž, s. 142.

¹⁹² Tamtéž, s. 143.

žena svého ženství váží. Ženy, které potlačí svou ženskost, zvláště nepoznaly-li silný mateřský vztah, raději převezmou mužskou roli.¹⁹³

Závěrem k této kapitole lze shrnout, že identifikace a tedy nalezení vlastní identity je důležitým vývojovým mezníkem u každého člověka. Psychologické studie potvrzují rozdílnosti ve vývoji žen a mužů. Jak popisuje J. Poněšický ženy mají mnoho možností, jak využít svých ženských prvků ve vztahu k mužům, a tak si muže podmanit. Samozřejmě je to jen jeden názor z mnoha, ale velmi důležitý. Možná bychom neměli podceňovat onu větu, že „*muž je hlavou a žena jeho krkem*“ snad je v této větě skryto něco jiného, mnohem rafinovanějšího, než jen druhořadé postavení žen.

¹⁹³ Srov. tamtéž, s. 39.

6 Kritika feminismu

„V poslední době se zaujatost vůči pojmu „feminismus“ často artikuluje také v podobě teze, že přítomnost je třeba nahlížet jako „postfeministickou“ éru.“¹⁹⁴ H Nagl -Docekalová popisuje, že z této teze vycházejí dvě koncepce, které jsou jinak myšlenkově rozdílné.

Jde o kritiku feminismu:

1) „zvenčí“ – zde jde o to, že feminismus je ovlivněn komerční kulturou a reklamou, představuje aberaci – odchylku (myšleno společenskou).

2) „zevnitř“ – hlavní roli hraje myšlenka, že téma vztahů mezi pohlavími je třeba pojednávat jinak než v prvních dekáдах feministické diskuse. Přičemž to, že obrat nastal, je patrné již z toho, že pojmy jako „patriarchát“ nebo „emancipace“ ustoupily do pozadí.

Určitou kritiku k prosazování se žen popisuje i křesťanská autorka Gertrud von Le Fort, když uvádí, že *„ženinou věcí je v první řadě všechno, co je malé, nepatrné, všechno, co patří do sféry lásky, dobroty, slitování, opatrování a chránění, tedy všechno, co je vlastně skryté a na světě zpravidla zrazené. Proto ani doby, které ženu zatlačují z okruhu veřejného života, nebývají nikterak na újmu metafyzickému významu; dokonce je pravděpodobné, že právě tyto doby – aniž jsou si toho většinou vědomy – vrhají na misku vah světa nesmírné závaží.“*¹⁹⁵

Často zaznívá myšlenka, že moderní feministky původní myšlenku přiznání občanských práv ženám zneužily a překroutily v učení namířeném v konečném důsledku proti ženám samotným. Jak zmiňuje Martin R. Čejka – feministkám nejde jen o rovné podmínky, jde jim o změnu celé stávající tak zvané patriarchální civilizace.¹⁹⁶

¹⁹⁴ NAGL-DOCEKAL, H. *Feministická filosofie*. Praha: Slon, 2007, s. 19. ISBN 978-80-86429-68-7.

¹⁹⁵ LE FORT, G. *Věčná žena*. Křesťanská akademie v Římě: 16. svazek edice Studium, 1970, s. 16.

¹⁹⁶ ČEJKA, M. R. *Feministky, čarodějnice a opičky bonobo*. www.katolikrevue.cz [online], [cit. 2009-06-03]. Dostupné na WWW: <http://www.katolikrevue.cz/civitas/feministky_bonobo_martin_r_cejka.htm>.

„Moderní feminismus je ideologie s cílem získat moc pod pláštěm starosti o osud ženy. Je uměle vytvořená tou částí ženské populace, která – nenaleznuvši smysl života ve své ženskosti – se snaží strhnout ostatní ženy do své propasti neženskosti podsunutím uměle vytvořených problémů. Hlavní pohromou, kterou s sebou moderní feminismus přináší, však je podněcování žen k rozvodu nebo k samostatnému mateřství, k vyřadění otce z účasti na výchově dítěte a destrukce klasické rodiny.“¹⁹⁷

Podobné názory na feminismus jsou prezentovány také na stránkách stopfeminismu.cz, kde se mimo jiné dočítáme: „Feminismus dosáhl svých původních smysluplných cílů a nyní se stal ve svých požadavcích nejednotným a extrémistickým hnutím. Feministky jsou z větší části ženy, kterým se nedaří být úspěšné jako ženy a vidí svoji šanci prosadit ve světě mužů. Nemusí to být vždy ženy ošklivé. Rezignovaly však na svou ženskost. Při lobování a prosazování svých osobních představ a názorů se feministky zaštiťují něčím, co jím nepřísluší – „obhajobou práv žen“. Ve skutečnosti zastupují představu o šťastném životě pouze malé části žen.“¹⁹⁸

Zásadní změnu vidí Badinterová např. v novém pohledu na otázku antikoncepce, možnost umělého přerušení těhotenství, která nastala v devadesátých letech a která dala ženám západního světa do rukou moc nemající v dějinách obdoby. Samostatnost žen má za následek i fakt, že muži začali omezovat svůj pocit odpovědnosti za ženu. „Dokáže-li si žena na sebe a na své děti vydělat, může opustit muže, jehož jednání se jí příčí.“¹⁹⁹ Nemůže ale od něho čekat postoj odpovědnosti za její osobu.

B. Knotková-Čapková popisuje, jak se dále vyvíjí některé proudy feministické spirituality (např. ekofeminismus), který se snaží navázat na archaické přírodní kultury vztahu k přírodě a zemi. Odmítají náboženský dualismus (Bůh-člověk, muž-žena) a nahrazují jej ideou sounáležitosti duchovnosti a přírody. Usilují

¹⁹⁷ HAUSMANN, J. *Náhota feminismu*. Ústí nad Labem: Reneco, 2002, s. 5-7. ISBN 80-86563-01-4.

¹⁹⁸ HUŽVÁROVÁ, D. Feminismus škodí ženám, [online], 2. 3. 2009 [cit. 2009-07-12]. Dostupné na WWW: <<http://www.stopfeminismu.cz/>>.

¹⁹⁹ BADINTEROVÁ, E. *Tudy cesta nevede: slabé ženy, nebezpeční muži a jiné omyly radikálního feminismu*, Praha: Karolinum, 2004, s. 7. ISBN 80-246-0885-5.

o odstranění mocenského diskursu z náboženství. Feministická spiritualita (stejně tak křesťanská feministická teologie) směřuje k nahrazování hierarchického diskursu diskursem vztahovosti a osvobození. Staví se proti jakékoliv diskriminaci a je neoddělitelně spjata s otázkami sociálními a etickými. V křesťanském kontextu obrací pozornost od patriarchálních církevních dogmat k Ježíšově vizi spravedlivého Božího království, kde není místo pro utlačování a ponižování.²⁰⁰

*„Bojovat proti mužskému impériu je sice nutné, ale dekonstrukce maskulinity a snaha o srovnání mužství s tradičním ženstvím je nejenom pochybení, ale přímo hrubá chyba. Změnit člověka neznamena ho zničit. On a Ona coby jeden mohou fungovat, jen když On i Ona přežijí.“*²⁰¹

Všechny feministické směry se shodují, že jejich hlavní motivací, jak už je v této práci ostatně i na mnoha místech zdůrazňováno, je rovnost pohlaví. Možná je to problém pojatý „za špatný konec“, nemělo by jít v první řadě o zlepšení vztahů mezi muži a ženami?

Kritika neminula ani oblast feministické teologie.

Biblické křesťanské hermeneutice bývá nejčastěji vytýkán subjektivní pohled na skutečnost. Výkladem, k němuž přistupujeme s určitým zájmem a z určité perspektivy, je prý pokřiveno, co text skutečně říká.²⁰²

Čejka (šéfredaktor časopisu *Tedeum*) se vyjadřuje ke katolické feministické teologii velmi kriticky, tvrdí, že feministky se pokoušejí nabourat dosavadní chápání Svaté Trojice a to hlavně poženštěním Ducha svatého.²⁰³

Badinterová popisuje současnou dobu jako individualistickou, a tvrdí, že vztahy mezi muži a ženami se za poslední léta nelepší. Obě pohlaví se staví

²⁰⁰ ČAPKOVÁ, B. K., Uplatňování hlediska pohlaví v náboženství, *text je přepracovanou a zkrácenou verzí "Úvodní přednášky ke kurzu Gender a náboženství"* (Ročenka Centra/Katedry genderových studií 03-04, FHS UK Praha, s. 90-102). [online], 28. 5. 2006 [cit. 2009-04-23]. Dostupné na WWW: <<http://bohyně.mysteria.cz/gender.html>>.

²⁰¹ BADINTEROVÁ, E. *Tudy cesta nevede: slabé ženy, nebezpeční muži a jiné omyly radikálního feminizmu*, Praha: Karolinum, 2004, s. 118. ISBN 80-246-0885-5.

²⁰² Srov. OPOČENSKÁ, J. *Zpovzdálí se dívaly také ženy*, Praha: Kalich, 1995, s. 52. ISBN 80-7017-912-0.

²⁰³ ČEJKA, M. R. Feministky, čarodějnice a opičky bonobo. *www.katolikrevue.cz* – přednáška z 1. 12. 2004 [online], [cit. 2009-06-03]. Dostupné na WWW: <http://www.katolikrevue.cz/civitas/feministky_bonobo_martin_r_cejka.htm>.

do role obětí, ovšem s tím rozdílem, že ženy hlasitě křičí, zatímco muži jen tiše brumljají.²⁰⁴

Nepřímo se ke kritice feminismu vyjadřuje i církevní dokument *Mulieris Dignitatem*, když v jeho obsahu nalezneme text: „Žena nesmí ve jménu osvobození od „vlády“ muže tíhnout k tomu, aby si osvojovala mužské rysy, proti své vlastní ženské „svébytnosti“. Existuje odůvodněná obava, že na této cestě se žena „neuskuteční“. Naopak by se mohla znetvořit a ztratit to, co tvoří její podstatné bohatství.“²⁰⁵

Většina kritiků chápe feministické hnutí z politického hlediska jako levicově orientované.

²⁰⁴ Srov. BADINTEROVÁ, E. *Tudy cesta nevede: slabé ženy, nebezpeční muži a jiné omyly radikálního feminismu*, Praha: Karolinum, 2004, s. 120. ISBN 80-246-0885-5.

²⁰⁵ JAN PAVEL II. *Mulieris Dignitatem: O důstojnosti a povolání ženy*, Praha: Zvon, 1992, s. 29. ISBN 80-7113-053-2.

7 Kvalitativní výzkum

Tato kapitola nás uvede do kvalitativního výzkumu, má za úkol seznámit nás s plánem výzkumu, k čemuž patří: definice, zásady a metody výzkumu. Budou představeny a popsány nejen zásady výzkumu, ale také cíle a nakonec i proces výzkumu. Tato práce bude využívat metodu, s níž se zkoumají texty – čili obsahovou analýzu (někdy také nazývanou textová analýza nebo analýza dokumentu). Uvedená metoda bude popsána v této kapitole a nadále s ní bude pracováno v praktické části této diplomové práce.

Co mě vedlo k výzkumu, kde se zaměřím na analýzu učebnic? To zdůvodňuje velmi pěkně Josef Maňák: „Z učebnic žáci získávají postoje a učebnice žákům také zprostředkovávají systém hodnot.“²⁰⁶ Dle výše uvedeného autora jsou „učebnice samotným srdcem školy, neboť naplňují mnohé významné úkoly a funkce vzdělávání. Jako základní se jeví její úloha motivovat žáky k učení.“²⁰⁷

Učebnice jsou základní učební pomůckou a tak ovlivňují vzdělávání ve všech školách.

7.1 Zásady a definice kvalitativního výzkumu

Kvalitativní výzkum je empirický výzkum, kde data nejsou představována v podobě čísel, jako je tomu u kvantitativního výzkumu, jedná se o způsob myšlení nebo o přístup, který zahrnuje skupinu či shluk metod a zároveň data v kvalitativní podobě.²⁰⁸

Přestože v současné době je kvalitativní výzkum již uznávaný, dodnes panuje terminologická rozrůzněnost v definování termínu kvalitativní přístup. Prakticky

²⁰⁶ MAŇÁK, J. KNECHT, P. (eds.). *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido edice pedagogické literatury, 2007, s. 12. ISBN 978-80-7315-148-5.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 13.

²⁰⁸ Srov. KEITH, F. P. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál, 2008, s. 12. ISBN 978-80-7367-468-7.

každá definice zdůrazňuje jiný znak tohoto typu výzkumu jako zásadní odlišující aspekt.²⁰⁹

Přesto J. Hendl vymezuje výzkum takto: kvalitativní výzkum zahrnuje popis a interpretaci sociálních nebo individuálních lidských problémů a jeho podstatou je vytvoření komplexního, holistického²¹⁰ obrazu o zkoumaném problému. Důraz se klade na způsob, jakým lidé interpretují jevy sociálního světa a svojí zkušenost.²¹¹

Důležité otázky pro výzkum jsou tyto: Co?

Jak?

Proč?

Příčemž, co je předmět, který se výzkum snaží odhalit (jedná se výzkumné otázky obecné a specifické). Jak znamená, jakým způsobem chceme výzkumem zodpovědět výzkumné otázky (metody výzkumu). A proč poukazuje na důvod výzkumu.²¹²

Každá oblast vědy preferuje určité strategie a metody výzkumu, ale většinou se shodují v základních krocích. Základní kroky, z nichž vychází i kvalitativní výzkum, jsou tyto: oblast výzkumu, výzkumný problém, účel výzkumu, výzkumná otázka a hypotéza (tj. predikce nebo odhad vztahu, který existuje v reálném světě za určitých podmínek).²¹³

Proces tohoto typu výzkumu není lineární, nýbrž cirkulární, to znamená, že se jednotlivé fáze překrývají, jsou realizovány paralelně a co více, výzkumník se neustále vrací k předcházejícím stadiím a modifikuje je.²¹⁴

²⁰⁹ Srov. ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 13. ISBN 978-80-7367-313-0.

²¹⁰ (pozn.: holismus – filosofický idealistický směr, roku 1926 jej takto nazval spoluvůrce CH. Smuts - dle něj celek není jen pouhý souhrn jednotlivých částí, nýbrž nehmotný a nepoznatelný, někdy až mystický činitel celistvosti; celek lze ovšem rozdělit na části, ale tímto rozložením celkovost zanikne).

²¹¹ HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1997, s. 12. ISBN 80-7184-549-3.

²¹² Srov. KEITH, F. P. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál, 2008, s. 36. ISBN 978-80-7367-468-7.

²¹³ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, s. 40. ISBN 80-7367-040-2.

²¹⁴ Srov. ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 51. ISBN 978-80-7367-313-0.

Hlavním úkolem výzkumu je ukázat, jak lidé v každodenních situacích rozumí probíhajícím procesům, jak je zvládají a jak provádějí akce. Tyto zásady hrají důležitou roli: otevřenost, zahrnutí subjektivity, procesualnost, reflexivita, zaměření na případ, kontextuálnost, problematizace determinovanosti.²¹⁵

Pokud se zabýváme výzkumem v oblasti pedagogické, ve výchově, pak bychom neměli zkoumat prostředky výchovy a vzdělávání osamoceně, ale vždy s ohledem na schopnost vytvořit požadovaný pedagogický efekt (na cíl výuky).²¹⁶

7.2 Cíle výzkumu

Na počátku je nutné stanovit si cíle výzkumu a uvědomit si, zda jsou to cíle dostatečně významné. Zároveň je nutné si uvědomit, že významnost cíle není univerzální a vztahuje se vždy jen k určité skupině lidí, ke které byl výzkum směřován. Typickými termíny pro definování cílů jsou pojmy jako prozkoumat, vysvětlit, popsat, porozumět, odkrýt apod. „*Maxwell rozlišuje trojí typ cílů: (1) intelektuální - jakým způsobem projekt přispěje k rozšíření odborného poznání; (2) praktický - zda budou moci být výsledky nějakým praktickým způsobem využity; (3) personální - jak práce na projektu obohatí výzkumníka samého.*“²¹⁷ Cíle výzkumu by měly být orientačním bodem, podle něhož by se měl celý výzkumný proces orientovat. Měli bychom stále sledovat, zda se blížíme naplnění našich cílů.

7.3 Metoda zkoumání - obsahová analýza (analýza dokumentů)

Základy obsahové analýzy stanovily ve 30. letech 20. století Paul Lazarsfeld a Harold Lasswell. V roce 1952 Bernard Berelson publikoval první manuál

²¹⁵ HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1997, s. 32-34. ISBN 80-7184-549-3.

²¹⁶ Srov. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 17. ISBN 978-80-7367-313-0.

²¹⁷ Tamtéž, s. 63.

metody obsahové analýzy pod názvem *Content analysis in communication research*. Postup vychází ze sociálněvědních metod měření a kvantifikace.²¹⁸

Výhodou metody analýzy dokumentů je okolnost, že k získání materiálů není zapotřebí provádět měření a testy. Subjektivita hraje roli pouze při výběru dokumentů nikoli při sběru dat. Typickým znakem interpretačního procesu je intenzivní, osobní zpracování dokumentu, který se hodnotí a interpretuje v jeho úplnosti a jedinečnosti.²¹⁹

Mezi standardní kroky analýzy řadí P. Mayring tyto: „určení výzkumné otázky, rozhodnutí o způsobu výběru textů, definice jednotky kódování (téma, slovo, odstavec, celý článek, atd.), konstrukce kategoriálního systému, testování kategoriálního systému, kódování, provedení analýzy.“²²⁰ P. Mayring zdůrazňuje, že cílem analýzy není čistá textová analýza, ale určité závěry o sociální realitě, v které text vznikl.

Má práce je zaměřena na analýzu učebnic náboženské výchovy pro první a druhý stupeň základní školy. Učebnice řadíme mezi dokumenty.

Dokumenty – všechno napsané či zaznamenané – mohou být podrobeny analýze z různých hledisek. V dokumentu se projevují různé osobní nebo skupinové vědomé, ale i nevědomé postoje, hodnoty a ideje. Výhodou této strategie zkoumání je přístup k informacím a okolnost, že data nejsou vystavena působení zdrojů chyb nebo zkreslení. Subjektivita výzkumníka hraje roli při výběru dokumentů, ale ne v informacích, které jsou v dokumentu obsaženy. Mluvíme o nereaktivním způsobu sběru dat.²²¹

Zpracování textu je chápáno jako proces interakce mezi čtenářem a textem.²²²

²¹⁸ HOMOLKA M. *Revue pro media: Slovník : Kvantitativní obsahová analýza* [online], 18 .12. 2007 cit. [2009-05-15]. Dostupné na WWW:

<<http://fss.muni.cz/rpm-blog/index.php/?archives/115-Slovník-Kvantitativni-obsahova-analyza.html>>.

²¹⁹ HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1997, s. 32-34. ISBN 80-7184-549-3.

²²⁰ HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1997, s. 151. ISBN 80-7184-549-3.

²²¹ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, s. 132. ISBN 80-7367-040-2.

²²² MAYRING, P. *Qualitative Inhaltsanalyse: Grundlagen und Techniken*. 10.vydání, Weinheim und Basel, Beltz, 2008, s. 38. ISBN 987-3-407-25501-3.

7.4 Návrh výzkumu - koncept

Důležitý je návrh výzkumu. Jde tedy o oblast, jakou se chce výzkum zabývat. „Návrh slouží jako plán činností při provádění výzkumu.“²²³ Pro provedení kvalitního výzkumu (dle Keitha) je nutné stanovit si tyto kroky: určit oblast výzkumu, téma, promyslet výzkumné otázky, sběr dat, analýzu dat a odpověď na otázky.

J.Hendl definuje kroky výzkumu takto: konceptuální rámec, výzkumná otázka, metody, strategie výběru, validita.²²⁴

Každá oblast výzkumu obsahuje mnoho témat, provádíme proto dvě volby: první je volba oblasti výzkumu, druhá je volba tématu uvnitř oblasti. Tímto se zúží první úroveň zaměření.²²⁵

Je nutné podotknout, že schopnost získávat nové a nepředpokládané informace je pokládána za jednu z hlavních deviz kvalitativního výzkumu.

Jádro každého výzkumného projektu tvoří výzkumné otázky. Ty plní dvě funkce: pomáhají zaostřit výzkum, tak aby poskytl výsledky v souladu se stanovenými cíli, a ukazují také cestu, jak výzkum vést.²²⁶

7.5 Analýza dat

V této části výzkumu jde o to nashromážděná data správně analyzovat a interpretovat. Existují dva přístupy, jak přistupovat k analýze: realistický způsob, kdy se záznamy považují za popis určité vnější skutečnosti nebo vnitřní zkušenosti. Druhým je přístup narativní, kdy se výzkumník vzdává snahy získat „pravdivý“ popis reality a namísto toho analyzuje rozhovor jako společenskou interakci.²²⁷

²²³ KEITH, F. P. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál, 2008, s. 28. ISBN 978-80-7367-468-7.

²²⁴ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, s. 145. ISBN 80-7367-040-2.

²²⁵ Srov. KEITH, F. P. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál, 2008, s. 45-48. ISBN 978-80-7367-468-7.

²²⁶ Srov. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 65. ISBN 978-80-7367-313-0.

²²⁷ Srov. tamtéž, s. 244.

Kvalitativní analýza vytváří hustý popis, který je adekvátní záměrům studie. Důležitá je jeho integrativní funkce. Vyprávíme příběh o datech a požíváme celou škálu technik: souhrn událostí, zaměřujeme se na klíčové události, popisujeme role a charaktery, uvádíme chronologické sekvence, abychom vytvořili osvětlující vyprávění.²²⁸

Švaříček, Šeďová popisují analýzu dat jako proces „stříhání a lepení“ – tedy rozbíjení dat do fragmentů, jejich přeskupování, hledání struktur a spojení. Interpretací pak míní systematický rozbor toho, co kategorizovaná data a nalezená spojení vlastně znamenají.²²⁹

Miles a Huberman rozlišují dva typy analýzy: analýzu orientovanou na proměnné (zabývá se vztahy mezi dobře definovanými koncepty) a analýzu orientovanou na případy (uvažuje případ jako celistvou entitu, je orientovaná na proces a provádí i komparaci mezi několika málo případy).²³⁰

²²⁸ HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1997, s. 144. ISBN 80-7184-549-3.

²²⁹ Srov. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 244. ISBN 978-80-7367-313-0.

²³⁰ Srov. HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1997, s. 145. ISBN 80-7184-549-3.

PRAKTICKÁ ČÁST

8 Úvod do praktické části výzkumu

Ve své teoretické části jsem se zabývala otázkami postavení ženy ve společnosti a v církvi. V praktické části se pokusím zjistit, jaké role jsou přisuzovány ženám v učebnicích náboženské výchovy pro základní školy, které jsou u nás schváleny Českou biskupskou konferencí. Učebnice jsou rakouským překladem, tedy nepochází přímo z českého prostředí, většinou však byl českými odbornými lektory proveden výběr menšího počtu témat vzhledem k nižší hodinové dotaci předmětu. Některá témata byla také lektory upravena s ohledem na český společenský a církevní kontext.

Jaký je důvod tohoto výzkumu? Chtěla bych se pokusit zjistit, na co je kladen důraz v náboženské výchově, která je dnes pro mnohé z nás na cestě k Bohu důležitým vodítkem nebo troufám si říci i ovlivňujícím elementem. Jak se provádí edukace a jaké místo zde zastávají ženy. Jak se o ženách hovoří, jak jsou ve školní náboženské edukaci představovány a zda se slučuje role ženy (tak je v náboženské výchově skrze učebnice předkládána) se současným voláním feministek po rovnoprávnosti.

Proč se chci zabývat právě těmito učebnicemi? Myslím, že otázky feminizmu jsou u nás nyní velmi rozšířeným tématem, ženy se chtějí emancipovat a tyto procesy nemíjí ani církvev.

Jaký je postoj církve k ženám? Jak se o ženách hovoří, o jejich roli a úloze v životě v učebnicích, které mají člověku představit církvev a základní pilíře víry, slušného chování?

Protože právě církvev, nebo chceme-li křesťané jsou pro mnoho lidí stále ještě jakýmisi vzory chování, jednání a vystupování, ale i zásadovosti. Proto se pokusím o analýzu zdrojů, které jsou u nás pro edukaci náboženské výchovy dostupné.

Nejprve se zaměřím na zmínky o ženách, potom rozeberu jejich roli, postavení a důležitost pro církve a pro křesťany, tak jak je skrze učebnice představována.

8.1 Konkrétní návrh výzkumu

OBSAHOVÁ ANALÝZA UČEBNIC OD 1. DO 9. TŘÍDY PRO NÁBOŽENSKOU VÝCHOVU SCHVÁLENÝCH ČESKOU BISKUPSKOU KONFERENCÍ

Výzkumná oblast

FEMINISMUS – SMĚR OVLIVŇUJÍCÍ KŘESŤANSKOU VÍRU –
EDUKACE DÍVEK V ČESKÉ ŘÍMSKO-KATOLICKÉ CÍRKVI.

Výzkumné téma

POSTAVENÍ ŽENY V CÍRKVI A JEJÍ MOŽNOSTI EMANCIPACE.
KŘESŤANSKÉ ŽENSKÉ VZORY, KTERÉ PŘEDSTAVUJÍ UČEBNICE
NÁBOŽENSKÉ VÝCHOVY A VÝZNAM JAKÝ MAJÍ PRO VĚŘÍCÍ.
JAK ŽENU PREZENTUJÍ UČEBNICE PRO VÝUKU NÁBOŽENSKÉ
VÝCHOVY?

Cíle výzkumu

Cíl intelektuální

CÍLEM VÝZKUMU JE ZJISTIT, JAKÁ JE POZICE ŽENY V CÍRKVI, ZDA
JE VE SROVNÁNÍ S MUŽEM I V SOUČASNÉ DOBĚ PLURALITY NÁZORŮ
A VOLÁNÍ PO EMANCIPACI MARGINÁLNÍ.

Cíl praktický

- ZÍSKANÉ INFORMACE Z VÝZKUMU MOHOU SLOUŽIT JAKO BOD
K DISKUZI V CÍRKEVNÍCH SHROMÁŽDĚNÍCH A HLEDÁNÍ CEST, JAK
ČINNOST ŽEN PODPOŘIT A JAKÝM SMĚREM, PŘÍPADNĚ JAKO

PODKLAD PRO DOPLNĚNÍ EDUKAČNÍCH MATERIÁLŮ K NÁBOŽENSKÉ VÝCHOVĚ.

Cíl personální

ŘADA ŽEN, KTERÉ PŮSOBÍ V CÍRKVI (VČETNĚ MĚ) JSOU ODKÁZANY NA JEDNÁNÍ S KNĚŽÍMI NEBO JINÝMI CÍRKEVNÍMI (MUŽSKÝMI) AUTORITAMI, PROTO POVAŽUJI ZA DŮLEŽITÉ ZMĚNIT POHLED NA ŽENU OBECNĚ A TAKÉ ZMĚNIT JEDNÁNÍ VŮČI ŽENÁM – LAIKŮM V CÍRKVI.

8.2 Rozbor učebnic

V této části práce se budu věnovat rozboru učebnic náboženství. Zaměřím se pouze na informace, které jsou v těchto knihách o ženách, a na způsob, jakým jsou podávány, čili zda mají témata pouze informativní charakter, nebo i charakter jiný: obraz, meditace, modlitba, apod. Do tabulek zpracuji jednotlivé texty, které rozdělím podle charakteru na zmínky o Evě, Marii, o světicích, biblických postavách a na zmínky o ženách v obecné rovině. Pokusím se zhodnotit jakou úlohu ženě daný text přisuzuje a nebo zda jde o zmínku, která jen informuje, tedy nemá konkrétní význam ani kontext.

Protože je má práce zaměřena na postavení žen a nikoli mužů, zcela se vyhnu rozboru textů, kde chybí jakákoli zmínka o ženě. Na konci ve shrnutí ke každé rozebrané učebnici se pokusím obecně shrnout, jak se zmíněné texty o ženách jeví v kontextu celé učebnice, ale komparaci mužských a ženských úryvků nechám na jiný výzkum.

Pro větší přehlednost budu vypisovat barevně jednotlivé kategorie tedy úlohy, které žena v úryvcích zastává.

Role matky a vychovatelky	světleoranžová barva
Žena v roli pečovatelky a služebnice	žlutozelená barva
Žena, o kterou je pečováno	žlutooranžová barva
Role přímluvkyně	bleděmodrá barva
Aspekt rodiny a manželství	žlutá barva

Žena v rovnocenné pozici s muži	levandulová
Pozitivní morální vlastnosti	20 % šedá
Negativní morální vlastnosti	akvamarinová
Žena Bohem vyvolená	tyrkysová
Pevná víra a zprostředkovatelka boží víry	světletyrkysová
Láska	růžová
Krása	světlerůžová
Žena vzdělaná	světlezelená
Žena citlivá	mořská zeleň
Žena v roli mučednice	červená
Žena majetek	bez barvy

8. 2. 1 Učebnice náboženství pro 1. třídu: **BŮH MĚ MÁ RÁD**

Učebnice náboženství pro 1. třídu vypracoval Jiří Kaňa z brněnské diecéze. Úkolem první učebnice je ukázat dětem, jak je má Bůh rád.

V úvodním slovu, biskup Graubner oslovuje „*milá děvčata, milí chlapci!*“ Dle Graubnera mají dětem pomáhat paní učitelky (zmínka o muži učitelci není).

Učebnice je rozdělena do 32 vyučovacích hodin - do 6. hodiny včetně, je zaměřena obecně na lidi, na lásku, na rodinu.

Dle **osnov k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. – 9. ročníku základní školy** (dále jen osnovy NV) je tématem první učebnice „*rozvoj pozitivního vnímání světa, schopnost důvěřovat a slavit, liturgický rok*“. Cíl je formulován následně: „*dítě se učí s důvěrou prožívat události liturgického roku ve společenství církve.*“ ²³¹

Na začátku učebnice je málo textu a mnoho obrázků. Jsou to obrázky, které se vždy vztahují k tématu. Je to například obrázek s několika zvířecími rodinami nebo obrázek rodiny s dětmi a prarodiči. Je na katechetovi, jak dětem představí rodinu a jaké role komu v rodině přiřadí. Zde si myslím, že velmi záleží na

²³¹ *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. – 9. ročníku základní školy*, Praha: Česká biskupská konference, 2004, s. 12.

výkladu učitele, jaký obraz o lidech, lásce a rodině dětem zprostředkuje. Jak se postaví např. k otázkám žáků o neúplné rodině, jaké role přiřadí ženám a mužům v rodině.

Zbytek učebnice je zaměřen převážně na život Ježíše Krista.

Kategorizace témat zmiňujících se o ženách

Učebnice pro 1. třídu	Zmínky o ženě	Je ženě připisována nějaká úloha?	Charakter tématu
Eva	NE		
Maria	Modlitba Zdráva Maria; s. 26.	Marie přímluvkyně všech lidí.	Modlitba.
	„ <i>Maria čeká děťátko, Josef se o ní stará.</i> “; s. 26.	Matka opečovávaná .	Zpráva o narození Krista.
	„ <i>Bůh si vybral svatého Josefa a Pannu Marii, aby se starali o Ježíše</i> “; s. 27.	Pečovatelka .	Vyvolení Ježíšových rodičů.
	Josef s Marií jdou do Betlém; s. 28.		Společně jdou ke sčítání lidu.
	Každý má tatínka a maminku; s. 32.	Důraz rodiny .	Informace.
	Nanebevstoupení - Apoštolové s Pannou Marií se rozloučili s Ježíšem; s. 61.	Rovnocennost s apoštolů.	Loučení matky se synem.
	Panna Maria, kapitola o Marii; s. 62.	Důraz na Mariino mateřství .	Seznámení s Marií.
Svěťice	NE.		
Biblické ženy	NE.		
Ženy obecně	Maminky přivedly děti k Ježíši; s. 44.	Mateřská láska .	Jen informuje o doprovodu.

Vyhodnocení jednotlivých kategorií

O Evě nejsou zmínky žádné. O Panně Marii, jako jeho matce Ježíše jsou zmínky ve 3 kapitolkách, ale jedna z nich je Marii věnovaná celá. Je zde zdůrazňována zejména role Marie jako matky, přímluvkyně a matky pečující. Také je zde zmínka o rodině.

Svěťice a biblické postavy také učebnice nezmiňuje.

V obecné rovině je žena představována jako matka.

8. 2. 2 Učebnice náboženství pro 2. třídu: BŮH NÁS ZVE

Učebnici zpracovaly Marie Mléčková a Ludmila Svobodová z olomoucké arcidiecéze.

Také v úvodu této učebnice nechybí oslovení „milá děvčata a chlapci“.

Učebnice má 32 kapitol.

Dle osnov NV je tématem učebnice „řád stvoření a dějiny spásy“. Cíl učebnice je formulován následovně: „dítě má poznávat, jak Bůh působí v dějinách“.²³²

V této druhé učebnici nás Bůh zve k sobě, abychom mu lépe rozuměli a poznali ho více. Především nás Bůh zve, abychom poznali Ježíše Krista.

Na konci každé kapitoly je ikona - muž, žena a dítě - pravděpodobně tříčlenné rodiny, která značí zadání úkolu pro rodiče.

Kategorizace témat zmiňujících se o ženách

Učebnice pro 2. třídu	Zmínky o ženě	Je ženě připisována nějaká úloha?	Charakter tématu
Eva	Otázka v křížovce: první žena?; s. 53		Jen informace.
Maria	Svatba v Káni galilejské, Maria prosí Ježíše o pomoc; s. 12	Maria jako přímluvkyně .	Zázrak v Káně Galilejské.
	Obraz zvěstování „ <i>Neboj se Maria</i> “; s. 31	Maria jako služebnice .	Obraz.
	Josef s Marií šli z Nazaretu; Maria porodila syna; s.34	Maria a její role matky .	Narození Ježíše.
	Spatřili dítě s matkou Marií; s. 36	Maria a její role matky .	Informuje o dítěti s matkou.
	25.březen – Zdravas Maria milosti plná; s. 48	Důležitost Mariánského Svátku.	Důležitý svátek.
	Panna Maria – naše nebeská Matka; s. 62- 63	Zdůrazněna role matky všech lidí.	Oslava Marie.
	Letnice: Panna Maria s apoštoly; s. 64	Žena patřila kdo skupiny k apoštolům. Byla s nimi rovnocenná .	Svátek.
Svěťice	Lidé, kteří jednají jako Ježíš, děti mají vyprávět o sv. Anežce; s. 17	Služebnice Anežka.	Děti mají vyprávět.
	Vytváříme boží rodinu – Církev (obrázky Marie a sv.	V církvi jsou jak ženy, tak i muži – rovnocennost .	Obraz.

²³² *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. – 9. ročníku základní školy*, Praha: Česká biskupská konference, 2004, s. 12.

	Anežky); s. 22			
Biblické ženy	Příběh Marie a Alžběty; s. 32	Alžběta vyvolená.	Maria pevná ve své víře.	Zázrak.
	Ženy u hrobu, co říká žena na obrázku – s. 58	Starostlivost.	Svědci zmrtvýchvstání.	První ženy u hrobu.
Ženy obecně	Teta Marie jela kolem autem; u pošty chceš mamince hodit dopis do schránky; s.7	Teta je samostatná žena a je zdůrazněna pomoc mamince.		Příběh o ženách.
	Příběh Elišky a Moniky o zatoulaném peru. Monika obviňuje Elišku; příběh je na dokončení žáků; s. 10	Dívky jsou zde ukázány, Jako hašteřivé a ukřičené. Negativní morální vlastnosti.		Emotivní vyprávění.
	Modlitba za tatínka a maminku; s. 41	Zdůraznění rodiny.		Modlitba.
	Chléb – znamení života, na obrázku žena, jak krájí chléb; s. 44	Žena v roli pečovatelky.		Obraz.
	Otázka v křížovce: maminka Pána Ježíše, a příbuzná Panny Marie – s. 53	Žena matka.		Úkol.

Vyhodnocení jednotlivých kategorií

Učebnice zmiňuje Evu jak první ženu. Marii jsou připisovány zejména role matky, přímluvkyně a služebnice, ale také ženy rovnocenné s apoštoly. Je zde zmínka o svaté Anežce. Z biblických žen je to Alžběta.

Z tabulky je patrné, že s příběhy žen je spojen obraz pečovatelských, mateřských, ale také rovnocennosti. Učebnice se zmiňuje o rodině, a také o pomoci, kterou žena – matka potřebuje.

Také je v učebnici příběh, který vypovídá o negativních vlastnostech dívek. Zmínky jsou o ženě, kterou si Bůh vyvolil pro svůj záměr, o ženě pevné ve své víře a také o přímluvkyni.

8. 2. 3 Učebnice katolického náboženství pro 3. třídu: **BŮH K NÁM PŘICHÁZÍ**

Na učebnici z pověření katechetické komise pracovali Marie Špačková, Marie Mléčková a Ludmila Svobodová.

V promluvě biskupa Graubnera je oslovení „*děvčata a chlapci*“.

Učebnice pomáhá s přípravou na svátost smíření a první svaté přijímání v souvislosti s tím ukazuje na velké přátelství s Ježíšem.

Učebnice má 33 kapitol a je proložena písněmi. Na konci každé kapitoly je ikona – muž, žena a dítě - pravděpodobně tříčlenné rodiny, která značí společný úkol rodičů s dětmi.

Dle osnov NV je tématem učebnice „*příprava ke svátostem*“. Cíl je formulován následovně: „*dítě se má disponovat k přijetí svátosti smíření a svátosti eucharistie*“. ²³³

První část učebnice se věnuje desateru přikázání. Dále se rozebírá svátost smíření, mše svatá a svaté přijímání. V učebnici je řada obrázků rodiny a dětí.

Učebnice je obohacena příběhy, kde je doporučené rozdělení rolí (př. Ježíš, vypravěč,...).

Tato učebnice je rovnoměrně rozdělena, co se týká příběhů hochů a dívek není, obsahově vyhrazena jen jednomu pohlaví. Ani ilustrace nejsou typicky dívčí nebo chlapecké.

Kategorizace témat zmiňujících se o ženách

Učebnice pro 3. třídu	Zmínky o ženě	Je ženě připisována nějaká úloha?	Charakter tématu
Eva	První lidé Adam a Eva; s. 9		Jen informuje.
Maria	Zvěstování; s. 14-15 „ <i>Za matku zachránce –JK– si Bůh vybral Pannu Marii. Ona je i naší nebeskou matkou,</i> “	Záchrana lidí skrze mateřství Panny Marie.	Vyvolení Marie.
	Panna Maria matka a sestra lidí; s.73-75	Maria jako pomocnice . matka	Maria matka všech.
Svěťice	NE		
Biblické ženy	Ženy u studny chválí své syny a rozmlouvají o nich; s. 24-25	Příběh je zabarvený a ukazuje na výchovu dětí .	Příběh.
Ženy obecně	Prázdniny: bratr vypráví: Hanka byla celé dny s kamarádkami; s. 6	Dívky se potřebují sdílet.	Vyprávění.
	Maminka rozmlouvá s dítětem o Bohu; s. 18	Matka . Zprostředko- vatelka Boží	Rozhovor.

²³³ *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. – 9. ročníku základní školy*, Praha: Česká biskupská konference, 2004, s. 12.

		lásky.	
Příběh vzkříšení Jairovi dcery; Když přišel Ježíš do domu, „dovolil vejít otci a matce toho děvčete“; s. 19	Důležitost matky.		Příběh.
Rodina – „v rodině má každý svůj úkol“; s. 24	Důležitost rodiny.		Příběh rodině.
„děvčátko stará o svou květinu, má se každý starat o své srdce a chránit jeho čistotu“; s. 28	Zdůrazněna žena a její cit pro péči.		Příběh.
„Muž a žena si slibují před Bohem lásku a věrnost až do smrti.“; s. 29	Důležitost manželství a věrnosti.		Manželství.
Kamarádky Lenka a Zuzka – Lenka porušuje zákaz, přičemž rozbijí květináč, pak před učitelkou zapírá. Vinu shazuje na Věru a Zuzka to potvrzuje, čímž lže; s. 33	Dívky jsou zde jako intrikánky a lhářky. Jde ovšem o příběh, který ukazuje důležitost 8. přikázání. Negativní morální vlastnosti.		Příběh.
Příběh dívky, která neuposlechla maminku a nechala mladší sestru doma samotnou a pak toho litovala; s. 41	Dívka vykreslena ve světle neposlušné dcery. Negativní morální vlastnosti.		Příběh.
Děvčata i chlapci se chystají na svaté přijímání.; s. 62	Rovnocennost Eucharistie pro všechny.		Svátost.
LK 24, 1-6: „časně ráno přišly ženy ...sklopily oči k zemi“; s. 69-70	Pečovatelky	První svědci zmrtvých-vstání.	První ženy u hrobu.
Holčička Monika, která chce pomoci; s. 76	Odvážná pomocnice a pečovatelka.		Příběh.
Katka jede na výlet k tetě. Je jí smutno po zemřelé babičce; s. 78-80	Příběh ukazuje odvahu dívky.	A také její citlivost.	Příběh o smrti.

Vyhodnocení jednotlivých kategorií

Okrajové jsou zmínky o Evě. Maria je ukazována v roli matky. Ženy jsou v roli matky a vychovatelky, dále je zmiňována role pečovatelky a nově je dáván důraz na hodnotu manželství a rodiny. Ženu zde také vidíme v nové roli zprostředkovatelky, tu jsem zařadila ke kategorii vychovatelství, protože skrze příběhy, které dítěti vypráví, svou víru předává.

Co se týká morálních vlastností, jsou zde ukazovány dívky a ženy ve svých typických projevech, ale více v negativním duchu. Žena je ukazována jako rovnocenná s muži, a také zprostředkovatelka víry.

8. 2. 4 Učebnice náboženství pro 4. třídu: BŮH NÁS VEDE

Podle rakouské učebnice zpracoval Vladimír Janouch s kolektivem z královéhradecké diecéze.

Oslovení biskupa: „*milá děvčata a chlapci*“. Cílem učebnice je naučit se mít navzájem rádi, skrze příběhy poznáme, že Bůh je nám blízko.

Učebnice je rozdělena na 31 kapitol a v závěru knihy je uveden i slovník základních výrazů, ve kterém není odkaz na žádnou ženu.

Dle osnov NV je tématem učebnice „*společenství, liturgie mše svaté s důrazem na společenství*“. Cíl je formulován následně: „*dítě má prohloubit prožívání přijatých svátostí a poznávat své místo ve farnosti a v práci pro druhé*“.²³⁴

Celá kniha je doprovázena obrazovým materiálem a jsou zde užity příběhy, které jsou rozděleny do rolí a žáci je mohou zdramatizovat. Na rozdíl od předchozích učebnic už v této pro 4 třídu nejsou úkoly a poznámky pro rodiče.

Celá 13. kapitola je věnována Panně Marii a modlitbě radostného růžence.

Kategorizace témat zmiňujících se o ženách

Učebnice pro 4. třídu	Zmínky o ženě	Je ženě připisována nějaká úloha?	Charakter tématu
Eva	NE		
Maria	„ <i>Slavnost Panny Marie počaté bez poskvrny</i> “; s. 52	Pevná víra. Mateřství.	Slavnost.
	Maria počala dítě z Ducha svatého, Josef byl spravedlivý a nechtěl ji vydat pohaně; s. 54-55	Žena, která potřebuje pomoc od muže.	Příběh o neposkvrněném početí.
	Slavný růženec; s. 98		Informuje o modlitbě.
	Liturgický rok – Slavnost narození Páně; slavnost Matky Boží, Panny Marie; zvěstování Páně; nanebevzetí Panny Marie; Panny Marie, počaté bez poskvrny prvotního hříchu; s. 105 - 106		Informuje o církevním roku.
Letnice – „ <i>Svatá Maria ty jsi vzorem pro celou církev</i> “;	Vzor pro církev.	Svátek.	

²³⁴ *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. – 9. ročníku základní školy*, Praha: Česká biskupská konference, 2004, s. 12.

	s. 108				
Světi	Sv. Zdislava; s. 41	Vzorná manželka.	Matka	Pečovatelka.	Příběh.
	Matka Tereza – obrázek; s. 60	Pomocnice lidí.			Obraz.
Biblické ženy	Příběh o Mojžíši „matka chlapce skrývala“; s. 17	Mateřská láska.			Biblický příběh.
	Příběh o Mojžíši - faraónova dcera dítě zachránila; s. 17	I v cizí ženě jsou silné mateřské pudy.			Biblický příběh.
	Dívky vypráví o záchraně otci Jitrovi. „Ten mu dal za odměnu za ženu svou dceru Siporu.“; s. 18	Žena potřebuje ochránce	Mužův majetek Byla dána jako odměna..		Vyprávění dívek.
	Vzkříšení Jairovy dcery; s. 58				Zázrak.
	Mt 28, 1-10 ženy u hrobu Marie Magdalská a druhá Marie; s. 94	První svědci Ježíšova zmrtvýchvstání – rovnocennost s muži.			První ženy u hrobu.
	Pavlova misijní činnost Sk 16, 12-40; 18, 1-8; Lýdie – Pán jí otevřel srdce; s. 113	Skrze Boží milost uvěřila.			Biblický příběh.
	Sk 16, 12-40; 18, 1-8; - Pavel vyhnal z věštkyně věšteckého ducha; s. 113	Posedlá žena.			Biblický příběh.
	Sk 16, 12-40; 18, 1-8; - Priscilla manželka Akvila u nichž přebýval Pavel; s.114	Manželka.			Biblický příběh.
	Mt 26, 57-75 v příběhu vystupují 2 služky, které usvědčují Petra, že doprovázel Ježíše; s. 85	Svědkyň Petrova zapření Ježíše.			Biblický příběh.
Ženy obecně	Příběh bojácné dcery a spolehlivé a obětavé matky. – s. 22	Matka jako opora pro své dítě.			Příběh.

Vyhodnocení jednotlivých kategorií

Eva není zmíněna. Maria je ukazována jako matka, ale také žena, která potřebuje pomoc. Maria je vzor pro církve. Opakuje se téma vyvolenosti Bohem některých žen. Je zde zmíněna Sv. Zdislava jako matka dobročinná žena a Matka Tereza pomocnice.

Nejčastější role, která je ženě připisována, je opět role matky. Dále je to role pomocnice, ale také je zde žena vyobrazena jako žena, která pomoc potřebuje. Ve dvou úryvcích najdeme ženu, která je pevná ve své víře a jinde je to žena, která je dávana za vzor. Ženu s pevnou vírou v Boha zmiňuje ve Skutcích apoštol

Pavel, je to Lýdie. Také je zmínka o ženě, která usvědčuje Petra. Nebo je s ženou jednáno jako s majetkem. Jedna zmínka je o rovnocennosti.

8. 2. 5 Učebnice náboženství pro 5. třídu: BŮH NÁS VOLÁ

Učebnici z pověření katechetické komise při Biskupské konferenci zpracovaly Dagmar Vedrová a Pavla Schrötterová z pražské arcidiecéze.

V úvodu oslovení biskupa: „Milá děvčata! Milý chlapci!“ Učebnice nás má naučit slyšet Boží volání. Ukazuje na příběhu Abrahama a některých světců.

Učebnice je rozdělena na 7 velkých kapitol a celkem 33 témat.

Dle osnov NV je tématem učebnice „víra jako odpověď člověka na Boží volání“. Cíl je formulován takto: „dítě má poznávat víru jako schopnost odpovídat na životní výzvy následováním příkladu Ježíše Krista, životem ve společenství církve a spoluvytvářením světa“.²³⁵

Celá kniha je doprovázena obrazovým materiálem a jsou zde užity příběhy, které jsou rozděleny do rolí a žáci je mohou zdramatizovat.

V učebnici na straně 46 najdeme krásný úryvek: „V Hongkongu nese děvčátko na zádech malého chlapce. Evropan jí říká: Dítě, ty máš ale na zádech těžké břemeno! Děvčátko odpovídá: To není žádné břemeno, to je můj bratr.“

Kategorizace témat zmiňujících se o ženách

Učebnice pro 5. třídu	Zmínky o ženě	Je ženě připisována nějaká úloha?		Charakter tématu
Eva	NE			
Maria	Ježíš se narodil pro všechny, modlitba Zdravas Maria; s. 43	Služebnice Páně	Bohorodička.	Modlitba.
	Panna Maria ochránkyně; Modlitba	Ochránkyně.		Jen informuje.
Svěťice	Matka Tereza z Kalkaty; s. 9	Slyšela Boží hlas a uposlechla.		Příběh.

²³⁵ *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. – 9. ročníku základní školy*, Praha: Česká biskupská konference, 2004, s. 12.

	Vypsány hlavní svědkové víry u nás z žen: Sv. Ludmila, Sv. Anežka, Sv. Zdislava, sv. Mlada		Jen informuje.	
Biblické ženy	Gn 12, 1- 7: Abraham a Sára; s. 7		Biblický příběh.	
	Gn 18, 1-14. 21, 2-3; Abraham žádá Sáru o placky; s. 15	Hospodyně.	Biblický příběh.	
	Gn 18, 1-14. 21, 2-3; Sára poslouchala u vchodu; Sára porodila syna; s. 15	Žena zvědavá, mateřská.	Biblický příběh.	
	Lk 1, 3-25. 57-68. 80; příběh Alžběty a Zachariáše; s. 40	Žena matka.	Biblický příběh.	
	Př 1,8; Sir 3,12-16; Můj synu, poslouchej otcovo kárání a matčiným poučováním neopovrhuj. Syn moudrý dělá radost otcí, kdežto syn hloupý působí žal matce. 4. přikázání; s. 47	Důležitost matčiných slov ve výchově.	Důraz na city ženy.	Biblický příběh.
Ženy obecně	Příběh o mamince a jejím synu Michalovi, který chtěl peníze za pomoc; s. 44 - 45	Žena matka a nedoceněná úloha matky.	Příběh.	
	Foto: děvče nese na zádech mladšího bratra; s. 46	Úloha pečovatelky.	Obraz.	
	Gn 1, 27; s. 57	Rovná důstojnost. ve stvoření.	Biblický příběh.	
	„ <i>Bůh, ale chce aby tatínek ani maminka svou rodinu neopouštěli.</i> “; s. 59	Důležitost úplné rodiny.	Biblický příběh.	
	Chci vždy mluvit pravdu a plnit svědomitě své povinnosti; 7 příběhů; s. 3	2.Maminka 3.Maminka	1.bije se o svá práva. 4. intrikářky.	Příběhy.
	Velikonoční hvalozpěv: raduj se i ty, matko Církvi; s. 82	Církev opěvována jako matka.		Chvalozpěv.
	Příběh skála; s. 94	Služka otevírá a oznamuje radostnou novinu		Příběh.

Vyhodnocení jednotlivých kategorií

Zmínky o Evě v učebnici chybí, Maria je také zmíněna okrajově – jako služebnice Páně. Biblické ženy jsou převážně matky a hospodyně.

Nejvíce je zdůrazněna role matky i co se týká obecných výroků o ženách a ženy služebnice a pečovatelky. I v této učebnici se jednou objevuje téma rovnocennosti žen a mužů. Také je jedenkrát kladen důraz na rodinu. V jednom příběhu jsou nově zdůrazněny city ženy. V jednom příkladu je ukázána pevná víra ženy a v jednom příkladu je žena vyvolená Bohem k velikému skutku – Bohorodička. Také v této učebnici najdeme morální vlastnosti dívek, jde o vytrvalost a domáhání se svých práv.

8. 2. 6 Učebnice náboženství pro 6. třídu: SPOLEČNĚ OBJEVUJEME VÍRU

Učebnici z pověření katechetické komise při Biskupské konferenci zpracovaly S. C. Nováková z pražské arcidiecéze.

Oslovení od biskupa je stejné jako v minulých učebnicích. Tedy: „*Milá děvčata! Milý kluci!*“ Po oslovení biskupem je zde ještě část pro rodiče a děvčata a chlapce od autorky.

Struktura učebnice je odlišná od předchozích. Obsah je rozdělen do 8 kapitol a každá z těchto kapitol má 3 – 5 podkapitol. Jde celkem o 30 podkapitol.

Dle osnov NV je tématem učebnice „*systematizovat znalosti základních oblastí křesťanské víry z prvního stupně a připravit je k prohlubování*“. Cíl je formulován následně: „*dítě má rozvíjet svou osobnost v zakotvení ve světě, v Bohu a ve vztazích k druhým lidem. Dítě má získat přehled o základních oblastech křesťanské víry*“.²³⁶

Knihy nás má naučit porozumět tomu, že náš život je stálý rozhovor s Bohem. Každá podkapitola je ukončena závěrečným shrnutím a zamyšlením. Učebnice je ilustrována, doplněna citacemi z Písma svatého.

²³⁶ *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. – 9. ročníku základní školy*, Praha: Česká biskupská konference, 2004, s. 13.

Kategorizace témat zmiňujících se o ženách

Učebnice pro 6. třídu	Zmínky o ženě	Je ženě připisována nějaká úloha?	Charakter tématu
Eva	NE.		
Maria	Zamyšlení nad vánoční ikonou; s. 42	Vyzdvížena role Marie Matky Boží.	Zamyšlení na obrazem.
	Příběh zvěstování a narození Jana Křtitele; s. 46	Žena Bohem vyvolená. V roli věrné Boží služebnice.	Příběh.
	Lk 1, 51b-53 Mariina prorocká píseň; s. 46	Prorokyně.	Biblický příběh.
	Modlitba: Zdrávas Maria; s. 47	Matka Boží.	Modlitba.
	Pestrá společnost: Josef a Maria; s. 48	Rovnocennost.	Biblický příběh.
	Modlitby: Vyznání víry, Anděl Páně; s. 48		Biblický příběh.
	Liturgický rok – Mariánské svátky; s. 62		Svátky v roce..
Svěťice	Matka Tereza z Kalkaty; s. 89	Starostlivá a pečující žena. „ <i>Anděl chudých</i> “	Příběh.
Biblické ženy	Mk 14, 3-9 – jedna žena maže Ježíše vzácným olejem; s. 69		Biblický příběh.
	Ženy u hrobu; s. 74	Poslové zmrtvýchvstání. Rovnocennost.	První ženy u hrobu.
	Sk 4,32-35; Mk 1,16-20		Biblický příběh.
Ženy obecně	„ <i>otcové a matky vyprávěly svým dětem...O Abrahámovi a Sáře</i> “; s. 15	Důležitost rodiny a obou rodičů.	Vyprávění.
	Anežka z první třídy byla dojata a vytvořila adventní kalendář; s. 17	Citlivá osoba.	Příběh.
	„ <i>krásná přátelství existují také mezi děvčaty a chlapci.</i> “; s. 17	Přítelkyně – rovnocennost.	Příběh.
	„ <i>Dříve než jsem tě vytvořil v matčině lůně...</i> “; s. 26	Žena matka.	Příběh.
	„ <i>Bůh nás chrání jako něžná matka nebo láskyplný otec.</i> “; s.6	Žena matka ochraňovatelka.	Přirovnání.
	Anežka – děťátko jako boží dar; s. 27	Boží dar.	Příběh.

	Boží milost se týkala chudých, nemocných, ale i žen a dětí; s. 27	Ježíšovi přátelé čili rovnocennost žen.	Boží milost.	
	Objev malé Kateřiny; s. 32	Malá všímavá a zvědavá dívka. Pozitivní vlastnosti.	Příběh.	
	Lída a Monika říkají své názory na pravidla a zákaz; s. 34	Prostor pro názor dívek - rovnocennost.	Názory dětí.	
	Desatero - (cti otce svého i matku svou); s. 35		Desatero přikázání.	
	„Bůh je jako dobrý otec ,jako láskyplná matka.“; s. 40	Přirovnání Boha s ženou. Rovnocennost.	Přirovnání.	
	Dívka a klaun – dívka „seděla mezi maminkou a tatínkem“; s. 54	Vyzdvižen cit slepého děvčátka	Důraz na rodinu.	Příběh.
	Markéta vypravuje o katechetce a o knihách Nového zákona; s. 58		Vyprávění.	
	Židovské dítě, maminka, prodavačka; s. 66	Maminka	Příběh.	
	„Bude matka žít?“; s.72	Nepostradatelná maminka.	Příběh.	
	Maminka připravila oběd; s. 76	Matka hostitelka.	Příběh.	
	Maminčina tvář; s. 78	Milovaná matka.	Obraz.	
	„Jak dovedla Jana naslouchat“; s.84	Dívka, která umí naslouchat.	Pomáhat druhým.	Příběh o naslouchání.
	Malířka S. Mayová; s. 70		Jen informuje.	

Vyhodnocení jednotlivých kategorií

Zmínky o Evě zde nejsou. Marie je uváděna jako prorokyně, matka a služebnice, ale zejména jako vyvolený rovnocenný partner. Jako světička je zmínka o Matce Tereze z Kalkaty. Ukázka biblických ženských postav je minimální a týká se jedné důležité věci, kterou je zmrtvýchvstání, kde ženy jako první vědí o tomto Ježíšovu aktu, což poukazuje na rovnost s muži, poukazuje na jejich úkol apoštolát.

Ženám v obecné rovině je nejčastěji připisována úloha matky.

Opět je zde vyzdvižena ženská citlivost. Jedenkrát je zmínka o rodině a její důležitosti.

8. 2. 7 Učebnice náboženství pro 7. třídu: ROSTEME VE VÍŘE

Učebnici z pověření katechetické komise při Biskupské konferenci zpracovaly A. Pintíř a L. Muchová z českobudějovické diecéze.

Oslovení od biskupa je podobné jako v minulých učebnicích. Tedy: „*Děvčata a chlapci!*“

Učebnice je rozdělená do 9 kapitol a každá z těchto kapitol má 3 – 8 podkapitol. Jde celkem o 45 podkapitol.

Dle osnov NV je tématem učebnice „*prohloubení ctností víry, naděje a lásky a skrze prohlubování schopnosti vidět za viditelným světem Boží svět a vstupovat s ním do vztahu prohloubit prožívání svátostí v církvi*“. Cíl je formulován následně: „*dítě se má naučit základním prvkům komunikace a prohloubit je do schopnosti vidět za viditelným Boží svět a vstoupit s ním do vztahu. Dítě má prohloubit své chápání a prožívání svátostí ve společenství církve a svou víru, naději a lásku*“.²³⁷

Učebnice je ilustrována, doplněna citacemi z Písma svatého. Kniha je vyplněna řadou příběhů, které jsou vztažné na obě pohlaví, ale jsou použita obecná označení, př. člověk, lidé, ruce, apod.

Texty jsou doplněny písněmi.

Kategorizace témat zmiňujících se o ženách

Učebnice pro 7. třídu	Zmínky o ženě	Je ženě připisována nějaká úloha?	Charakter tématu
Eva	Gn 1, 27.31; „ <i>Adam, první člověk, to je vlastně obojí, muž a žena, dvě podoby a současně jediný obraz Boží Adam je tak každá žena i každý muž.</i> “; s. 12.	Rovná důstojnost ženy s mužem.	Biblický příběh.
Maria	„ <i>Narozen z Marie Panny...</i> “; s. 61	Čistota a mateřství.	Narození Krista.
	Mt 2, 1-12. Josef a Maria prchají do	Rovnocennost.	Biblický příběh.

²³⁷ *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. – 9. ročníku základní školy*, Praha: Česká biskupská konference, 2004, s. 13.

	Egypta; s. 62		
	Chvalozpěv Panny Marie; s. 64	Služebnice Boží. – vyvolenost.	
	Maria: vydržet pod křížem; s. 92	Věrná matka, která unese utrpení.	
	Maria – oblíbené téma obrazů; s. 110	Maria jako matka,	Královna. Maria vyvolená.
	<i>Všichni se obračejí na Marii a přicházejí k ní plni důvěry jako k matce...“; s. 112</i>	Maria matka.	
	Modlitba svatého růžence; s. 113		Modlitba.
Světky	Sv. Alžběta Durynská; s.46	Pomocnice chudých a nemocných.	
	Sv. Edita Steinová; s. 79	Mučednice.	
	Sv. Terezie z Avily; s. 79		Jen informuje.
Biblické ženy	Lk 13, 11-13 uzdravení ženy; s. 70	Žena potřebuje pomoc.	
	Mk 5, 41-42 uzdravení dívky; s. 71	Žena potřebuje pomoc.	
	„Když se mě děvečky ptaly...“, Petr zapírá Ježíše	Služebná.	
	Jan 20, 1-18, Marie z Magdaly; s. 94	Žena bytost plná emocí.	První posel zmrtnýchvstání
	Rozrušené ženy hlásají: Ježíš žije; s. 96	City a emoce.	
	Ex 2, 1-10 – „Mojžíšovo narození a záchrana“; s. 122	Žena matka.	Pomocnice.
	Prorokyně Mirjam; s. 124		Jen informuje.
Ženy obecně	Rozdělení rolí muže a ženy avšak „Bible hovoří o jednotě a celistvosti člověka: muž a žena, chlapec a děvče, nejmilejší Boží záměr.“; s.12	Rovná důstojnost mužů a žen.	
	Jenom děvče – jenom chlapec. Příběh, který vypráví o rozdělení rolí; s. 14	Dívky slabší, ukřičené, upovídané a neumí si poradit. Negativní morální vlastnosti.	
	Cesta zrání – „ochranný klín matky pro vznikající	Mateřství.	

život; s. 15			
Zrajeme v muže nebo ženu; s. 15			Jen informuje.
„Bůh nás chce jako muže a ženu.“; s. 15	Rovná důstojnost.		
„Matka přivedla...“; s. 17	Matka.		Jen informuje.
Matka země; s. 26	Matka.		Jen informuje.
Rozvedená matka chodí do práce; s. 42	Matka.		Jen informuje.
18000 sester Dona Bosca pracuje s mládeží; s. 45	Pečovatelky.		Jen informuje.
Ruth Pfau a zachráněná dívka Adina; s. 47	Pomocnice nemocných.		Příběh.
„Dát matku a pomoc dětem“; s. 50	Matka.		Jen zmínka..
Ulrika Gomelská; s. 51	Pomocnice chudých.		Jen zmínka.
Sestra Emanuela; s. 54	Pomocnice chudých a nemocných.		Jen zmínka.
„Opovrhovaných sestrách a bratrech.“; s. 55	Rovnocennost.		Jen informuje.
„Když bratr ani sestra...“; s. 56	Rovnocennost.		Jen informuje.
Paní z domova důchodců, sociální pracovníce; s. 57	Pečovatelka.		Příběh.
Bůh se dívá očima domorodé dívky, ctí v každé matce Marii; s. 63	Rovnocennost.		Text informuje o důležitosti každého člověka.
Příběh Katky, Jakuba a Zuzky; s. 6	Hloupé děvče, . Neg. morální vlastnosti	Poradkyně pozit. morální vlastnosti.	Příběh.
Mladá žena vypráví...; s. 72			Vyprávění..
Co země zplodí bude potravou pro tebe, tvého otroka i otrokyni; s. 75	Otroka i otrokyni – rovnocennost.		Obrazný text..
Příběh o malém chlapci, který žije v rozvrácené rodině: vystupuje matka, macecha; s. 84	Rozvedená žena, která zanedbává svoje dítě. Negativní morální vlastnosti.		Příběh.
Na ulici bídy – „v jejím obličeji se usadila úzkost...“; s. 86	Zoufalá žena. žena, která potřebuje pomoc.		Příběh.
Stará hospodyně	Moudrost a dobrosrdečnost.		Vyprávění.

	vypráví; s. 100	Pozitivní morální vlastnosti.	
	Jsem na cestě – děti vypráví příběhy (Eliška, Gábina); s. 108	Rovnocennost.	Děti vypráví.

Vyhodnocení jednotlivých kategorií

Příběh o stvoření lidí je podán v duchu rovnosti muže a ženy. Role Marie jako matky je nejvíce zdůrazňována, ale zrovna tak je to i s rovnocenností. Nezapomíná se ani na pozici služebnice Boží. V této knize jsou zmíněny tři svaté ženy. Jedna jako pomocnice a druhá mučednice. Mučednictví ženy je vůbec poprvé zmíněno. Třetí zmínka je bez výpovědi, je to jenom jméno Terezie z Avily.

Ženy z Bible jsou Marie Magdalská, která je příkladem ženy obrácené na cestu k Bohu a záchránkyně Mojžíše, kde vítězí mateřský pud.

Ženy obecně zastávají především úlohu matky, ať už v dobré či špatném světle. Několikrát je zmíněna otázka rovnosti mezi muži a ženami. Také je popsána citová stránka ženy a žena jako pomocnice. Zmínky jsou o negativních vlastnostech tak i o pozitivních.

Tato učebnice je, co se týká rovnocennosti pohlaví podle mého názoru jednou z nejvyváženějších.

8. 2. 8 Učebnice náboženství pro 8. třídu: UTVÁŘET ŽIVOT

Učebnici z pověření katechetické komise při Biskupské konferenci zpracoval Jozef Kujan z litoměřické diecéze.

Oslovení od biskupa je odlišné od minulých učebnic. Tedy: „*Milý mladí přítel!*“ Zde se naprosto vytrácí pohlavní rozlišení.

Učebnice je rozdělená do 9 kapitol a každá z těchto kapitol má 2 – 7 podkapitol. Jde celkem o 33 podkapitol.

Dle osnov NV je tématem učebnice „*formování svědomí a učit vidět v Desateru jeho křesťanské naplnění, Boží království jako to, co dává smysl křesťanskému úsilí o mravnost*“. Cíl je formulován následovně: „*dítě se má naučit stát před Bohem se svými pozitivními i negativními stránkami vlastní osobnosti*“

a dokázat prožít hodnotu Božího odpuštění a smíření. Dítě má prohloubit citlivost vlastního svědomí, poznat principy křesťanské mravnosti a být připravené k jejich uskutečňování“.²³⁸

Učebnice je ilustrována velkými barevnými fotografiemi a obrazy, doplněna citacemi z Písma svatého, křesťanskými písněmi a různými citáty. Učebnice je protnuta obecnými tématy jako jsou hodnoty, zodpovědnost, svoboda, naděje a láska.

Kategorizace témat zmiňujících se o ženách

Učebnice pro 8. třídu	Zmínky o ženě	Je ženě připisována nějaká úloha?	Charakter tématu
Eva	NE.		
Maria	NE.		
Svěťice	NE.		
Biblické ženy	Lk 13, 10-13. 17b-uzdravení ženy v synagoze; s. 20	Žena potřebuje pomoc.	Biblický příběh.
	Jak se projevilo Ježíšovo jednání v současném světě?; s. 23	Rovnocennost.	Zamyšlení.
	Lk 15, 8-9 – synové a dcery našli nový život; s. 29	Rovnost s muži.	Biblický příběh.
	Píseň písní: ženich opěvuje svou nevěstu; s. 82	Nejkrásnější žena.	Opěvná píseň.
	Kardinál Trochta: „Maminka byla zbožná žena svatého života.“; s. 17	Zbožná žena. Matka.	Vyprávění.
	Mírek vypravuje: o ženě lékařce, která mu dala práci; s. 26	Žena má moc. Žena intelektuálka.	Vyprávění.
	Veronika vypravuje; s. 27	Ctižádostivá a trpělivá žena. Pozitivní morální vlastnosti.	Vyprávění.
	Lenka dostala pětku, učitelka vše vysvětlila; s. 33	Lenka potřebuje pomoc.	Příběh..
	Příběh o dítěti lehkomyšlných rodičů	Žena jako nezodpovědná osoba. Negativní	Příběh.

²³⁸ *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. – 9. ročníku základní školy*, Praha: Česká biskupská konference, 2004, s. 13.

a o Rudovi bez rodiny; s. 36	morální vlastnosti.	
Věrka a její kamarádky, které kradou; s. 38	Žena prožívá morální dilema.	Příběh.
Dítě před narozením – matky ochránkyně; učitelka v mateřské škole si s námi hraje s. 40-41	Důležitost ženy matky pro formování svědomí.	Příběh.
Jindřich VIII. žádá o zneplatnění sňatku s Kateřinou, chce se oženit s Annou Boleovou; s. 42	NE:	Příběh.
Marie vypravuje, Helena říká, Jitka přiznává; s. 61-62	NE.	Příběh.
Maminka Janě slíbila koncert, když si na něj vydělá, ale pak změnila názor; s. 66	Matka a dcera řeší konfliktní situaci.	Příběh.
Matka prosí Jeníka; s. 68	Starostlivá manželka.	Příběh.
Monika a Eva řeší dilema; s. 68	Nadřazená dívka díky chytrosti a kráse. Negativní morální vlastnosti.	Řešení konfliktu.
Ctí otce svého i matku svou; s. 70	Matka.	Jen informace.
Anna Franklová; s. 84	Zamilovaná dívka.	Jen informace.
Helena 13; s. 85	NE.	Jen informace.
9.příkázání – nebudeš dychtit po ženě svého bližního; s. 89	Manželka.	Jen informace.
Kráska a zvíře; s. 90	Žena obětavá, pečující, milující.	
Sylva a Brigita – o čem sní; s. 97	NE.	Jen informace.

Vyhodnocení jednotlivých kategorií

Zmínky o Evě, Marii a světících v této učebnici zcela chybí. Učebnice je totiž zaměřena na obecné morální hodnoty důležité pro lidský život.

Biblické ženy, o kterých je zmínka, jsou popisovány pozitivně, je vyzdvížen postoj Ježíše k ženám hříšným, objevuje se téma vyvolenosti a tedy rovnocennosti s muži. Obecně jsou ženy nejčastěji v roli matky, pečovatelky a manželky. V některých úryvcích je žena vylíčena také v negativním světle, to jsou příběhy o rozvedené ženě, která nechá dítě samotné doma, nebo příběh dívek, které kradou.

Nově se objevuje ve vztahu k dívkám a ženám téma krásy a lásky. A také je nově žena v roli pracovnice, intelektuálky, která má určitou moc.

8. 2. 9 Učebnice náboženství pro 9. třídu: VĚŘIT A ŽÍT

Učebnici z pověření katechetické komise při Biskupské konferenci zpracovaly Helena Šťastná a Dagmar Vedrová z pražské arcidiecéze.

Oslovení od biskupa je odlišné od minulých učebnic. Tedy: „*Mladý příteli*“. Opět zde vidíme, jak se biskup obrací jen k jednomu pohlaví.

Učebnice je rozdělená do 9 kapitol a každá z těchto kapitol má 2 – 7 podkapitol. Jde celkem o 32 podkapitol.

Dle osnov NV je tématem učebnice „*ukázat obraznost biblické výpovědi na existenciální otázky člověka, vést k pochopení jiných světových náboženství a k toleranci vůči nim*“. Cíl je formulován následovně: „*mladý člověk se má učit klást si existenciální otázky a neztrácet chuť hledat náboženskou odpověď. Mladý člověk se má disponovat k udržení si a obhájení důvodů křesťanské naděje tváří v tvář náboženské pluralitě současného světa*“.²³⁹

Učebnice je doplněna velkými barevnými fotografiemi a obrazy, také citacemi z Písma svatého, křesťanskými písněmi a různými jinými citáty. Učebnice je protknuta tématy jako jsou bolest, světová náboženství, Bůh - Kristus a člověk, společenství – rodina, ale i téma jako věda a víra.

Velmi často se hovoří jen v rovině obecné.

Jedna celá kapitola je zde věnována tématu, které se přímo jmenuje: JAKO MUŽ A ŽENA. Jde o kapitolu 5.5, v níž jsou např. rozebírány sociální role žen a mužů. Žáci je mají sami vypisovat a katecheta je má hodnotit. Zde vyvstává otázka: dokáže je katecheta zhodnotit objektivně? Nemůže být ovlivněn novými proudy a sociálními možnostmi žen? V zápětí je ukázka vlastností, jaké má muž nebo žena mít, skrze světce.

Poslední kapitola pojednává o manželství.

²³⁹ *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. – 9. ročníku základní školy*, Praha: Česká biskupská konference, 2004, s. 13.

Kategorizace témat zmiňujících se o ženách

Učebnice pro 9. třídu	Zmínky o ženě	Je ženě připisována nějaká úloha?	Charakter tématu
Eva	Adam a Eva musí opustit ráj; s. 40	Rovnocennost.	Vyhánění z ráje.
	Gn 3“ „Žena mi dala a já jsem jedl.“; s. 71	Svůdkyně. Negativní morální vlastnost.	Biblický příběh.
Maria	Gn 3,15: nepřátelství ustanovuji mezi tebou a ženou...církve tuto ženu ztotožňuje s Marií; s. 40	Maria jako vítězka nad zlem. Rovnocennost.	Biblický příběh.
	Iz 7, 14 „Hle Panna počne a porodí syna...“; s. 40	Vyvolená Bohem.	Biblický příběh.
	Sčítání lidu, díky kterému Panna Maria...; s. 43	NE.	Příběh.
	<i>Nekatolické církve neuznávají Matku Boží Pannu Marii.</i> ; s. 53	Matka.	Jen informuje.
	Panna Maria; s. 66	Přijímá Boží vůli.	Jen informuje.
	Panna Maria; s. 73	NE.	Zmínka.
	Maria – Matka Boží a matka církve; s. 95	Důležitá role v církvi, matka všech lidí.	Rovnocennost.
Svěťice	Terezie z Avily; s. 66	Nechala se vést Bohem.	Jen informuje.
	Sv. Anežka česká; s. 66	Slouží Bohu skrze bližní.	Jen informuje.
	Sv. Ludmila; s. 66	Vychovatelka.	Jen informuje.
	Sv. Zdislava; s. 66	Obětuje se pro bližní.	Jen informuje.
	Sv. Monika; s. 66	Důvěřuje Boží lásce.	Jen informuje.
	Sv. Bernardeta; s. 66	Přijímá utrpení.	Jen informuje.
	Matka Tereza; s. 73	NE.	Zmínka.
	Vincentky, boromejky; s. 104	Péče o nemocné.	Jen informace.
Voršilký; s. 104	NE.	Jen informace.	
Biblické ženy	„Jakub se v Cháranu usadil, vysloužil si ženy a mnoho dobytka...“; s. 11	Žena jako <u>majetek</u> .	Biblický příběh.
	Maria Magdalena; s. 66	Odvážná žena. Pozitivní morální vlastnosti.	Biblický příběh.
	Zmínka o Lotově ženě.; s. 70	Manželka.	Biblický příběh.
Ženy obecně	Čínský universismus: muž a žena; s. 26	NE.	Jen informuje.
	„Sňatkem s vdovou Chadíjí Mahamed zbohatl“; s. 28	Manželství.	Jen informuje.
	„Mladší sestrou	NE.	Symbolický

	<i>pravoslavné církve...“;</i> s. 52		popis církve.
	Gn 2, 18-19. 20b-22 „vytvořil z žebra, které vzal z člověka, ženu.“; s. 65	Rovná důstojnost.	Biblický příběh.
	Muže a ženy, citové vztahy mezi děvčetem a chlapcem; mužská a ženská sociální role; s. 65	City.	Jen zmínky nebo otázka k zamyšlení.
	Encyklika „O důstojnosti a povolání ženy“; s. 66	Rovná důstojnost.	Jen informuje.
	Příklady přirozených vlastností: děvčata; s. 66	Uvažování založené na citu.	Mateřský pud.
	Jedna katechetka vypravuje; s. 69	Žena předává víru a naději.	
	Citát Josefa Dirnbecka; s. 71	Žena jako předmět mužovi touhy. Láska.	
	Cítil jsem se na něm (Bohu) plně závislý jako dítě v lůně matky; s. 76	Předmět životní závislosti na matce.	Symbol duchovního života.
	Jedna dívka vzpomíná; Chiara Lubichová; s. 83	NE.	Vyprávění.
	„Dítě se vyvíjí v tle matky.“; s. 86	Mateřství, závislost na matce.	Rodina je Boží dar.
	Setkávají se muži a ženy, chlapci i děvčata; s. 90-91	Důraz na manželství.	Jen informuje.
	Společenství dívčí; s. 94	NE.	Jen informuje.
	Ženské řády; s. 102 - 103	NE:	Jen informuje.
	Hnutí Fokolare, založila Chiara Lubichová; s. 105	NE.	Jen informuje.
	Manželství, Gn 2, 24; s. 106	Důraz na mateřství.	Žena a muž patří k sobě, mají se stát jediným tělem.
	Rada: snaž se přijmout své tělo, to znamená být mužem nebo ženou, a vidět v tom dílo Boha; s. 108	NE.	Pohlavní identifikace.

Vyhodnocení jednotlivých kategorií

V této knize jsou dvě obecné zmínky o Evě, první z nich o tom, že lidé musí opustit ráj. Druhá zmínka jen informuje o Adamovi a Evě.

Maria je představována jako žena vítězka nad zlem a žena, které přijímá plně Boží vůli. Oproti předchozím učebnicím je zde zmíněno mnohem více jmen světic.

Ženy z Bible jsou zde zmíněny jen okrajově, podrobněji je pojednáno o Marii Magdaleně.

Nejčastěji je ženě přidělována úloha matky a manželky. Ale v této učebnici je zmíněna žena i jako předmět mužovy touhy, nebo jako majetek. Kniha klade důraz na rovnost ženy a muže a odkazuje přitom na Bibli.

8.3 Celkové zhodnocení výzkumu

Kvantifikace výpovědí:

48x Role **matky** a **vychovatelky**.

31x Žena v **rovnocenné** pozici s muži; z toho se 6x myslí, žena a muž jsou si rovni v důstojnosti.

29x Žena v roli **pečovatelky** a **služebnice**.

13x Aspekt **rodiny** a **manželství**

11x **Žena Bohem vyvolená**

11x **Negativní** morální vlastnosti

10x **Pevná víra** a zprostředkovatelka boží víry

9x Žena, o **kteřou je pečováno**

8x **Pozitivní** morální vlastnosti

8x **Žena citlivá**

2x Role **přímluvkyně**

2x **Láska**

2x Žena v roli **mučednice**

2x Žena **majetek**

1x **Kráska**

1x **Žena vzdělaná**

V tabulkách jsem se pokusila výpovědi učebnic o ženách barevně odlišit a rozdělit je do kategorií. Ve všech knihách je po nejvíce popisována a zmiňována úloha ženy **matky**, ať už je to skrze Marii nebo v různých příbězích. To se shoduje s úlohou ženy, kterou deklaruje církev ve své nauce.

Co mě ovšem překvapilo, je četnost výroků o rovnocennosti žen, která vyplývá z příběhů. Rovnocennost je druhá nejčastěji zastoupená kategorie v analýze. Žena je tedy představována jako bytost ve stvoření rovnocenná s mužem. Několikrát, zejména u příběhů o stvoření, je kladen důraz na rovnou důstojnost žen a mužů. I tento postoj k ženě odpovídá oficiálnímu učení církve, přiblížila jsem ho v interpretaci encykliky *Mulieris Dignitatem*.

Dalším aspektem postavení ženy podle učebnic náboženské výchovy je žena jako pomocnice, pečovatelka a služebnice.

Po těchto prvních třech kategoriích se připojuje kategorie zdůrazňující rodinu a manželství, přičemž je třeba zdůraznit, že učebnice vždy kladou veliký důraz na úplnou rodinu a příkládají jí velkou hodnotu.

Velkou roli ve výpovědích hraje ženina odevzdanost se Bohu, ale také množství zmínek o ženách vyvolených Bohem.

Co je poněkud na pováženu, negativní morální vlastnosti žen převažují nad těmi pozitivními.

Několikrát se také v učebnicích žena dostala do pozice, kdy sama pomoc potřebovala a také ve stejné míře se vyskytuje žena jako bytost citlivá.

Mučednictví, láska, žena jako majetek jsou zmiňovány jen v minimálním množství a zrovna tak krása u žen je jen jedinkrát zmíněna. O ženě v roli mocné intelektuálky (zaměstnavatelky) je také jediná zmínka.

Zajímavé bylo sledovat oslovení adresátů učebnice biskupem v jednotlivých ročnících. Zatímco do 7. třídy respektuje pohlavní odlišnost (chlapci a děvčata), v okamžiku, kdy biskup začíná adresáty vnímat více partnersky (od 8. tř. – 14 let), redukuje oslovení pouze na mužské (přátelé, příteli).

Diskuse

Na začátku diskuse zopakujme téma a cíle výzkumu, aby byla samotná diskuse přehlednější:

Hlavní výzkumná otázka celé práce zněla: Feminismus – směr ovlivňující křesťanskou výchovu dívek římsko-katolického vyznání?

Výzkumné téma jsem charakterizovala následovně: Postavení ženy v církvi a její možnosti emancipace. Křesťanské ženské vzory, které představují učebnice náboženské výchovy a význam, jaký mají pro věřící. Jak ženu prezentují učebnice pro výuku náboženství?

Cíle výzkumu byly rozděleny na intelektuální a praktické.

Intelektuálním cílem výzkumu bylo zjistit, jaká je pozice ženy v církvi, zda je ve srovnání s mužem i v současné době plurality názorů a volání po emancipaci marginální.

Praktickým cílem bylo získání informací, které mohou sloužit jako bod k diskusi v církevních shromážděních a hledání cest, jak činnost žen podpořit a jakým směrem, případně jako podklad pro doplnění edukačních materiálů k náboženské výchově.

Personálním cílem výzkumu bylo hledání vztahu ke skutečnosti, že řada žen, které působí v církvi (včetně mě) jsou odkázány na jednání s kněžími nebo jinými církevními (mužskými) autoritami, proto je důležité změnit pohled na ženu obecně a také změnit jednání vůči ženám – laikům v církvi.

Musím zdůraznit, že z výzkumu nevzešlo, že by otázky feminismu nějakým způsobem křesťanskou výchovu dívek u nás ovlivňovaly. Nicméně některé části učebnice jsou vyplněny jen obrázky (např. rodiny) a tudíž velmi záleží na osobě učitele, který edukaci náboženství provádí. Jeho názory mohou žáka formovat vlastně jakýmkoli směrem. Ostatně osobností pedagoga v procesu náboženské edukace se zabývá z pohledu náboženské pedagogiky L. Muchová.²⁴⁰

²⁴⁰ Srov. MUCHOVÁ, L. *Náboženská edukace v současné společnosti*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2009, s. 171-179. ISBN 978-80-8084-425-7, s. 13.

Postavení ženy v církvi a její možnosti emancipace:

Jaké možnosti uplatnění žena v církvi má, tyto učebnice příliš nezdůrazňují. Nicméně z analýzy vyšlo jasně najevo, že úloha, kterou má žena zastávat je v roli matky, pečovatelky a služebnice. Co do důstojnosti je však v podání učebnic žena rovnocenná s muži. Toto potvrzují zejména exegetické výklady biblické zprávy o stvoření člověka.

Křesťanské ženské vzory, které představují učebnice náboženské výchovy a význam, jaký mají pro věřící:

Velikým vzorem, který je v učebnicích uveden, je Panna Maria, její víra, oddanost a mateřskost. O vzorech v podání svatých žen jsou opět jen okrajové zmínky. Nelze ale pominout fakt, že tyto ženy byly vždy zmiňovány jako pečovatelky a pomocnice. Z toho tedy je patrné, jaký vzor pro věřící ženy (respektive dívky), představují.

Jak ženu prezentují učebnice pro výuku náboženství

Učebnice náboženské výchovy ženu představují hlavně jako matku. Jako služebnici a pečovatelku, jako ženu rovnocennou, ale i jako ženu, kterou si Bůh vybírá často pro svůj záměr, nebo naopak ženu Bohu zcela odevzdanou.

Co považuji za důležité, že je zde zmíněná rovnocennost žen s muži. Je tím myšlena rovná důstojnost vyjádřená hlavně ve stvoření, ale i rovnost, kterou svým jednáním deklaroval Ježíš Kristus. To je důležité téma pro všechny ženy. Vědomí toho, že v řádu stvoření jsme bytostmi s muži rovnocennými, je posilou pro jednání žen. Toto téma také zdůrazňuje encyklika Jana Pavla II. *Mulieris Dignitatem*.

Z mého hlediska učebnice předkládají jasné poslání ženy ve společnosti (tedy matka – vychovatelka), přičemž nijak nepošlapávají její důstojnost, naopak toto povolání vyzdvihují jako jedno z nejdůležitějších. Tento postoj považuji za velmi důležitý, proč hned v následujících řádcích objasním.

V dnešní společnosti, kde je většina jedinců zaměřena hlavně na sebe, kde převládá pluralita názorů, uvolněná morálka a role matky je stále častěji podceňována, považuji jednak za důležité, ba přímo nutné tuto roli vyzdvihovat.

Feministky stále častěji hledají rovnocennost a touží se mužům zcela vyrovnat, roli ženy – matky shazují a v rámci zachování dekora, kariéry, samostatnosti a nezávislosti, se stále častěji ženy této role vzdávají. Proto si myslím, že je důležité, že se za pozitivní hodnocení této role staví i významné instituce, v tomto případě církvev.

Opatrnější už bych byla v úloze ženy služebnice a pomocnice, ale velmi oceňuji zdůraznění rovnosti, která je prostoupena všemi devíti učebnicemi. Žena má skutečně svými biologickými dispozicemi k těmto rolím blízko, nicméně v současné společnosti je často nucena zastávat profesní pozice rovnocenné mužům. A může to dělat velmi úspěšně, když spojí své další vlastnosti, jako je cit pro harmonii, pro detail nebo určitá praktičnost. O těchto situacích, které popisují současné postavení žen ve společnosti a v rodině, však učebnice mlčí. To považují za jejich největší nedostatek, že totiž představují tradiční model rodiny, který v současné době často není praktikován. Matky od určitého věku dětí nastupují do zaměstnání, přejímají tedy část finanční odpovědnosti za rodinu od muže, ten by naopak měl od matky převzít i řadu dosud mateřských prací, jako je péče o domácnost, nákupy, vaření, pomoc se školními úkoly, apod. Tato témata by se měla v budoucnu dostat do edukačních kapitol předmětu náboženství. (V našich podmínkách se dosud tímto problémem zabýval olomoucký náboženský pedagog Rudolf Smahel..)

Co se ženských vzorů týče, učebnice se jen velmi okrajově zmiňují o svatých ženách. Nenajdeme ani jeden životopis, takže nám světice nemohou sloužit jako vzor pro ženy.

Celý výzkum jen potvrdil, co je zmiňováno ve čtvrté kapitole této diplomové práce. Tam jsou přímo vypsány možnosti uplatnění ženy v katolické církvi. Velmi se překrývají s výsledky, které podala tato analýza učebnic. Jsou to tyto možnosti uplatnění: ochránkyně víry a modlitby – v rodině, ve farnosti jako katechetka nebo učitelka náboženství, pastorační asistentka, farní hospodyně, zpěvačka, v liturgii. Učebnice tyto úlohy takto nekonkretizují, ale shoda zde panuje hlavně v rodině a u hospodyně. Jde tedy o tendenci v katolické církvi vyčlenit ženám pouze pomocnou a pečující roli, nesvěřovat jim zodpovědné úkoly, které by měly

pastorační význam, jako úkoly mužů? Do určité míry se tak skutečně dá provedená analýza interpretovat.

Učebnice tedy zdůrazňují biologické poslání ženy, které spočívá zejména v rození a výchově dětí a také přirozený cit pro péči. Naopak jen jednou jsem našla zmínku o ženě intelektuálce, která měla i moc (zaměstnavatelky). Čili zde feminismus, jeho hodnoty a názory nejsou téměř zastoupeny. Současně lze konstatovat, že málo respektují kontext života křesťanských žen v současné společnosti. Ženy, které rezignují na svou profesi a pečují celoživotně o velkou rodinu, v současné české církvi nepřevažují. Většinou nastupují v určitém věku dětí do zaměstnání, i když je tento věk dětí vyšší než třeba u jiných skupin matek.

Cíle výzkumu

Cíl intelektuální:

Cílem výzkumu je zjistit, jaká je pozice ženy v církvi, zda je ve srovnání s mužem i v současné době plurality názorů a volání po emancipaci marginální.

Vzhledem k intelektuálnímu cíli výzkumu musím konstatovat, že i v současnosti představují učebnice náboženské výchovy ženu především jako matku. Žádný emancipační prvek se v učebnicích nevyskytuje. Nicméně je třeba i na tomto místě zdůraznit onu rovnocennost s muži.

Cíl praktický:

Získané informace z výzkumu mohou sloužit jako bod k diskusi v církevních shromážděních a hledání cest, jak činnost žen podpořit a jakým směrem, případně jako podklad pro doplnění edukačních materiálů k náboženské výchově.

Protože dnešní doba pokročila a výzkumy poukazují na ujařmenou pozici žen v církvi, ale i proto, že vyvěrají nová volání po rovnosti s muži i v jiných oblastech, je třeba otázku postavení ženy znovu zrevidovat a prodiskutovat zejména vzhledem k její integraci do pastoračních a evangelizačních úkolů církve, nikoliv pouze na poli charity, případně se vyjádřit také k současnému volání po emancipaci. Je třeba hledat cesty a možnosti k uspokojivé realizaci žen v církvi. Znamená to hledat možnosti konkrétního zpracování témat, která v učebnicích náboženství zcela chyběla: dívky jako ministrantky, ženy jako lektorky, pastorační asistentky, učitelky náboženství a katechetky.

A v neposlední řadě je vzhledem k cíli personálnímu nutno zdůraznit, že jako je v Bibli a učebnicích náboženské výchovy zdůrazňována rovnocennost žen s muži, pak je třeba změnit jednání s ženami v církvi. A ač ženy nemají jiné možnosti uplatnění se než jako katechetky, učitelky nebo pastorační asistentky, nejsou nic míň než muži kněží, biskupové a ostatní představení v hierarchické patriarchální církvi. Vždyť přece jsme si všichni ve stvoření rovni.

Na závěr si dovolím malou poznámku, stále jsem žila v domnění, které jsem si vytvořila z několika katechetických schůzí, že učením náboženství jsou pověřeny převážně ženy, ale z přehledu situace v Českobudějovické diecézi, který jsem získala z Katechetického střediska vyplývá, že tomu tak není. Celkem učí v českobudějovické diecézi 109 lidí. Z toho: kněží 49; jáhni 4; řeholnice 8; katechetů 23; katechetek 25. Tedy pro úplný obraz mužů učí – 76 a žen – 32. Přinejmenším pro českobudějovickou diecézi tedy neplatí, že žena slouží církvi a společnosti především jako učitelka.

ZÁVĚR

„Emancipace individua se stala ústředním bodem moderny. Aspirace mužů a žen, především se stát autonomními osobami s určitými právy a povinnostmi, byly a jsou oprávněné. Nedochozí však v současné euroamerické civilizaci až k extrémnímu důrazu na individuuum?“²⁴¹

Téma které jsem si zvolila, je obecně proloženo hledáním ženských prvků a emancipací ženy v historii, v oblasti vzdělávání, v Písmu, v psychologii. Z této práce je zřejmé, že se ženy vždy toužily prosazovat a hledat svoje rovnocenné místo vedle mužů. Během psaní jsem sama lépe porozuměla několika zásadním věcem. Nejen, že mě ovlivnily některé feministické názory, ale také jsem si uvědomila podstatu své víry. Musela jsem také poněkud změnit názor na feminismus, protože v počátcích bylo toto hnutí velikým přínosem. Zejména co se volebního práva žen týká.

Jak jsme si mohli přečíst, vývoj ženské otázky se započal už ve starověku. V Čechách si ženy prošly různými fázemi, od vydobytí si možnosti vzdělávání, přes volební právo až po diktovanou emancipaci politickým režimem. Právě po znovunabytí pozbyté svobody se začalo postupně po letech také s náboženskou výchovou. A znovu se veřejně mohlo začít hovořit o věcech náboženských, ale i církevních.

V církvi převládají jasná stanoviska k postavení žen. Je to žena – matka, pečovatelka, vychovatelka, ale nezapomíná se zdůrazňovat rovnost ve stvoření. Podobně je to vyjádřeno i v Písmu svatém. Ostatně tuto teorii potvrdila i praktická část této práce.

Je neoddiskutovatelné, že počátky tohoto ženského prosazování přinesly všem ženám mnoho pozitivního, nicméně je sporné, zda nové požadavky, které feministky vznášejí a prosazují (např. Antidiskriminační zákon) jsou pro všechny

²⁴¹ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. Praha: Paseka, 2008, s. 101. ISBN 978-80-7185-890-4.

přínosem i dále. Stále častěji se objevují skupiny žen i mužů, které jsou proti feminismu.

Každý jsme od přírody osobnost, která nemá dvojníka, a proto se nedá obecně říct (jako to často feministky dělají), že pro ženu je nedůstojné pečovat o domácnost a starat se nejen o své děti, ale také o svého manžela. Měly by proto tyto ženy ve společnosti trpět? Proč se jim snaží feministky (Sommerová), ale i feministé (Vodrážka, Bělohradský)²⁴² vštípit myšlenku, že jsou omezené kulturou a takový život jim tedy od přirozenosti vlastní být nemůže. Nehledě na to, že dodnes nebyla filosoficky ani psychologicky zodpovězena otázka, zda se člověk jako žena a nositelka zvláštní ženské role rodí nebo zda se jí stává vlivem kultury.

Zcela jistě jsou na vědecké půdě diskuze o postavení ženy na místě, ale nemělo by se s těmito diskuzemi pojit i téma: co muži ve feminizovaném světě? Byli zvyklí na určitý životní styl, který se jim díky feminismu mění, neztrácí tím také oni část své identity? Zvlášť, když není jasné, zda ji získali prostě narozením nebo socializačním tlakem kultury?

Cílem této práce bylo provést analýzu učebnic náboženské výchovy schválených *Českou biskupskou konferencí* a prozkoumat pozici a roli, kterou žena ve společnosti a církvi z jejich pohledu má. Jak se o ženách v učebnicích pojednává, jakým způsobem jsou jejich životy do náboženské výchovy u nás zakomponovány.

Navzdory novým teoriím, kterou feminismus je, navzdory novému pohledu na otázky genderu a genderové výchovy, zastává církve jasné stanovisko, podstatným posláním ženy je mateřství. Troufám si napsat, že zastávat toto stanovisko je v současnosti velmi odvážné a ojedinělé a z mého pohledu i velmi důležité. Je velmi pozitivní, že má rodina, jakožto malá sociální skupina zastání v uznávané instituci.

²⁴² *Nové čtení světa: 1. feminismus devadesátých let českýma očima*. Tiskárny Havlíčkův Brod: Vydala Marie Chřibová, 1999. ISBN 80-902443-6-X.

Postupné pronikání feministických myšlenek do křesťanství je proces, který už započal, to je patrné také na feministické teologii a na dalších aktivitách, za které se staví různé skupiny žen.

I církve musí vyjádřit jasné stanovisko k těmto novým proudům. To vidím jako závažný bod k novým diskuzím. V učebnicích náboženství pro základní školy, tak jak jsou v České republice používány, se k tomuto tématu církev prozatím nevyjádřila. Ovšem zůstává i na dále otázkou, zda by se církev měla nechávat snahami některých nespokojených žen, které touží po lepším životě, po stejných podmínkách jako mají muži, ovlivňovat.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BADINTEROVÁ, E. *Tudy cesta nevede: slabé ženy, nebezpeční muži a jiné omyly radikálního feminismu*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0885-5.

BAHENSKÁ, M., *Počátky emancipace žen v Čechách*. Praha: Libri/Slon 2005, ISBN 80-7277-241-4 (Libri). ISBN 80-86429-48-2 (Slon).

BEINERT, W. *Slovník katolické dogmatiky*. Olomouc: MCM, 1994.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového Zákona: český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost. 1996.

BIDERMANNOVÁ, C. *Mstivá kantiléna*. Praha: Ivo Železný, 1992. ISBN 80-7116-300-7.

BOCKOVÁ, G. *Ženy v evropských dějinách: os středověku do současnosti*. Praha: Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-494-7.

BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20.století*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0248-3.

CÍSAŘ, I. *Žena v písmu svatém*. Brno: Cesta, 1995. ISBN 80-85319-46-2.

DRÁPAL, D. *Emancipace žen v církvi?* Praha: Návrat domů, 2003. ISBN 80-7255-084-5.

FIORENZA, F. S., GALVIN, J. P. *Systematická teologie I*. Brno: CDK, 1996. ISBN 80-85959-33-X.

FREIOVÁ, M. *Ženské úvahy o feminismu*. Praha: OI, 2004. ISBN 80-86228-10-X.

GILLIGANOVÁ, C. *Jiným hlasem: o rozdílné psychologii žen a mužů*, Praha: Portál 2001. ISBN 80-7178-402-8.

GÜNTHER, R. *Římské císařovny mezi láskou, mocí a náboženstvím*. Praha: NS Svoboda, 2000.

HAUSEROVA, E. *Jsi přece ženská*. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-690-0.

HAUSMANN J. *Nahota feminismu*. Ústí nad Labem: Reneco, 2002. ISBN 80-86563-01-4.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-549-3.

HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86861-71-6.

JAN PAVEL II. *Mulieris Dignitatem: O důstojnosti a povolání ženy*. Praha: Zvon, 1992. ISBN 80-7113-053-2.

JAN PAVEL II. *Redemptoris mater: O blahoslavené Panně Marii v životě putující církve* (1995). Praha: Zvon 1995. ISBN 80-7113-116-4.

KEITH, F. P. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-468-7.

KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. Praha: Paseka, 2008. ISBN 978-80-7185-890-4.

Kolektiv autorů, *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2.

LE FORT, G. *Věčná žena*. Křesťanská akademie v Římě: 16. svazek edice Studium, 1970.

LENDEROVÁ, M. *K hříchu i modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999. ISBN 80-204-0737-5.

MAŇÁK, J. KNECHT, P. (eds.). *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido edice pedagogické literatury, 2007. ISBN 978-80-7315-148-5.

MAYRING, P. *Qualitative Inhaltsanalyse: Grundlagen und Techniken*. 10. vydání, Weinheim und Basel, Beltz, 2008. ISBN 987-3-407-25501-3.

MANTEGAZZY, P. *Psychologie ženy*, Praha: Nakladatel I. L. Kober, 1912.

MUCHOVÁ, L. *Náboženská edukace v současné společnosti*. Ružomberok: Katolícká univerzita v Ružomberku, 2009, ISBN 978-80-8084-425-7.

NAGL-DOKECAL, H. *Feministická filosofie*. Praha: Slon, 2007. ISBN 978-80-86429-68-7.

NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století*. Praha: Janua, 1999. ISBN 902622-2-8.

NEUMANN, S. K. *Dejiny ženy – Žena novodobá a moderná*. Bratislava: Epoque, 1971.

Nové čtení světa: 1. feminismus devadesátých let českýma očima. Tiskárny Havlíčkův Brod: Vydala Marie Chřibová, 1999. ISBN 80-902443-6-X.

OPOČENSKÁ, J. *Zpovzdálí se dívaly také ženy.* Praha: Kalich, 1995. ISBN 80-7017-912-0.

Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. – 9. ročníku základní školy, Praha: Česká biskupská konference, 2004.

PONĚŠICKÝ, J. *Fenomén ženství a mužství: Psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy.* 3. doplněné vydání. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-106-2.

POSPÍŠIL, C. V. *Maria – mateřská tvář Boha.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004. ISBN 80-7192-949-2.

RAVNIK, S. *Velká kniha světců.* Praha: Regia, 2002. ISBN 80-86367-24-X.

RENZETTI, C. M., CURRAN D. J. *Ženy, muži a společnost.* Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0525-2.

ROSSOVÁ, S., A. *Maria – bytost lidská, ženská, božská? Getsemany,* 2009, roč. 204, č. 4.

ŘÍČAN, P. *Cesta životem,* 2. přeprac. vydání, Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.

SLOVNÍK BIBLICKÉ TEOLOGIE, Velehrad – Křesťanská akademie Řím, 1981.

SPOUSTA, J. *Maria bojová zástava i projekční plátno.* *Getsemany,* 2009, roč. 204, č. 4.

ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

ULFANOV, A. B. *Pramatky Ježíše Krista*. Praha: One Woman Press, 2003. ISBN 80-86356-27-2.

Výklad bible v církvi, Papežská biblická komise (1993). Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-156-3.

WINTEROVÁ, M. T. *Z hlubin bezedných: Příběh Ludmily Javorové vysvěcené na římskokatolického kněze*. Cesta: Brno, 2003. ISBN 80-7295-042-8.

ZULEHNER, PAUL M. *Církev: přístřeší duše: situace a perspektivy dnešní církve*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-158-4.

Použité internetové zdroje:

ČEJKA, M. R. Feministky, čarodějnice a opičky bonobo. www.katolikrevue.cz [online], [cit. 2009-06-03]. Dostupné na WWW: <http://www.katolikrevue.cz/civitas/feministky_bonobo_martin_r_cejka.htm>.

FAFEJTA, M. K některým strategiím feministické politiky: rekonstrukce rodové/genderové symboliky. In *Sociologický časopis*, r. 38/2002, č. 5 s. 593-606. [online], [cit. 2008-03-19]. Dostupné na WWW: <http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/111_fafejta.pdf>.

FERRAROVÁ, J. *Feminizace křesťanství: Dva pohledy na svěcení žen*, *Teologie&Společnost* 1/2004 [online], [cit. 2009-05-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.cdk.cz/ts/clanky/51/dva-pohledy-na-sveceni-zen/>>.

FREIOVÁ, M. Radikální feminismus a žena v křesťanské civilizaci .[online], [cit. 2009-04-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.euportal.cz/Articles/1146-radikalni-feminismus-a-zena-v-krestanske-civilizaci.aspx>>.

HOMOLKA M. *Revue pro media: Slovník : Kvantitativní obsahová analýza* [online], 18 .12. 2007 cit. [2009-05-15]. Dostupné na WWW: <<http://fss.muni.cz/rpm-blog/index.php/?archives/115-Slovník-Kvantitativni-obsahova-analyza.html>>.

HUŽVÁROVÁ, D. Feminismus škodí ženám, [online], 2. 3. 2009 [cit. 2009-07-12]. Dostupné na WWW: <<http://www.stopfeminismu.cz/>>.

KAŠPAR, J. Zakázaná slast aneb Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky. [online], [cit. 2009-04-17].

Dostupné na WWW: <<http://www.feminismus.cz/historie.shtml>>.

KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. Uplatňování hlediska pohlaví v náboženství [online], "Úvodní přednášky ke kurzu *Gender a náboženství*" (Ročenka Centra/Katedry genderových studií 03-04, FHS UK Praha, str. 90-102) [cit. 2009-04-24]. Dostupné na WWW: <<http://bohyne.mysteria.cz/gender.html>>.

KORONTHÁLYOVÁ, M. Referát: „Co očekává církev od žen a ženy od církve" *ze setkání „Eunika“ 12. - 14. 6. 1998 v Českých Budějovicích* [online], [cit.2009-04-24].

Dostupné na WWW: <<http://ukz.katolik.cz/texty/mkor-co%20ceka%20zena.htm>>.

MACHULA, T. Podoby feministické teologie, *Katolický týdeník* [online], 2004, č. 14 [cit. 2009-06-03]. Dostupné na WWW:

<<http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=218>>.

OPOČENSKÁ, J. Ženy a bible, ženy v bibli, Texty o ženské spiritualitě 12.5. 2009 [online], *Katolická unie žen* [cit. 2009-05-12]. Dostupné na WWW:

<<http://ukz.katolik.cz/texty/opocenska-zeny%20v%20bibli.htm>>.

SOKAČOVÁ, L. Stručná historie feminizmu. [online], [cit. 2009-03-24].

Dostupné na WWW: <<http://www.feminismus.cz/historie.shtml>>.

VAN DER MINDE, H. J. Kněžské svěcení žen? *Getsemany – křesťanský měsíčník* [online], 169- únor 2006, ISSN 1210 485X, [cit. 2009-04-17].

Dostupné na WWW: <<http://www.getsemany.cz/node/816>>.

WIKIPEDIE. Otevřená encyklopedie. hesla „FEMINISMUS“ a „EMANCIPACE“

Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/>>.

ZEDNÍČEK, M. Jáhenky v církvi, Texty o ženské spiritualitě (otištěno v časopise *Salve* 1/05) 12.5. 2009 [online], *Katolická unie žen* [cit. 2009-05-12].

Dostupné na WWW: <<http://ukz.katolik.cz/texty/zednicek-jahenky.htm>>.

Analyzované učebnice náboženství (řazeny podle ročníku):

KAŇA, J. *Bůh mě má rád: učebnice náboženství pro 1. třídu*. Praha: Portál, 1995, ISBN 80-7178-016-2.

MLÉČKOVÁ, M., SVOBODOVÁ, L. *Bůh nás zve: učebnice náboženství pro 2. třídu*, Praha: Portál, 1991, ISBN 80-85282-13-5.

ŠPAČKOVÁ, M., MLÉČKOVÁ, M., SVOBODOVÁ, L. *Bůh k nám přichází: učebnice katolického náboženství pro 3. třídu*, Praha: Portál, 1996, ISBN 80-7178-009-X.

JANOUC, V. *Bůh nás vede: učebnice náboženství pro 4. třídu*. Praha: Portál, 1991, ISBN 80-85282-39-9.

VEDROVÁ, D., SCHRÖTTEROVÁ, P. *Bůh nás volá: učebnice náboženství pro 5. třídu*. Praha: Portál, 1991, ISBN 80-85282-15-1.

NOVÁKOVÁ, S. C. *Společně objevujeme víru: učebnice náboženství pro 6. třídu*. Praha: Portál, 1993, ISBN 80-85282-69-0.

PINTÍŘ, A., MUCHOVÁ, L. *Bůh nás volá: učebnice náboženství pro 5. třídu*. Praha: Portál, 1993, ISBN 80-85282-70-4.

KUJAN, J. *Utvářet život: učebnice náboženství pro 8. třídu*. Praha: Portál, 1993, ISBN 80-85282-68-2.

ŠŤASTNÁ, H., VEDROVÁ, D. *Věřit a žít: učebnice náboženství pro 9. třídu*. Praha: Portál, 1995, ISBN 80-85282-89-5.

ABSTRAKT

MÍČKOVÁ, E. *Křesťanská výchova dívek: Feministická teorie v křesťanství nebo výraz nového hledání pohlavní identity?* České Budějovice 2009. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce L. Muchová.

Klíčová slova: feminismus, feministická teologie, křesťanská výchova, vzdělávání žen, feminismus a křesťanství, postavení ženy, identita, role ženy v církvi.

Tato diplomová práce se zabývá tématem feminismu jako nové teorie, která ovlivňuje křesťanskou výchovu dívek. Celá práce je rozdělena do dvou hlavních oddílů. První část slouží jako teoretická základna, která se zabývá tématy jako jsou: vývoj feminismu ve světě i v České republice, pronikání feministických myšlenek do křesťanství a konsekventně také vznik feministické teologie. Svým zacílením se tato část omezuje na prostředí římskokatolické církve, kde se zvláště zaměřuje na roli ženy v církvi. Druhý oddíl této práce je praktický. Sestává se z kvalitativního výzkumu, který zkoumá místo žen v církvi jak je prezentováno v učebnicích náboženské výchovy, které jsou v současnosti využívány v základním školství (1. – 9. třída ZŠ) České republiky. Pro zmíněný výzkum byla použita metoda obsahové analýzy. Tato část práce zkoumá feministické elementy ve zkoumaných učebnicích a pokouší se o identifikaci skutečné role žen v církvi.

ABSTRACT

Christian Education of the Girls: Feminist Theory in Christianity or Expression of a New Sexual Identity Search?

Key words: feminism, feminist theology, Christian education, women's education, feminism and Christianity, status of women, identity, role of women in the Church

This Diploma thesis deals with the theme of the feminism as a new theory, which influences Christian education of girls. The whole work is divided into the two main sections. The first section serves as the theoretical background, which includes notions like: development of the feminism in the world as well as in the Czech Republic; penetration of the feminist ideas into the Christianity and consequently also the emergence of the feminist theology. The focus is limited to the Roman Catholic Church and deals especially with the role of the women in the Church. Second section of the thesis is practical. It consists of the qualitative research that explores the position of women in the Church as it is presented in the textbooks for the religious education used recently on the primary level (from the 1st till 9th grade) in the Czech Republic. The method of content analysis has been used. This section explores the feminist elements in the textbooks and attempts to identify the actual role of the women in the Church.